insicam
insan • düşünce • kültür
47

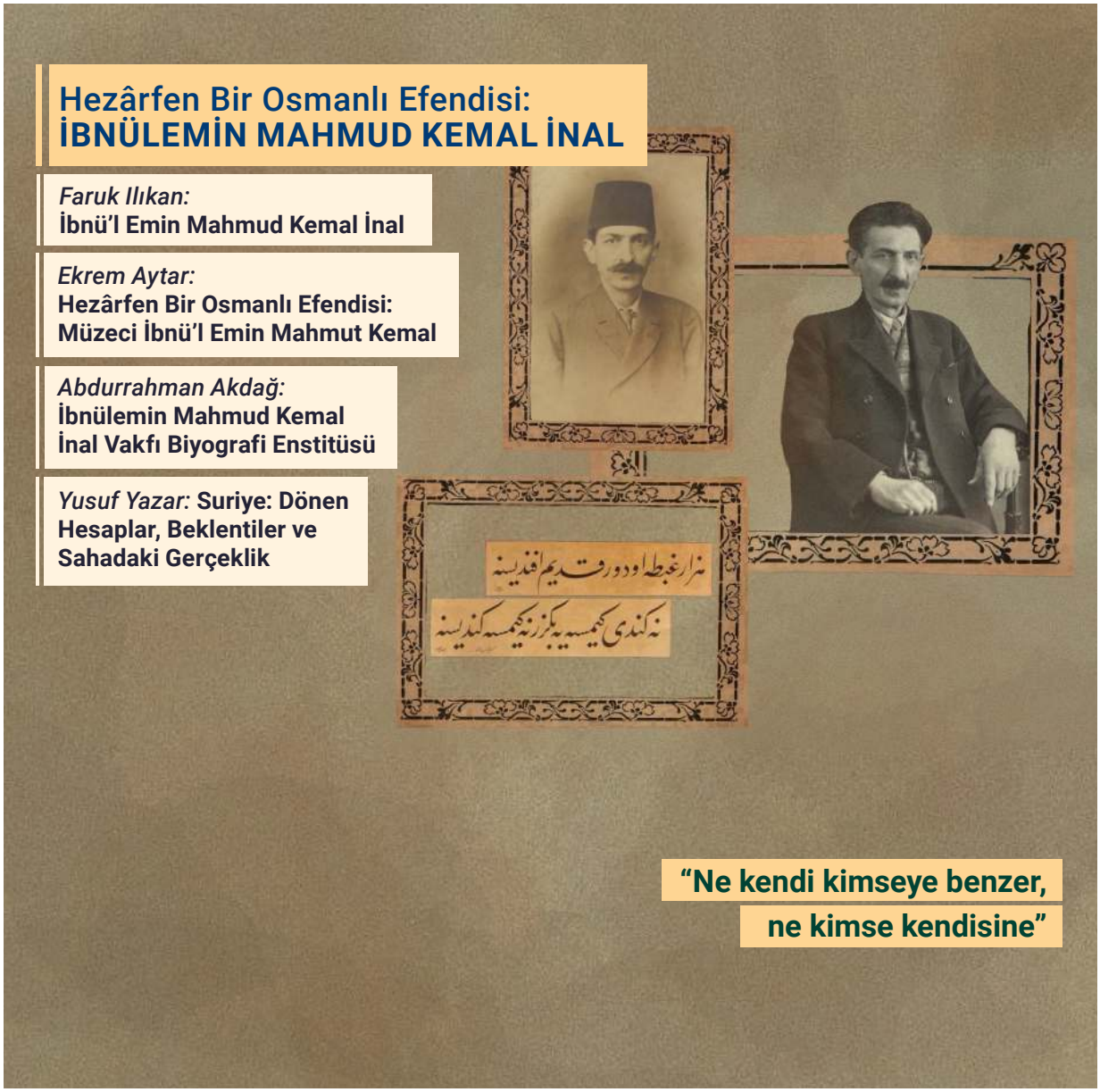

Hezârfen Bir Osmanlı Efendisi: İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL İNAL

Faruk Ilıkan:
İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal

Ekrem Aytar:
Hezârfen Bir Osmanlı Efendisi: Müzeci İbnü'l Emin Mahmut Kemal

Abdurrahman Akdağ:
İbnülemin Mahmud Kemal İnal Vakfı Biyografi Enstitüsü

Yusuf Yazar: **Suriye: Dönen Hesaplar, Beklentiler ve Sahadaki Gerçeklik**

**"Ne kendi kimseye benzer,
ne kimse kendisine"**

SAYI 47 • Ocak • 2025

Öznur Görür Kısar / Yalnız mıyız? • Mustafa Eser / Hadimlik Talebi ya da İyilik Fıkhı • Nihal Pakırdaşı / Son Asrın Ulu Çınarı: İbnülemin Mahmut Kemal İnal • Gözde Çimen / İbnülemin Düşüncesinde Siyaset Sanatı • Şehnaz Fındık İnan / Dârülkemâl'de Milli Şuur ve Tefekkür: İbnülemin'in Fikir Mirası • Reyhan Özsoy / İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal Anma Programından Notlar • Ahmet Poçanoğlu / Hama'nın Dinmeyen Acısı • Mucahid Yıldız / Şam İnkılabı ve Sednaya • Nuran Öndeş / Bir Gecenin Şahitliği: Umudun ve Gözyaşının Hikâyesi • Durmuş Günay / Teoman Duralı'nın Felsefe-Bilim Görüşü Etrafında • Mehmet Yetim / Gufraneke Ya Rahman: Gassal Üzerine • Elif Atabaş / Toprağımızın Kokusu • Zübeyir Şekerci / Madrid Deyince Yahut Endülüs'ten Bir Parça

ŞECERE YAYINDA...

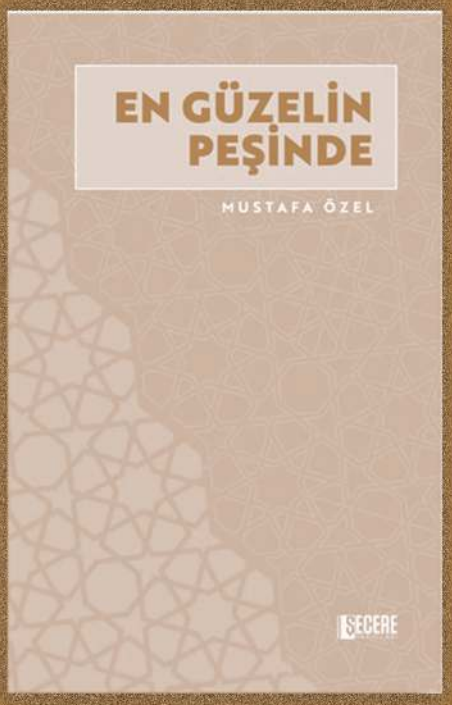

ŞECERE YAYINLARI

Kitaplara buradan ulaşabilirsiniz

insicam
inanç • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Feyzanur Kalaycı

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Rezzâk olanın adıyla.

33. (Kasım 2023) sayımızdan bu yana her sayımızda değişmeyen bir konu, Gazze'deki Aksâ Tufanı ve siyonazilerin yaptıkları soykırım oldu. Özelde Orta Doğu'da, genelde dünyada huzurun ve adaletin gerçekleşmesini, Filistin'in Kudüs'ün işgalden kurtulmasına bağlı olduğuna inanıyoruz. Bu inancımızın arkasında, tarihin bize gösterdikleri yatmaktadır. Osmanlı'nın 9 Aralık 1917'de bölgeden çekilişinden bu yana Kudüs, tarihinin en acı, en zor, en kötü günlerini yaşamaktadır.

Geçen sayımızın sunuş yazısında, Suriye'deki sevindirici gelişmelerden bahsetmiş, Beşşâr Esed ve Baas rejiminin bir an evvel sona ermesini niyaz ettiğimizi ifade etmiştik. Rabbimize hamdolsun, Aralık ayının başlarında on yıllar boyunca Suriyeli kardeşlerimizi inim inim inleten rejim yer ile yeksân oldu. Yaklaşık bir aydır yer gök hamd ve şükürle doldu. Rabbimize ne kadar hamdetsek azdır. Hepimiz Gazze'den sevindirici haberler beklerken, Suriye'deki bu beklenmedik gelişme, Gazze'den de içimizi ferahlatacak haberler geleceği konusundaki ümit ve beklentilerimizi artırdı. Rabbimizden niyazımız, Suriye'de zafer ihsan ve ikram ederek bizi nasıl rızıklandırdıysa, aynı şekilde Gazze'de ve Filistin'de kardeşlerimizi muzaffer ve galip kılarak rızıklandırmasıdır. O, hazinesi geniş ve bol olandır.

Bu sayımızda, dikkatleri büyük bir kültür adamına, İbnülemin Mahmud Kemal'e çekmek istedik. Tarihçiliği, sanatkârlığı, müzeciliği, ilim ve fikir adamlığı vb. vasıflarıyla öne çıkan İbnülemin, kıymeti ve ehemmiyeti pek bilinmeyen bir şahsiyettir. Mütevazı dosyamızın bu hezarfen zatın tanınmasına, bilinmesine, okunmasına vesile olacağını umuyoruz.

1 Ocak 2025 Çarşamba günü, üç ayların başladığı gün. Cenâb-ı Allah'tan bu bereketli günlerin sevincimize sevinç katmasını niyaz ediyor, siz kıymetli okuyucularımızı *Rezzâk* olana emanet ediyoruz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 *Çizgi* Hilal ÖZDER

06 *Yalnız mıyız?*
Öznur GÖRÜR KISAR

08 *Hak Dediğin, Hak mıdır?*
Derviş ÇELEBİ

10 *Hadimlik Talebi ya da İyilik Fıkhı*
Mustafa ESER

12 *İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal*
Faruk ILIKAN

16 *İbnülemin Mahmud Kemal İnal Vakfı Biyografi Enstitüsü: Biyografi Enstitüsünün Kuruluş Hikâyesi*
Abdurrahman AKDAĞ

20 *Hezârfen Bir Osmanlı Efendisi: Müzeci İbnü'l Emin Mahmut Kemal*
Ekrem AYTAR

24 *Son Asrın Ulu Çınarı: İbnülemin Mahmut Kemal İnal*
Nihal PAKIRDAŞI

28 *İbnülemin Düşüncesinde Siyaset Sanatı*
Gözde ÇİMEN

30 *Dârülkemâl'de Milli Şuur ve Tefekkür: İbnülemin'in Fikir Mirası*
Şehnaz FINDIK İNAN

34 *İbnülemin Kitaplığı*
İNSİCAM

38 *İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal Anma Programından Notlar*
Reyhan ÖZSOY

42 *İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın İstanbul Üniversitesi'nde Yaptığı Konuşma*
İNSİCAM

44 *Suriye: Dönen Hesaplar, Beklentiler ve Sahadaki Gerçeklik*
Yusuf YAZAR

48 *Hama'nın Dinmeyen Acısı*
Ahmet POÇANOĞLU

52 *Şam İnkılabı ve Sednaya*
Mucahid YILDIZ

54 *Bir Gecenin Şahitliği: Umudun ve Gözyaşının Hikâyesi*
Nuran ÖNDEŞ

56 *Teoman Duralı'nın Felsefe-Bilim Görüşü Etrafında*
Durmuş GÜNAY

60 *Gufraneke Ya Rahman: Gassal Üzerine*
Mehmet YETİM

64 *Toprağımızın Kokusu*
Elif ATABAŞ

68 *Madrid Deyince Yahut Endülüs'ten Bir Parça*
Zübeyir ŞEKERCİ

Çizgi: Hilal Özder

Yalnız mıyız?

Öznur GÖRÜR KISAR

Türk Dil Kurumu, 2024 yılının kelimesini "kalabalık yalnızlık" olarak belirledi. Yaklaşık bir milyon kişinin katıldığı halk oylamasında, "kalabalık yalnızlık" yılın kelimesi ve kavramı olarak seçildi.

Oylamada öne çıkan diğer kelimeler ise "merhamet, yabancılaşma, algoritma, yozlaşma, yapay zekâ ve dijital yorgunluk" oldu.

Yalnızlığı seçen insanoğlunun, yalnızlıktan müşteki olması ne garip değil mi? Rabbine, kendi sesine ve en yakınlarına yabancılaşmayı tercih etmesi yahut buna mecbur bırakılması, modern çağın kronikleşmiş bir hastalığı olarak değerlendirilebilir mi?

Tenha fakat bir o kadar cümbüşle dolu; insan kalabalığını içerisinde olan, sesler, sözler... Zahirde kalabalık, sözüm ona mutlu; lakin bâtında yalnız, pusulasını yitiren birer yelkenli gibi gönüller... Çok konuşulan, fakat kalbe dokunan muhabbetin olmadığı yavan sohbetler.

Birbirimize ulaşmak, teknolojinin geldiği son noktada çok kolay, epey konforlu. Fakat sesimizi içtenlikle duyurmak ve anlamak neredeyse imkânsız.

Telefon seslerinden, bildirimlerinden, şehrin gürültüsünden ve zihnimizdeki karmaşık düşünce öbeğinden olsa gerek, ne kendi sesimizi duyurabiliyoruz ne de bir başkasının sesine kulak verebiliyoruz.

Güzel bir anı yaşarken yalnızız, ama aynı zamanda bir o kadar kalabalığız. Ruhumuz yalnızlık duygusuyla üşürken, yalancı baharların bizi ısıtabileceği yanılgısına kapılıyoruz.

“Kalpler ancak Allah’ı anmakla mutmain olur” sırrına eremediğimiz için, kaçıncı yalancı bahara aldanışımız? Kaçıncı yalnızlık mevsimi yaşadığımız?

Kalbimizin şaşan yörüngesini yeniden yerine oturtacak bir diğer işaret ise şu ayettir: “İnsanlar ümitlerini kestikten sonra yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayan O’dur. Övülmeye layık gerçek dost O’dur.”

Şah damarımız kadar yakın olduğunu bildiğimiz Rabbimize teslim olmak, O’na güvenip yalnızca O’ndan aman dilemek, O’nu gönülden sevmek.... İşte bizi tek başımıza bir âlem kılacak yegâne hakikat budur.

Elbette, her birimiz kalbimizin yankısını başka bir kalpte ararız. Fıtratımız gereği, varlığımızın bir başkası üzerinden tezahürünü görmeye muhtacız. Bizden yansıyan gölgemizi, bir şekilde başkasında bulmaya ihtiyaç duyarız. Kiminde aşk olup kalp çarpıntısı olarak, kiminde en yakın kılınan dost olarak, kiminde kardeş, kiminde evlat, kiminde bir ana, kiminde ise bir baba ...

Asıl mesele, modern dünyanın aldatıcı sevgililerinin ve sahte aşklarının gönlümüzde hakiki olanın, yani O’nun sevgisinin yerini almamasıdır. Kalbimizde, O’nun sevgisinden daha değerli bir şey olmadığını idrak etmeliyiz. Aksi hâlde kalbimizde yalnızca kekremsi bir tat ve derin bir boşluktan başka bir şey kalmayacaktır. İşte bu denge hâli, gerçek bir özgürlük olsa gerek.

Güzel bir anı yaşarken yalnızız, ama aynı zamanda bir o kadar kalabalığız. Ruhumuz yalnızlık duygusuyla üşürken, yalancı baharların bizi ısıtabileceği yanılgısına kapılıyoruz. “Kalpler ancak Allah’ı anmakla mutmain olur” sırrına eremediğimiz için, kaçıncı yalancı bahara aldanışımız? Kaçıncı yalnızlık mevsimi yaşadığımız?

Hak Dediğin, Hak mıdır?

Derviş ÇELEBİ

Geçenlerde bir akraba ziyaretinde laf döndü dolaştı enflasyon, pahalılık ve dolayısıyla ülkenin ekonomik durumuna derken oradan da geçim telaşına geldi. Vatandaş olarak haklarımıza, taleplerimize ve bu konuda ne kadar mağdur olduğumuza kadar dayandı. Malum, demokrasilerde vatandaş her türlü haklıdır. Bu nokta, siyaset bilimcilerin dediğine göre, demokrasinin birçok zaafının yanı sıra en yumuşak karnıdır. Demokrasi havarilerinin bu handikapını, yani zaafını söz konusu ederek çok üzerlerine gittiğinizde, "Daha iyisini buluncaya kadar şimdilik bu" deyip kenara çekilirler. Neyse, yazımızın gündemi, yani tartıştığımız konu demokrasi değil; bir insan/vatandaş olarak hak ettiklerimiz üzerine. Müsaadenizle, konumuza tekrar kaldığımız yerden, akraba sohbeti üzerinden devam edelim.

Akrabalardan birisi "*Ben eski kaşar yiyemedikten sonra bu hayatın ne kıymeti var? Benim buna hakkım yok mu?*" dedi. Diğeri atıldı: "*Peki, kardeşim ben bir iPhone 16 Pro Max'ı hak etmiyor muyum*? *Benim bir vatandaş olarak buna sahip olmaya hakkım yok mu?*" diyerek el yükseltti. Mesele, oradan başlayıp hak ettiklerimiz ve nelerden mahrum kaldığımız üzerine uzadı gitti. Ancak dikkat ettim, ton farkları olsa da hepimiz mahrumiyetlerimiz, mağduriyetlerimiz, kıyısından köşesinden haksızlığa uğradığımız konusunda ittifak etmiş gibiydik. Şimdi ben size de sorsam "Ne tür haksızlıklara uğradığınızı nelerden yoksun bırakıldığınızı düşünüyorsunuz?" diye. Dahası, şu "hak" dediğimiz şey nedir?

Siz bunun üzerine düşünedurun. Ben akraba ziyareti sonrası bu soruyu kendime yöneltince, dönüp sözlüğe bakma ihtiyacı hissettim. Sözlükler bu konuda oldukça dolu; tariflerin tamamını aktarmak niyetinde değilim elbette. Merak edenler açıp bakabilir. Sadece konu ile doğrudan ilgili olduğunu düşündüğüm iki tarifi sizinle paylaşmak istiyorum.

Birinci tarif şöyle: "Hak: Bir kimsenin sorumluluğunu üstlenerek yaptığı işin karşılığıdır." Peki, herhangi bir sorumluluk üstlenmeden, bir iş üretmeden, sırf insan olarak var olmamızdan kaynaklanan bir hak yok mu? Evet, bununla ilgili de hem birinci hem de ikinci anlamı kapsayan daha kapsamlı ikinci bir tarif var: "Hak: Dine, kanunlara, adalete, vicdana uygun olandır."

Yani tariften benim anladığım, mensup olduğumuz dinin bize yüklediği sorumluluklar ve hisseler bağlamında, yani bir başka deyişle, sevaplar haramlar ve mubahlar konusundaki tutumumuzdan, eylemlerimizden ya da başkalarının bize yönelik eylemlerinin sonuçlarından kaynaklanan haklar var. Bununla birlikte, amellerimizden bağımsız olarak, herhangi bir eylemin sonucu olmaksızın salt kul olma pozisyonu, dolayısıyla; doğal olarak sahip olduğumuz haklar var. Mal, can ve namus emniyeti gibi.

Nitekim, aynı şekilde vatandaşı olduğumuz ülkenin kanunları çerçevesinde de sorumluluklarımıza ilave olarak haklarımız var. Bu haklar da benzer şekilde, temel olarak mal, can, kişisel dokunulmazlık ve düşünce hürriyeti gibi alanları kapsıyor. Bu haklar, yukarıda zikrettiğimiz üzere, din perspektifinden baktığımızda, tıpkı seküler hukuk gibi, İslam hukuku açısında da kutsal kabul edilmiş ve koruma altına alınmıştır.

Güncel meselemize dönecek olursak, yazımızda söz konusu ettiğimiz bağlamda, yani modern insanın hak talebi, yukarıda çerçevesini çizdiğimiz hak kavramının dışında tamamen yanlış yorumlanmış, kırılmaya uğramış, anlam kaymasına maruz kalmış, kendi heva ve heveslerinin tatminine yönelik bir hak talebidir. Modern insandan kastım, bu çağda yaşayan, şehirli; her türlü teknolojik, fabrikasyon ürünü sorgulamadan kullanan; Batılı düşünce ve değerlere maruz kalmış bireyi ifade ediyorum. Bu birey, ister dindar isterse materyalist olsun, yani ister aşkın metafizik bir değere, bir inanca sahip olsun ya da olmasın, sosyal bir topluluk içinde yaşadığı sürece hak kavramına duyarsız kalamaz. Kalması da mümkün değildir. Ancak hak meselesine yaklaşımı, hukuksal sözleşmelerden ya da dinsel inançlardan kaynaklanan korunması gereken hudutlar değil, daha çok kendi menfaatlerine ve nefsani arzularının tatminine yönelik bir çerçevede şekillenmektedir. Bu konuda son derece talepkârdır. Çünkü küresel kapitalizm, söz konusu ettiğimiz insan profilini, modern veya postmodern akımları ve yöntemleri kullanarak kitle iletişim araçlarıyla ulaşabildiği her konumda hak kavramını tüketim ekonomisi üzerinden tahrik ve manipüle etmiş ve etmeye de devam etmektedir.

Dolayısıyla, böyle bir insan profili tüketime sunulan her türlü ürün ve hizmete ulaşmayı kendine hak görecektir. Zira günün her saatinde maruz kaldığı açık veya örtük "Sen en iyisine layıksın, sen en güzelini hak ediyorsun…" diyen reklamlar, ona bu ürünü elde etmeye hakkı olduğunu ısrarla tekrarlıyor. Halbuki ne tabi olduğu kanunda böyle bir hakkı olduğuna dair madde vardır ne de inandığı dinin metinlerinde böyle bir hak tarifi yapılmıştır.

O halde sevgili okur, Allah'ın bir isminin de el-Hak olduğunu hatırlayıp, insanoğlunun kendi emeğine paha biçme konusunda cömert, başkasının emeğine değer biçme konusunda cimri olduğunu da akılda tutarak, bir anlamı da adalet olan "hak" kavramına taleplerimiz bağlamında aşağıdaki ayet nazarı ile bakmamız gerektiğini düşünüyorum: "Ve insana uğrunda çaba gösterdiği dışında bir şey(hak) verilmeyecektir." (Necm.39).

Nitekim, aynı şekilde vatandaşı olduğumuz ülkenin kanunları çerçevesinde de sorumluluklarımıza ilave olarak haklarımız var. Bu haklar da benzer şekilde, temel olarak mal, can, kişisel dokunulmazlık ve düşünce hürriyeti gibi alanları kapsıyor. Bu haklar, yukarıda zikrettiğimiz üzere, din perspektifinden baktığımızda, tıpkı seküler hukuk gibi, İslam hukuku açısında da kutsal kabul edilmiş ve koruma altına alınmıştır.

Hadimlik Talebi ya da İyilik Fıkhı

Mustafa ESER

Yunus öldü deyu sala verirler
Ölen hayvan imiş âşıklar ölmez
Yunus Emre

Ölürse ten ölür
Canlar ölesi değil
Yunus Emre

İyiliğe yani marufa olan inancımızı yitirmemeliyiz. Burası, bizim en mukaddes ve bir o kadar mahrem son kalemizdir. Burası, bizim inancımızın maksadıdır. Burası, bizim en kırılgan ve en güçlü yanımızdır. Burası, hem çabamızın nedeni hem de en sahih delilimizdir. İyiliğe olan inancımızı yitirdiğimizde, anlamı da yitirmiş oluruz. İyiliğe olan inancımızı yitirdiğimizde, masumiyeti ve fıtratın temiz olduğu kanaatini de yitiririz. Üstelik marufa olan imanımız kaybolduğunda, hak kavramını da el-Hakk olanı da haklılığı da yitiririz. Bu kadar büyük bir kayıp yaşamamak için, bütün varlığımızla marufa olan imanımızı muhafaza etmek zorundayız.

Marufa olan inançtan kastımız, marufun muktedirliğinin sağaltıcı ve ıslah edici olması anlamına geldiğidir. Maruf muktedir olursa, insan ve insanlık o iktidar alanında salaha erer. Marufun egemenliği ile eşyanın bihakkın tanzimi mümkün olur. Eşyayı adilane bir tanzime tabi tutmak, onu maksadına uygun istihdam etmek demek olan adalet, ancak bu egemenlikle imkân sahasına girer. O halde, marufun muktedir oluşu adaletin dolayısıyla hakikatin tezahürü için elzemdir diyebiliriz.

Maruf, a-r-f kökünden gelen tanımak, belki anlamak'tan tanınan, anlaşılan demektir. Tanımadan da anlarız. Anlamadan da tanırız. Bu cevherin pek çok terkibi ve pek çok tezahürü olabilir. Ancak bilmek değil; anlamak ve belki tanımak. Bilmek daha kabuk, daha araz, daha üstenci zannımca: Bilişsel olan mekanik ve soğuk. Ama anlamak dendiğinde ve tanımak dendiğinde bir perde daha aralar ve gönlün işin içine girdiği bir sürece nazır olursunuz. Nazar eden basar da eylemeye nail olur. Her nazar, basara çıkmaz ama her basar eyleyen nazardan nasiplenmiştir muhakkak. Nazar tahfif edilmemeli ama basar ile de aynı kefeye konulmamalı. Zira görmek amaç, bakmak araçtır. Bakmak görmeye tahvil edilebildiği ölçüde meşrudur, caizdir. Görme niyeti olmaksızın bakmak, ancak taciz derekesinde kalabilir. Anlamak da bilmenin maksadıdır. Hele ki tanımak… Maruf; bilinen değil; anlaşılan, tanınan… Hem de bu anlaşılma için, bu tanışma için ne bir aracıya ihtiyaç var ne de çoğu zaman dil birliğine, fikir

birliğine. Çünkü çok daha öze taalluk eden bir ortak paydadan bahsediyoruz. Tohumdan değil, mayadan. Maya dönüştürür. Maruf, marufu muştulayanı, ona hizmet edeni, onunla mukni ve onunla tatmin olanı marufa dönüştürür. İyiliği eyleyenler zamanla onunla mayalanırlar ve mahza iyiliğe dönüşürler. Hem kendileri hem de eyledikleri iyilik olur. Çünkü, iyiliğin makarrı vardır. Bir merkezi ve dolayısıyla kaynağı vardır. Kaynağından sudur eder. Kaynağından da yolundaki sahih desteklerden de beslenir. İyilik, öyle mütevazıdır ki kimsenin dönüp bakmayacağı küçücük ayrıntılardan beslenir, gürbüzleşir. Ayrıntılardaki ihtişamı iyiler kadar, iyilik kadar fark eden yoktur. İyi, iyiden beslenir. İyi, iyiyi tanır, anlar, sever. İyi, iyiyi de iyiliği de bilir.

İyiliğin bir tezahür biçimi de inse ve eşyaya hizmettir. Kendini diğer varlık biçimleri ile kardeşlik mührü ile mühürler, marufun iktidarının sağaltıcılığına inanmış olanlar. O yüzden kardeşlerine hizmet etmeyi bir paye addederler. İyiliğin bir makarrı olduğuna, bunun da el-Hak olan Allah olduğuna inanırlar. Menba sonsuz ise, menbanın halesi ve aksi dahi insanı heyecanlandırmaz mı? İnsan bundan başka ne ile doyurulabilir, ne ile kandırılabilir? O halde hizmetkar olmak, hizmet ehli olmak ve dahi buna talip olmak marufa dahildir. Kevniyata hadim olmak, kulluğa dahildir. Hadim olan bilir: Bilen hadim olur. Hadimlik, Allah'a tazimdir. Hadimlik, varlığa hürmettir. Hademe olan, müstahdem olmuş olur. Nereye, nasıl istihdam edildiği insanın şimdisine de mazisine de ama en çok da atisine dair bir şeyler söyler. Hele ki istihdam, müstahdemin talipliği ile olmuşsa, ortaya çıkan durum bir sanat eseri misali eşsiz ve nazendedir.

İyilik mayadır. Hem icracısını hem muhatabını hem de bulunduğu mekân ve zamanı dönüştürür. Öz değil mayadır. Esas değil mayadır. Öz de esas da dönüştüremez, birim ve katmandır belki. Ama maya böyle değildir. Mayaladığını dönüştürür. Mayalama kendiliği aşmaktır. Mayalama kendiliği aşkın olana doğru aşmadır. Tohum toprakta biçim değiştirebilir. Başka bir forma geçip yeni tohumları mümkün kılabilir. Ama maya böyle değildir. Maya mayalananı dönüştürür. Aşkın bir dönüşümdür. Bu dönüşüm için elbette pek çok uyum icap eder: ısı, ışık, miktar, kabın hacmi, mayalayanın kabiliyeti ve elbette niyeti… Bunlar ve daha fazlası bir ahenkle, tam da kararınca; yani yerli yerince olursa dönüşüm mümkün olur; değilse dönüşüm nakıs olur. İyi mayasının da tutması için böylece ilmek ilmek işlenmesi icap eder. Tahrip eden, iyilik olamaz. Azgınlaştıran, iyilik olamaz. Şımartan, iyilik olamaz. Karşılık beklenen de iyilik olamaz. İyilik içsel bir mücadele ve çabanın dışsal bir tezahürüdür. İyilikten müstefit olan iyinin failidir. İyilik edilen de istifade edecektir ama maksat bu değildir. Maksat iyinin icracısının varlık gayesine ulaşmasıdır. Onun derdi iyilik yaptığı ile değil; iyinin ve iyiliğin menbaı iledir. Bütün gönlünü oraya meftun etmiştir. Böyle olunca kimseden aferin beklemez. Taltif, teşekkür, teveccüh olsa da olur, olmasa da. Bu, hem özgürlük doğurur hem de iyilik kemale ermiş olur. Beklentiden azat olan akıl ve gönül iyi mayasını en iyi çalabilecek olan mayacılardır.

İyinin iktidarında, zulüm yoktur. İyinin iktidarında her türlü küçümseme merduttur. İyi muktedir olduğunda irfan ve hikmet gürbüzleşir. İyi, iyiliğin; iyilik ise iyinin en kavi dayanağı olur. Ya iyiye dair ve iyi uğruna olursun/onarsın/ölürsün; ya da kötü için… Tarafsız alan yoktur bu makamda. O yüzden iyilik zuhur etmiyorsa, kötülüğe dahil olunmuş demektir. Ama ben hiçbir şey yapmadım, diyenlere şunu deriz: Evet, hiçbir şey yapmadın. Bu yüzden kötülüğün içindesin. Zira hiçbir şey yapmamak da kötülüktür. O halde bir acemi cesareti ve aşkı ile iddia edelim: Cehalet de atalet de gaflet de, buradan bakılınca, ne mazeret olabilir ne de helal olabilir erenler.

Elleri ve omuzları iyilik uğruna nasır tutanlara selam olsun!

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal

Faruk ILIKAN

Ömrünü Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yetişmiş sadrazamların, şairlerin, hattatların, musikişinasların biyografilerine, ilme, irfana, arşivlerin tasnifine adamış bir insandı.

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal, eski devirlerden süzülüp gelmiş gibiydi. Uzun boylu, esmer; fötr şapkasının altında siyah takkesi, boynunda yün atkısı, içinde boğazına kadar gelen yeleği, sırtında kalın paltosu, dizlerine kadar uzanan geniş yakalı ceketi ve koyu renkli kravatıyla dikkat çekerdi. Ayağındaki lastiklerin içinde mesleri, elinde bastonuyla orijinal kıyafetli idi.

Vücudu bu yüzyılda olsa da aklı, fikri, yaşantısı, giyimi, kuşamı geçen yüzyıllardaydı. Nevi şahsına münhasırdı.

Süleyman Nazif'in çok güzel tarifiyle:
"Ne kendi kimseye benzer, ne kimse kendisine" idi.

Yahya Kemal ise bu tanımı şöyle tamamlamıştı:
"Hezar gıpta o devri kadim efendisine."

İbnü'l Emin'in bu devrin adamı olmadığını gösteren nükteli bir anekdot:

Bir Ramazan ayında, nefis yemeklerin ikram edildiği Necmettin Molla'nın Cihangir'deki konağında İbnü'l Emin, iftardan sonra tuvalete gitmek ister. Hizmetçi, kendisini götürür, kapıyı açar. İlk defa gördüğü bir alafranga tuvalet karşısında telaşa düşen üstat, geri dönerek hizmetçiye:

İBNÜLEMİN BİR AÇILIŞTA VALİ VE BELEDİYE BAŞKANI OLAN ORD.PROF FAHRETTİN KERİM GÖKAY"LA BİRLİKTE

-Nereye gidiyorsun, beni bu acayip yerde bırakıyorsun. Gel bakalım, ne yapacağız? Beraber karar verelim!

seslenmişti.

İbnü'l Emin'in yazı dünyasına girişi, şiirle olmuştur. Erken yaşlarda arkadaşı Mehmet Akif'le birlikte ilk nazım denemelerini yapmış, ifade gücünü ve tekniğini geliştirmiştir. Ancak Mehmet Akif gibi şiiri tek çalışma alanı olarak benimsememiştir. Şiirinde zamanının yenilik modalarına da iltifat etmedi. Eski şiirin izinde yürüyerek çoğu gazel tarzında eserler meydana getirdi. Ünlü şairlerin şiirlerine nazireler yazmış, Hz. Peygamber'e naatlarla edebiyat dünyasına katkıda bulunmuştur. "Nalânî" mahlasıyla yazdığı şiirlerin büyük bir kısmı aşk temalıdır.

Tarihi ve biyografi eserlerinde, fikri yazılarında konuya uygun manzum parçalar ilave etmesi, onun yazın dünyasındaki estetik hassasiyetini ortaya koyar. Ayrıca, çeşitli bestekârlar tarafından bestelenmiş ilahileri de bulunmaktadır.

1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonraki yıllarda şiire ara veren İbnü'l Emin, kendini daha çok ilmi çalışmalara ve araştırmalara yöneltmiştir.

Bu dönemden sonraki şiirleri, latifeler ve mizahi şiirlerdir. Öyle ki, bir köpeğe bile "Pit adlı kelb-i acîbül-sûreye mersiye" adıyla bir mersiye yazmıştır.

İbnü'l Emin'in, şiir hakkında görüşleri şöylece özetlenebilir:

"Ruhun sevinçli veya sıkıntılı olduğu her döneminde şiir vardır. Bunları hisseden ve hissettiren de şairdir.

"Her şair nazımdır, fakat her nazım şair değildir" hükmüne göre, "filan şairdir, falan nazımdır" demek uygun değildir. Çünkü şiirden ve şairden anlayanlar benim vereceğim hükme, yapacağım tarife ihtiyaç duymazlar, layık olan hüküm ne ise onu bizzat kendileri verirler. Şiirden ve şairden anlamayanlara gelince, onlar da zaten benim vereceğim hükümden, bu konuda söyleyeceğim sözlerden de bir şey anlamazlar. Şiirin güzelliği ve etkisi herkesin zevkine ve anlayışına göre değiştiğinden, birinin şiir olarak kabul ettiği sözleri, diğeri nazım bile kabul etmez. Birinin okudukça ağladığı manzumeye, bir başkası sadece güler.

Aruz ve hece hususuna gelince İbnü'l Emin, aruzla yazılan şiirleri kabul edip hece şairlerini reddetmiyor. Ona göre, söz güzel olduktan sonra aruz ve hecenin farkı yoktur. Hece ölçüsüyle güzel söz söylemek, aruz vezniyle söylemekten daha zordur. Onun için, hece vezniyle söylenilen güzel sözleri, daha fazla şiir kabul etmek gerekir. Aruz vezninde görülen ahenk, dinleyenlerin kulaklarına hoş gelir ve genellikle sözün kusurlarını örter. Aruz ile söylenilen nazımlar, süslü elbiselerle arz-ı endam edenlere benzerler. Ziynet, onlara ait kusurları, dikkatli bakışlardan mümkün olduğu kadar saklar. Hece ile söylenilen nazımlar çıplaklara benzer; her türlü kusur, daha ilk bakışta göze çarpar. Bu nedenle kusurdan uzak ve her bakımdan güzel olmalıdır ki gözleri ve gönülleri cezbetsin.

İbnü'l Emin, şiirle uğraştığı sıralarda düz yazılara da başlamıştı. Bu yazılarında ahlak, terbiye, iktisat ve musiki gibi bahisleri ele alıyordu. Ancak 1895 yılında, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan ilk yazısı "İslamiyet-Marifet" başlıklı makalesiyle birlikte, İslam dini, medeniyeti ve ahlakı üzerine düşünceleri belir-

ginleşmeye başladı.

İslam dininin terakkiye mani olduğu yolundaki görüşün batıl olduğunu gözler önüne sermek; İslamiyet'in kendisinden önceki dinlere nispetle medeniyet ve insanlık alemine kazandırdığı değerleri ortaya koymak; ayrıca bu dinin insanlığa ve medeniyete olan hizmetini göstermek gibi bir davada yazı yazmaları ve efkarı umumiyeyi aydınlatmaları gereken salahiyet sahipleri, kendilerinden beklenen bir gayrette bulunmadığından İbnü'l Emin, bu işi kendi üzerine bir misyon olarak almıştır.

İbnü'l Emin, yerine oturmuş bir düşünce sistemiyle İslam dini ve medeniyetini ele alırken, İslamiyet'in akıl ve bilgiye dayanan, sadece hakikate itibar eden bir din olarak tanımlamaktadır. Ona göre, İslamiyet'in doğuşu ile gerçekliğini yitiren, kendinden önceki dinler ve o zamana kadar içinde yüzdüğü batıllar arasından sıyrılarak insanlığa nasıl saadet ve aydınlık getirdiğini anlatmaktadır.

İbnü'l Emin'in üzerinde durduğu diğer bir konu, Kur'an-ı Kerim'in mevcut tefsirlerinin şimdiki asrın ihtiyacına kafi gelmediğinden, günümüze göre bir Türkçe tefsirin meydana getirilmesine büyük bir lüzum olduğunu ehemmiyetle işaret etmişti. Ona göre, böyle bir tefsir yalnızca Müslümanlar için değil, Avrupalılar için de önemli bir kaynak olacaktır. Çünkü Avrupalı araştırmacıların, İslam alimleri derecesinde Kur'an-ı Kerim'in derinliklerine vukufları mümkün olamadığından, onlara da sağlayacağı fayda dolayısıyla, neticede Avrupalıların geniş ölçüde istifadesini mümkün kılacağını belirtmişti.

İkinci Meşrutiyet devrine gelindiğinde, İbnü'l Emin'in İslami görüş etrafında bir müddet daha devam ettirdiği yazılarında, daha önceki düşünceleri dışında yeni bir unsur olarak, İslamiyet'in hürriyete verdiği değer meselesi yer aldığı görülür. İbnü'l Emin'in hürriyet kavramına dair İslami perspektifi, politik olmaktan çok vicdani ve ahlaki değerlerle adalet ve insana saygı düşüncesine dayanmaktadır. Onun bu görüşleri, devrin diğer kalem sahiplerinin politik merkezli düşüncelerinden farklı ve onlardan ileri bir seviyededir.

İbnü'l Emin, bu yazılarının yanı sıra Arap edebiyatının ve İslami edebiyatın Arap diliyle yazılmış klasik eserlerini tanıtmaya ve değerlendirmeye çalışmıştır. Özellikle Arapçadan istifade, kültür ve edebiyat dili olarak Arapçanın lüzumu meselesi üzerinde ehemmiyette durmaktaydı.

Bu dönemde, İslam ilahiyatının ihtisaslaşmış ve sayıları çoğalmakta olan salahiyetli kalemler tarafından temsil edilmeye başlandığını gören İbnü'l Emin, artık bu alanı onlara bırakarak, bundan sonra yazı ve fikir hayatının esas merkezi haline gelecek olan biyografi ve tarih çalışmalarına yönelmiştir.

1921-1922 yılları arasında İngilizler ve Fransızlar tarafından yağmalanan, birçok eseri, vesikaları, koleksiyonları ve antikaları kaybedilen Mühürdar Emin Paşa Konağı, İbnü'l Emin tarafından yine eski haline getirilmiş ve eski koleksiyonlar, evrak ve antikalarla zenginleştirilmiştir.

Pazartesi geceleri burada yapılan sohbetlere gelince; devrin bütün ilim adamları, tarihçiler, edebiyatçılar, musikişinaslar, hattatlar, İbnü'l Emin'in olurunu alan kişiler katılmaktaydı. Bu isimler arasında:

Hasan Ali Yücel, Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Ord. Prof. Mükremin Halil Yinanç, Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay, Ord. Prof. Kazım İsmail Gürkan, Prof. Refii Şükrü Suvla, Prof. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Hüsnü Hamit , Ord. Prof. Tevfik Remzi Kazancıgil, Prof. Necmettin Hakkı İzmirli,

Süleyman Nazif, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Mithat Cemal Küntay, Halil Nihat Boztepe, Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Feyhaman Duran, Nazan İz Özgür, Mahir İz, Hıfzı Tevfik Gönensay, Yusuf Ziya Ortaç, Şişman Reşat Fuat Bey, Salih Zeki Aktay, Mehmet Şevket Eygi, Burhan Felek, Fethi İsfendiyaroğlu, Taha Toros, Orhan Köprülü, Prof. Orhan Okay, Behzat Butak, Vasfi Rıza Zobu, Sadettin Kaynak, Dr. Alâeddin Yavaşça, Dr. Ayhan Songar, Dr.Nevzat Atlığ, Selahaddin Tanur, Necdet Yaşar, Dr.Suphi Ezgi, Necati Başara'yı sayabiliriz.

Bu kimselerle ilgili çok sayıda anekdottan birkaçı şöyledir:

Mükrimin Halil Yinanç yeni ordinaryüs olduğunda, onun için "Ordinar deyyus" derdi. Bazen de Sıddık Sami Onar gibi ordinaryüs profesörler içeri girdiğinde " Grand deyyuslar geldi!" şeklinde takılırdı.

Mükrimin Halil Yinanç, bir metre boyunda bir adamdı; melon şapka giyerdi. Hafız olmasına rağmen,

din ve diyanetle fazla ilgisi yoktu. Fakat bazen sohbet meclisi dağılmadan önce aşr-ı şerif okuduğu bile olurdu. İbnü'l Emin onu sık sık iğnelerdi. Kısacık boyuyla uzun boylu bir kızla dans etmesini şu şekilde eleştirmişti:

"Şu hödük maskaraya gülmez de,"
"Aklı başında olanlar neyler."
"Doğru yolda yürümek bilmezken,"
"Matmazellerle gider dans eyler."

Peynir, sarımsak ve soğanı hiç sevmemesine ve bunu herkesin bilmesine rağmen, İstanbul Üniversitesi rektörü Ord. Prof. Kazım İsmail Gürkan, bir hamalla İbnü'l Emin'e bir teneke peynir göndermişti. Çok sinirlenen İbnü'l Emin, "Götür bu sütün veled-i zinasını!" diye hamala bağırmıştı.

Yahya Kemal de azarlardan nasibini alanlardandı. Bir toplantıda, Yahya Kemal herkesin gözü önünde protezini çıkarıp bardağın içine koydu. Tam servis başlayacağı esnada İbnü'l Emin, " Efendi, o b...u al, tekrar ağzına koy!" diye bağırmıştı. Yahya Kemal'in tepkisi sadece gülmek olmuştu; hiç de rahatsız olmamıştı.

Musikişinaslardan Necati Başara, üflemeli saz olarak düdük çalardı. Fasılın içinde birden bire bir düdük sesi... Olacak şey mi? İbnü'l Emin kızar, sinirlenir ama bir şey söylemezdi. Yanında kim varsa kulağına eğilir, "Bunun babası da deliydi, kendini cami avlusunda asmıştı. Bununla bir şey konuşulmaz!" demişti.

Pazartesi gecelerinin programı da şöyleydi:

Meclise girer, size ayrılan yere otururdunuz. Bir müddet sohbet olur, beklenilenler gelip yerlerine oturduktan sonra fasıl başlardı. Fasılın ortasında bir taksim olur, taksim esnasında çay dağıtılırdı. Taksimin bitiminden sonra fasıla devam edilir, sonunda da Aziz Mahmut Hüdayi hazretlerinin "Kudûmun" diye başlayan tevşihi okunur. Daha sonra Mevlevihane peşrevi çalınır, peşrevin sonuna doğru ritim devam ederken, orada bulunanlardan biri mana ve medlulü, ya Peygamber Efendimiz'e veya Cenab-ı Hakk'a ait güzel bir güfte seçmek suretiyle gazel tarzı okur. O da bittikten sonra Mevlevihane peşrevinin son teslimi çalınır. Arkasından Kur'an-ı Kerim'den bir aşır okunurdu. Meclisin bu kısmı böylece biter, son sohbete geçilirdi. Sohbetin bitmesiyle de meclisin dağılma zamanı gelmiştir. Program bundan ibaretti.

Bazen muziplik yapıp, programın bittiğini ilan etmek ve en önemlisi İbnü'l Emin'i kızdırmak için birisi cebinden çıkardığı sarımsak veya soğanı meclisin ortasında ısırıverir, kıyamet de o anda kopardı.

Konağını İlim Yayma Cemiyeti'ne, muazzam kütüphanesini, hat ve tespih koleksiyonunu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışlayan İbnü'l Emin'e sonsuz dualarımızla... Allah rahmetini esirgemesin!

İbnü'l Emin, yerine oturmuş bir düşünce sistemiyle İslam dini ve medeniyetini ele alırken, İslamiyet'in akıl ve bilgiye dayanan, sadece hakikate itibar eden bir din olarak tanımlamaktadır. Ona göre, İslamiyet'in doğuşu ile gerçekliğini yitiren, kendinden önceki dinler ve o zamana kadar içinde yüzdüğü batıllar arasından sıyrılarak insanlığa nasıl saadet ve aydınlık getirdiğini anlatmaktadır.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal Vakfı Biyografi Enstitüsü: Biyografi Enstitüsünün Kuruluş Hikâyesi

Abdurrahman AKDAĞ

Son devir Osmanlı devlet adamları, şairleri, mûsikişinasları ve hattatları üzerine biyografileri ve tarih bilgisiyle tanınmış İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın (1871-1957), ölümünden iki yıl önce, 23 Haziran 1955 tarihinde yazdığı vasiyetname ile İbnülemin Mahmut Kemal İnal Vakfı tesis edilmiştir. Vakıf, kurulduğu günden itibaren, vasiyetname ve vakfın senedi çerçevesinde eğitim alanında destekleyici hizmetlerini sürdürmektedir.

Vakıf Mütevelli Heyeti'nin 2020 yılı Ocak ve Şubat aylarında icra edilen toplantılarında, merhum İbnülemin'in çalışmalarından ve ülkemizdeki ihtiyaçlarından yola çıkarak, biyografi çalışmalarını destekleyecek bir birimin vakıf bünyesinde kurulmasına dair yapılan konuşmalar, Biyografi Enstitüsü ile ilgili istişarelerin başlamasını sağlamıştır. Ahmet Samet Yapar'ın başkanlığında 16 Mart 2020 tarihinde yapılan Mütevelli Heyeti toplantısında enstitü kurulması gündeme alınmış, konu müzakere edilerek karara bağlanmıştır. Mezkûr karar, vakıf defterinde şöyle yer almıştır: *"Mütevelli Heyeti Üyemiz Erol Erdoğan Beyefendi tarafından hazırlanan İbnülemin Mahmut Kemal İnal Vakfı Biyografi Enstitüsü konulu sunumu mütevelli heyetine takdim edildi. Yapılan incelemeler neticesinde bu faydalı projenin gerçekleştirilmesi ve gerekli işlemlerin yapılabilmesi için tüm kamu kurum ve kuruluşları ile tüm resmî ve gayrı resmî dairelerde vakfımızı temsil etmek ve işlemlerin yapılabilmesi için*

vekâlet vermek üzere Vakıf Başkanımız Ahmet Samet Yapar ve mütevelli heyeti üyemiz Akif Gürdoğan Beyefendilerin yetkili kılınmalarına…" (16.03.2020)

Karar sonrasında enstitünün kuruluşuyla ilgili hazırlık çalışmaları için Mütevelli Heyeti üyelerinden Mehmet Fehmi Bilge ve Erol Erdoğan görevlendirilmiştir. Kuruluş hazırlıklarını sürdürme ve çalışmaları yönetme görevini Ocak 2022 başından itibaren Biyografi Enstitüsü İcra Kurulu devralmıştır. Enstitünün hâlihazırda İcra Kurulu şu isimlerden oluşmaktadır: Erol Erdoğan, M. Fehmi Bilge, Dr. Rıdvan Kaşıkçı, Fatih Demir, Zeynep Bilgin Geçer, Kübra Tolak, Abdurrahman Akdağ ve Özge Kâhya.

Eylül 2021'de başlamak üzere farklı tarihlerde çoğu yüz yüze olmak şartıyla, Enstitünün kuruluş çalışmaları hakkında bilgi paylaşmak ve görüşlerinden istifade etmek üzere biyografi alanında uzmanlığı ile bilinen değerli isimlerle görüşülmüştür. Danışma Kurulu şu isimlerden oluşmaktadır: Prof. Dr. Zekeriya Kurşun, Prof. Dr. Yüksel Çelik, Prof. Dr. Ali Akyıldız, Prof. Dr. Abdulhamit Kırmızı, Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner, Prof. Dr. Mustafa Lütfü Bilge, Prof. Dr. Abdullah Uçman, Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu, Dr. Halil İbrahim Erbay ve Dr. Öğr. Üyesi Tuğba İsmailoğlu Kacır.

Biyografi Enstitüsünün Amaçları

Biyografi çalışmaları, insanı anlama ve tanıma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir disiplindir. Araştırmacıya yazım ve araştırma yöntemiyle geçmişe dair bir izdüşüm sunar. Bu sayede yalnızca kişilerin geçmişteki yaşantısına dair ayrıntıları vermez, aynı zamanda hem toplumun hem de dönemin yapısına ışık tutar. Bu itibarla, son yıllarda biyografik eserlere hem araştırmacılar tarafından hem de okuyucular tarafından son derecede ilgi gösterildiği bir gerçektir. Diğer yandan, ülkemizde hatırı sayılır biyografi çalışmaları olsa da, alanda kat edilmesi gereken mesafeler bulunduğu aşikârdır. Bu durum, Biyografi Enstitüsünün kuruluşunu hazırlayan en temel unsurdur.

Biyografi Enstitüsünün temel amacı, alandaki akademik, kültürel ve sosyal faaliyetlere destek olmak suretiyle ülkemizdeki biyografi çalışmalarının nitelik ve yaygınlık bakımından gelişmesine katkı sunmaktır. İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın anısına atıfla kurulan enstitü, bu alanda disiplinler arası çalışmaların yürütüleceği bir başlangıç noktası olacaktır.

İbnülemin, büyük ve hızlı dönüşümlerin meydana geldiği bir dönemde yaşamış ve hayatı boyunca pek çok farklı meslek ve alana mensup insanların yaşamlarına şahitlik etmiştir. Bu tanıklıklar, onu biyografi yazarlığına yönlendirmiş ve gerek çağdaşları gerekse de geçmiş dönemin şahsiyetleri hakkında biyografik bilgiler vermeye gayret etmiştir. İbnülemin'in bu gayretinin, "Mârifet ve sanat sahiplerini aramak ve bulmak, isimlerini ve eserlerini evlâd-ı vatana bildirmek hususundaki ihmal ve teşeyyübümüz ve mârifet ehline revâ gördüğümüz kadirşinaslık ve kayıtsızlık muhabbet-i vataniye ile asla telif kabul etmez… Kemal ehlini tanıyanların tanımayanlara bildirmesi ise hizmet-i vataniyye cümlesindendir" (*Hoş Sadâ*, s. 65) şeklindeki görüşlerinden neşet ettiği kuşku götürmez bir gerçektir. Zira bu fikrî altyapıyla yirmiye yakın biyografik eser vererek İslam medeniyetine karşı borçlu olduğunu düşündüğü görevini yerine getirmiştir.

Biyografi Enstitüsünün Faaliyetleri

20. yüzyılda kaleme aldığı biyografilerle bu alana dikkatleri çeken İbnülemin'i, tezkire geleneğinin son temsilcisi olarak kabul etmek mümkündür. Nitekim, *Osmanlı Devrinde Son*

Sadrazamlar, Son Hattatlar, Son Asır Türk Şairleri ve Hoş Sadâ: Son Asır Türk Mûsikişinasları adlı eserler, kendilerinden önceki tezkirelerle benzerlik göstermektedir. Ayrıca 1980'li yıllarda *Resimli Gazete* ve *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*nda çıkan "Meşâhir-i Osmaniyye" ve "Meşâhir-i Meçhûle" başlıklı yazıları, onun biyografi üzerine düşündüğünü gösteren metinlerdir. İbnülemin'e göre, *eslafa hürmet* ve *ahlâfa hizmet* olan biyografi, yazı

Ayrıca Rami Kütüphanesi ortaklığında iki yeni program dizimize başladık. Kasım ayında ilkini gerçekleştirdiğimiz sinema ve biyografi alanlarını birleştiren disiplinlerarası bir program mahiyetinde olan "Biyografilm" de, belirli temalar üzerinden biyografi filmlerini konuşacağız. Bir diğer programımız "Konuşulmamış Tezler" başlığı altında ise iki seminer düzenledik.

türlerinin içinde kaleme alınması en zor metinlerdir. İbnülemin, adı geçen bu eserlerinde biyografinin gerekliliğine ve önemine işaret eder. Bu önem ve gerekliliği gören ve bu amaçla faaliyet gösteren Biyografi Enstitüsü de, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın gayreti çerçevesinde çalışmalarını biyografi seminerleri, biyografi kütüphanesi, biyografi yazarlığı eğitimleri, mûsikî programları, biyografi kongreleri ve çalıştayları, tez konuşmaları ve biyografi filmleri gibi faaliyetlerle yürütmektedir.

Enstitünün kurulduğu yıldan itibaren, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin (ORDAM) katkılarıyla düzenlediğimiz **"Nasıl Yazdım?" Biyografi Seminerleri** başlığında yirmi program gerçekleştirilmiştir. Biyografi alanında çalışan akademisyenler, yazarlar ve mütefekkirlerin katılımıyla gerçekleştirdiğimiz bu seminer dizisinin amacı, bu alanda eğitim görenlere ve çalışanlara rehberlik yapmaktır. Bu amaçla, seminerlerde biyografinin inşa süreci, bu süreçte karşılaşılan temel sorunlar, biyografi yazmanın zorlukları, kullanılan kaynaklar ve malzeme sorunları, Türkiye'de ve dünyada biyografi çalışmaları vb. temel hususlar ele alınmıştır.

Çok yönlü bir etkinlik hüviyetine sahip olan **Mûsikîşinas Portreleri**, bir yönüyle müzik dinletisi, bir yönüyle sözlü tarih çalışması ve bir yönüyle biyografik bir söyleşidir. Şimdiye kadar sekiz program gerçekleştirdiğimiz bu disiplinlerarası etkinlikte, İbnülemin'in *Hoş Sadâ* eserinde biyografileri yer alan, yaklaşık bir asır evvelinin mûsikîşinaslarını torunlarının dilinden dinleme imkânı bulmaktayız. Üsküdar Belediyesi ortaklığında düzenlenen yedi programın ardından yeni dönemin ilk programı, Kuzguncuk İskelesi'nde bulunan Türkiye Tasarım Vakfı'nda yapılmıştır. İki ayda bir gerçekleştirilecek olan programa bundan sonra Kuzguncuk İskelesi'nde devam edilecektir.

23 Mayıs 2023 tarihinde İstanbul Üniversitesi Rektörlük Binası'nda, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın vefatının 66. yıl dönümü vesilesiyle bir anma programı gerçekleştirilmiştir. Bu program kapsamında gösterilmek amacıyla, Biyografi Enstitüsü İcra Kurulu üyelerinden Fatih Demir ve Abdurrahman Akdağ, İbnülemin'in çok yönlü kişiliğini anlamak ve onu daha yakından tanıyabilmek amacıyla **"İbnülemin Videoları"** başlığında yedi farklı tema etrafında, alanında uzman

hocalarımızla söyleşiler gerçekleştirmiştir. Bu söyleşilerde şu başlıklar ele alınmıştır: Prof. Dr. Abdullah Uçman (İbnülemin'in Hayatı), Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk (Edebi Kişiliği), Tarihçi-Yazar Dursun Gürlek (Konak Sohbetleri), Sahaf Emin Nedret İşli (Sahaflarla İlişkisi), Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürü Ekrem Aytar (Türk ve İslam Eserleri Müzesi), Prof. Dr. Mustafa Lütfi Bilge (Vakfiyesi), Prof. Dr. Uğur Derman (Hat Koleksiyonu).

Lisansüstü öğrencilerine yönelik olarak, Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu, Prof. Dr. Abdulhamit Kırmızı ve Dr. Tuğba İsmailoğlu Kacır hocalarımızın rehberliğinde İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde 15 hafta süren **"Biyografi Yazım Atölyesi"** düzenlenmiştir. Lisans ve lisansüstü seviyesindeki akademik çalışmalarda önem arz eden yazım çalışmaları için alanında uzman değerli hocaların ders anlatımlarıyla hayata geçirilen atölye, nitelikli bir biyografi çalışmasının nasıl ortaya çıkarılacağı hususunda teorik ve pratik dersleri içermiştir.

Biyografi Enstitüsü olarak, 2024 yılı içerisinde paydaşlarımızı arttırdık. Rami Kütüphanesi ve Biyografi Enstitüsü arasında 12 Eylül 2024 tarihinde imzalanan iş birliği protokolüne göre, Türkiye'de biyografi alanında bir ilk olan **"Biyografi Kitaplığı"** kurulacağı ifade edilmiş ve bu hususta çalışmalara başlanmıştır. Rami Kütüphanesi'nin envanterindeki biyografi kitapları, Ahmet Kot Kütüphanesi'ndeki biyografi kitapları, kitap bağışları ve Biyografi Enstitüsü'nün satın alımlar yoluyla temin edeceği kitaplardan oluşturulacak kütüphanenin, Mart ayının son pazartesi günü başlayan Kütüphane Haftası'nda resmi olarak hizmete girmesi planlanmaktadır. Tamamlandığında 10.000'e yakın kitaptan oluşması amaçlanan kitaplığın, biyografi ile akademik, sosyal ve kültürel olarak ilgilenen herkese hizmet vereceği belirtilmiştir.

Ayrıca Rami Kütüphanesi ortaklığında iki yeni program dizimize başladık. Kasım ayında ilkini gerçekleştirdiğimiz sinema ve biyografi alanlarını birleştiren disiplinlerarası bir program mahiyetinde olan **"Biyografilm"** de, belirli temalar üzerinden biyografi filmlerini konuşacağız. Bir diğer programımız **"Konuşulmamış Tezler"** başlığı altında ise iki seminer düzenledik. Bu seminerler kapsamında tezlerinde -bir doktora ve bir yüksek lisans- biyografi çalışan hocalarımızı dinledik. Her iki program, iki aylık periyotlarla Rami Kütüphanesi'nde devam edecektir.

Kuzey Makedonya'da faaliyet gösteren Balkan Araştırmaları Vakfı (Balkan Studies Foundation) ve Biyografi Enstitüsü birlikte biyografi çalışmaları yürütmek amacıyla 19 Ekim 2024 tarihinde bir iş birliği protokolü imzalamıştır. Yapılan protokol, araştırma, yayın, sempozyum, çalıştay, proje ve kongre gibi birçok çalışmayı kapsamaktadır. Balkan Araştırmaları Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Sevba Abdula, biyografi çalışmaları için Balkan coğrafyasının verimli bir geçmişe sahip olduğunu belirterek, çalışmaların sonunda elde edilecek bilgiler, belgeler, veriler ve eserlerin hem akademi hem de akademi dışındaki ilgililerin istifadesine sunulacağını dile getirmiştir.

Biyografi Enstitüsü, çalışmalarının ilk adımı olarak biyografi alanında tez çalışan yüksek lisans ve doktora öğrencilerine burs desteği sağlamaktadır. Biyografi Enstitüsü öğrencilerinden Havva Kılıç Çelikten, Furkan Gülnar, Fatih Demir ve Abdüssamet Yılmaz yüksek lisans tezlerini başarıyla savunarak tamamlamışlardır.

Hezârfen Bir Osmanlı Efendisi: Müzeci İbnü'l Emin Mahmut Kemal

Ekrem AYTAR

Arkeolog-Sanat Tarihçisi,
Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürü

17 Kasım 1871'de İstanbul Beyazıt Mercan mahallesindeki Sarı Konak'ta dünyaya gelen İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, 24 Mayıs 1957'de İstanbul'da vefat etti ve Merkez Efendi Kabristanı'na sırlandı. Seksen altı yıl ömrüne bakıldığında, İbnü'l Emin Mahmut Kemal'in biyografisine göz attığımızda, başlığa niçin "hezârfen" sıfatını eklediğimiz daha iyi anlaşılacaktır. Mekteb-i Mülkiye'de, Mekteb-i Hukuk'ta eğitim görmüştür. Şiir, edebiyat, mûsıkî, arşivcilik, hat sanatı, ahlak ve eğitim, tarih ve asar-ı atika gibi geniş yelpazede ilim dalları ile uğraşmış ve her biri ile ilgili önemli eserler kaleme almıştır.

Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş ârif, kâmil ve münevver bir devlet adamıdır. Doğduğunda otuz ikinci Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz tahttadır. Sonrasında Sultan V. Murad kısa süreliğine tahta geçmiştir. Son üç padişah döneminde ise Sultan II. Abdülhamit, Sultan V. Mehmet Reşat ve Sultan Vahdettin döneminde ise bilfiil devletin önemli kademelerinde memur olarak görev yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla da ilk cumhurbaşkanımız Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü döneminde devlet memurluğuna devam etmiş, yaş haddinden emekli olduğu tarih 1 Ağustos 1935'e kadar çalışma imkânı bulmuştur. Üçüncü cumhurbaşkanımız Celâl Bayar döneminde 24 Mayıs 1954 vefat etmiştir.

Hem Osmanlı İmparatorluğu'nu görmüş hem de kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyeti devletinin bürokrasisinde yer almıştır. Bu kısa makalemizde son devrin sadrazamlarını, şairlerini, musikişinaslarını, hattatlarını... yazan mümtaz kalem İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal'ın biyografisinden ziyade müzecilik konusundaki çalışmalarınıza dikkat çekmeye çalışacağım.

(FOTOĞRAF-1. *Suretim siretime şahiddir, başka şahid aramak zahiddir. İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal 16 Mart 1341 M.1925*)

Müzecilik kavram olarak ne kadar batılı bir konu olsa da, millî, mânevî ve dinî konularda yetkin ve hassas olan İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, ömrünün uzun bir bölümünü 27 Nisan 1914'te açılan Osmanlı'nın son müzesi, *Evkaf-ı İslamiye Müzesi*'nin kurulması ve geliştirilmesi çalışmalarına vermiştir. Maalesef o yıllarda arkeolojik eserlerin yanında, Türk milletinin değerlerinden oluşan, özellikle dinî yapılardaki halılar, ahşap eserler, tombaklar, çiniler, hat levhaları, yazma eserler vb. dünya koleksiyonerlerinin ilgisini çekmekte ve kanuni olmayan yollardan yurt dışına kaçırılmakta idi. Dönemin Evkâf Nazırı ve Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi, seçilmiş yedi kişilik heyeti (*Soldan sağa; Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Dairesi Üyesi Mehmet Ziya, Vilayat-ı Mümtaze ve Muhtıra Kalemi Müdürü İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, Keçecizade Reşat Fuat, eski şehremini ve İstanbul mebusu İsmet Bey, Divan-ı Muhasebat ikinci başkanı Armenak Sakızyan ve ilk müze müdürü Ahmet Hakkı Bey)* Evkaf-ı İslamiye Müzesi'nin kurulması ile görevlendirmiştir. İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, bu müze kuruluşundaki görevini bi hakkın yerine getirmiştir. Heyet, başta İstanbul ve civarındaki cami, medrese, türbe gibi dinî yapılar olmak üzere, tüm Osmanlı coğrafyasındaki aynı minval üzere yapılardan müzelik eserleri İstanbul'da Arkeoloji Müzelerindeki Çinili Köşk'te toplamıştır. Başta müstakil bir müze binası yapma fikirleri olsa da, dönemin şartlarından dolayı bu mümkün olmamış ve Mimar Sinan'ın Selimiye Külliyesi'nde yer alan Darüzziyafe'de, 27 Nisan 1914'te Sultan V. Mehmet Reşad'ın cûlüs yıldönümünde Evkâf-ı İslâmiye Müzesi açılmıştır.

FOTOĞRAF 1

FOTOĞRAF 2

(FOTOĞRAF-2. Müze kurucu heyeti *Soldan sağa; Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Dairesi Üyesi Mehmet Ziya, Vilayat-ı Mümtaze ve Muhtıra Kalemi Müdürü İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, Keçecizade Reşat Fuat, eski şehremini ve İstanbul mebusu İsmet Bey, Divan-ı Muhasebat ikinci başkanı Armenak Sakızyan ve ilk müze müdürü Ahmet Hakkı Bey*)

Evkâf Nazırı ve Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi döneminde, İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal ve Hattat Ârif Hikmet Bey'in gayretleri ile hüsn-i hat, tezhip ve klasik cilt sanatları ile İslâm kitap sanatlarının eğitim öğretiminin verileceği bir okul, 1915 yılında açılmıştır. Medresetül Hattatin isimli bu okul, Tersâne Emini Yusuf Efendi'nin 1771-1773 yılları arasında Hassa Başmimarı Mehmed Tahir Ağa'ya yaptırıp vakfettiği sıbyan mektebi onarılarak, 20 Mayıs 1915'te eğitim-öğretime başlamıştır.

FOTOĞRAF 3

(FOTOĞRAF-3. *Medresetül Hattatin binası)*

Cumhuriyetle birlikte, 1925'te *Evkâf-ı İslâmiye Müzesi*'nin ismi *Türk ve İslam Eserleri Müzesi* olarak düzenlenmiştir. Bu müzeye İbnü'l Emin Mahmut Kemal, 16 Haziran 1927'de müze müdürü olarak tayin edilmiş ve yaş haddinden emekli olacağı 1 Ağustos 1935'e kadar da müze müdürlüğü görevini sürdürmüştür.

Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'nin kuruluşunun yanında, Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin hazırlanmasında da önemli katkıları olmuştur. *Evkâf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarihçe-i Teşkilatı, 1919*'da İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal'in de içerisinde bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanmıştır. Müzeciliğe bu katkılarından dolayı, üçüncü rütbeden Osmanlı nişanı ve ikinci rütbeden Mecidi nişanı almıştır.

(FOTOĞRAF-4. *Evkâf-ı Hümâyun Nezaretinin Tarihçe-i Teşkilâtı*)

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1917 yılında İstanbul ziyaretinde, Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'ni devlet erkânıyla birlikte ziyareti esnasında müze şeref defterini imzalarken ve müzeden ayrılırkenki görüntüleri Alman Enstitüsü tarafından filme alınmıştır. Filmin bir kısmında İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal de görülmektedir. İmparatoru müzenin kapısında uğurlayanlar arasında en ön kısımda bulunan İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, imparator arabaya binerken beklemekte ve arabanın hareket etmesiyle birlikte eğilerek selam vermektedir. Bu ziyaret vesilesi ile Alman İmparatoru II. Wilhelm tarafından İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal'e madalya verilmiştir.

Emekli olduğu dönemde, Mısır Veliaht Prensi Mehmet Ali Tevfik'in daveti ile Mısır'da Türk ve İslam Eserleri Müzesi gibi bir müzenin kurulması çalışmaları için 29 Aralık 1939'da Kahire'ye gitmiştir. Bu müzenin tanzim teşhiri, özellikle de hat eserleri seçimi ve tasnifi için reisülhattatin Kamil Akdik ile burada görev

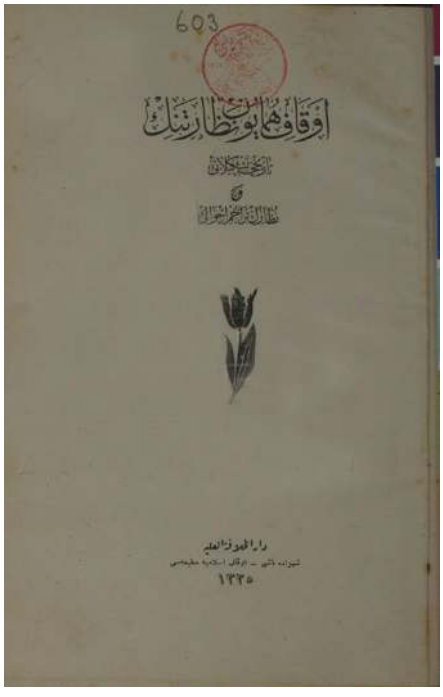

FOTOĞRAF 4

Emekli olduğu dönemde, Mısır Veliaht Prensi Mehmet Ali Tevfik'in daveti ile Mısır'da Türk ve İslam Eserleri Müzesi gibi bir müzenin kurulması çalışmaları için 29 Aralık 1939'da Kahire'ye gitmiştir.

FOTOĞRAF 5

almış ve aldığı bu görevi başarı ile gerçekleştirerek 19 Şubat 1940 yılında İstanbul'a dönmüştür.

Yine İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal'in İstanbul Süleymaniye'deki konağı da adeta bir müze gibidir. Topladığı hat levhaları, yazma eserler, halı, kilim vb. etnografik eserler çok önemlidir. İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, bu kıymetli envanterini vefatından önce İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamıştır. 2022 yılında İstanbul Üniversitesi bu kıymetli koleksiyonu Prof. Dr. Şükrü Çoruk danışmanlığında Fatih Belediyesi tarafından bir sergi ile sevenleri ile buluşturmuş ve serginin güzel bir kataloğu kitap olarak okurların beğenine sunulmuştur.

FOTOĞRAF-5 *İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal konağında.*

"Ne Kendi Kimseye Benzer Ne kimse Kendine İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL İNAL.

Osmanlı'nın son döneminde yetişen ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarının önemli münevverlerinden hâzerfen İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, vefatı sonrasında Zeytinburnu'ndaki Merkez Efendi Kabristan'ına sırlanmıştır.

Rahmetle.

Kaynakça:

Ömer Faruk Akün, "İbnülemin Mahmud Kemal" TDV İslam Ansiklopedisi, C.21, İstanbul 2000, ss. 249-262.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Sergi Katalogu, Fatih belediyesi Yayınları, İstanbul, 2021.

Serdar Sezer Şimşek, Türk Düşünce Tarihinde İbnülemin Mahmud Kemal İnal, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2020.

İsmail Alperen Biçer, Beyefendiye Dair İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2022.

İmparatoru müzenin kapısında uğurlayanlar arasında en ön kısımda bulunan İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, imparator arabaya binerken beklemekte ve arabanın hareket etmesiyle birlikte eğilerek selam vermektedir. Bu ziyaret vesilesi ile Alman İmparatoru II. Wilhelm tarafından İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal'e madalya verilmiştir.

Son Asrın Ulu Çınarı: İbnülemin Mahmut Kemal İnal

Nihal PAKIRDAŞI

"*Muhakkak biliyorum ki ben yazmasam kimse yazmayacak.*"

Her sayı özgün konuları *"İnsicam"* içinde ele alan dergimizin bu ayki dosya konusu, Osmanlı devlet adamları, şairleri, mûsikişinasları ve hattatları üzerine biyografileri ve tarih bilgisiyle tanınmış âlim İbnülemin Mahmut Kemal İnal'dır. Biyografi yazmak, sanılanın aksine ince eleyip sık dokunulması gereken bir yazı türüdür. Hele ki yazarın yazısına konuk ettiği kişi hakkındaki kendi duygu ve düşüncelerini katması büyük bir mesuliyeti beraberinde getirir. Şahitlik ettiği dönemin Osmanlı tarihine kayıtsız kalışının farkında olan İbnülemin Mahmut Kemal, biyografi ve tarih alanında son devir kültür dünyasını sırtlamış ve tüm hayatını bu sorumluluğun bilincinde geçirmiş ender şahsiyetlerden biridir. Zorlu bir süreç olmasına rağmen, uzun süre el değmemiş bir alana cesaretli kişiliği sayesinde yönelerek kültür ve ilim hayatında önemli bir açığın kapanmasına vesile olmuştur. Gerek zekâsı, aldığı özel eğitimler, yetiştiği kültürel çevre ve edindiği dostluklar gerekse Osmanlı'nın son döneminde yaşaması ve pek çok olayın etrafında gelişmesi, tarihi kaynaklara birinci elden ulaşma imkânının olması birçok alandaki başarısının önemli bileşenleridir. İbnülemin'in biyografi ve tarih alanında kaleme aldığı özellikle *Son Asır Türk Şairleri (1930-1942)*, *Son Sadrazamlar (1940-1953)*, *Son Hattatlar (1955)* ve *Hoş Sada (1958)* gibi nadide yapıtları, günümüzde hâlâ önemini koruyarak bilimsel çalışmaların ilk uğrak yeri olma özelliğini muhafaza etmektedir.

"*Çalışkanlığı ve azmi ile geçmişten geleceğe sağlam bir köprü.*"

Üç kıtada hüküm sürmüş altı yüzyıllık koca bir devletin topraklarından çekilmek zorunda kalırken, sandukasındaki eşyaların saçıp savrulmaması ve işgalci haramilerin eline geçmemesi için var gücüyle mücadele eden, gayrete tutkulu bir şahsiyet olan İbnülemin Mahmut Kemal, yoğun uğraşları sonucunda 27 Nisan 1914'te Süleymaniye Camii İmareti'nde Evkâf-ı İslâmiyye Müzesi'ni kumaya muvaffak olmuştur. Böylelikle, yok olmaya mahkûm edilen köklerimize can suyu vererek kültür

hayatımız için önemi gün geçtikçe idrak edilen büyük bir girişime imzasını atmıştır. İnanç ve kültür hayatımızın gelecek nesillere aktarılmasına yönelik girişimlerini saymakla bitirmeyeceğimiz değerli mütefekkirimiz İbnülemin, aynı zamanda hat sanatının korunması ve devam ettirilmesi yönünde, 1914'te eğitime başlayan Medresetü'l-Hattâtîn'in kuruluşuna da katkıda bulunmuştur. Fakat ne yazık ki, tüm tarihi vesikaları ve eşyaları gözünden sakınan, bu uğurda binbir güçlükle onları muhafaza etmek için müzeler ve medreseler kurulmasına ön ayak olan İbnülemin'in, tarihin ev sahipliği yaptığı, yarım asırdır oturmakta olduğu konağı, 1919'da Fransızların İstanbul'u işgali sırasında yağmalanmıştır. O kadar ki, üzerine titrediği yazma eserler tuvalet kâğıdı olarak kullanılmış, kapı ve pencerelerine varıncaya kadar sökülmüş, konak hemen hemen dört duvardan ibaret bırakılmıştı. Nazım ve nesir alanında da birçok kıymetli eserler kaleme almış iyi bir edebiyatçı olan İbnülemin, her biri birbirinden kıymetli eserlerin bulunduğu akademi hüviyetine sahip konağından çıkarıldığı dönemde yazdığı şu dörtlükle derin kederine bizleri de ortak etmiştir.

Dârımızdan dûr edüp berbâd ü tâarc ettiler
Hazreti Âdem gibi cennetten ihrâç ettiler
Zevk-bâhşa beyt-i firdevsîde eylerken karar
Bir temelsiz külbe-i ahzâna muhtaç ettiler
"*Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş*"

Takdir-i İlahi'nin bir cilvesi olarak, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, yüklendiği misyon itibarıyla Osmanlı'yı Cumhuriyet'e taşıyan bir münevverdi. O, ilmiyle, söyleşisiyle, tavrıyla, yaşayışıyla, haksızlığa karşı dik duruşuyla, geçmişe vefasıyla, yeni geleceğin inşası için çalışkanlığıyla mihenk taşı olmuş bir alimdi. Hasan Ali Yücel, nevi şahsına münhasır bir kişilik olan İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ı, "Er kişi, sözünü kimseden sakınmayan, Allah'tan başka kimseye bel bükmeyen, beşerî zaaflarının çoğundan kurtulmuş, zillet nedir bilmeyen, haktan başka her şeye kafa

Yaşamı boyunca klasik Osmanlı kültürüne bağlı kalan İbnülemin, ruh dünyasını şekillendiren doğup büyüdüğü evde, babası Mühürdar Emin Paşa'dan devraldığı meclis geleneğini Mercan'da bulunan "Dârülkemâl" adı verilen konağında devam ettirir.

İbnüemin'in Allah'a karşı kulluğunu, ilme olan düşkünlüğünü, zeki olması; kültürünü, işine ve ilmine gösterdiği titizliğini, görgüsünü, birikimini, asaletini, beyefendiliğini, cömertliğini, şeref ve şanı devlet ricalinde değil de ilimde, sanatta ve doğrulukta aradığını, dünyalığa tamah etmediğini, alınganlığına, sivri diline rağmen hak için hakkı söylediğini bildiklerinden bir İstanbul beyefendisi olan bu nevi şahsına münhasır şahsiyete derin saygı ve sevgi beslerlerdi.

tutan, geleneklerine bağlı, mert, dostluklarına sadık, kuvvetli bir Müslüman *'devr-i kadim'* efendisi" şeklinde tanımlar. Yaşamı boyunca klasik Osmanlı kültürüne bağlı kalan İbnülemin, ruh dünyasını şekillendiren doğup büyüdüğü evde, babası Mühürdar Emin Paşa'dan devraldığı meclis geleneğini Mercan'da bulunan "Dârülkemâl" adı verilen konağında devam ettirir. Konağı da, kendisi gibi Osmanlı'yı Cumhuriyet'e taşıyan bir konak hüviyetindedir. İbnülemin'in konağı, birçok dosta ev sahipliği yapmış, yazma ve matbu ciltler dolusu kitabın olduğu, meşhur Türk hattatlarının talik ve sülüs levhalarının, aileden kalan çeşitli antikaların bulunduğu, sıcak içmek şartıyla iki bardak çayın ikram edildiği, hüzzam eserlerin çalınmasının sıcak karşılanmadığı fakat ne acıdır ki sonu içli bir hüzzam besteye dönen bir mekandı. Babası Emin Paşa döneminden itibaren konağa devam edenler arasında Ali Emirî Efendi, Said Halim Paşa, Münif Paşa, Hersekli Arif Hikmet Bey, Tanburî Cemil Bey, Mehmet Akif Ersoy, Süleyman Nazif, Abdülhâk Hâmid, Yahya Kemal, Mükrimin Halil Yinanç, Fuat Köprülü, Hasan Âli Yücel, Ekrem Hakkı Ayverdi, Süheyl Ünver, Ebu'l-Ûlâ Mardin, Fahrettin Kerim Gökay, Kâzım İsmail Gürkan, Sadettin Kaynak, Hakkı Tarık Us, Feyhaman Duran, Ahmet Hamdi Tanpınar, Kemal Salih Sel, Osman Nuri Ergin, Ekrem Karadeniz, Kâni Karaca, Alaaddin Yavaşça ve Nevzad Atlığ gibi alanlarında otorite kabul edilen pek çok tanınmış isim bulunmaktaydı. Cumhuriyetle beraber, konak kültürü birkaç mekanla sınırlı kalmıştı. Bu konaklardan biri olan Dârülkemâl, Osmanlı kültürünün devamı niteliğinde olan meclis geleneğinin canlı bir şekilde devam ettirildiği yerlerden biriydi. İdaresini İbnülemin'in yaptığı, kendine göre bir âdâbın olduğu bu mecliste ilmi, tarihi, edebi sohbetler, latifeler, musiki ve şiir pazartesi akşamlarını bereketlendirirdi. İbnülemin'in rızası ile yeni isimlerin de hazır bulunduğu bu konakta devrin önde gelen musiki ve kalem erbabı icra ettikleri sanatlarını geleceğe aktarırlardı. İlim ve sanat zevkinin doruk seviyesinde yaşandığı konağın müdavimleri son dönem Osmanlı'nın kültür dünyasını sırtlayan, rüştünü ispat etmiş, kendi alanlarında nadide şahsiyetlerdi. Fakat hepsi İbnüemin'in Allah'a karşı kulluğunu, ilme olan düşkünlüğünü, zeki olması; kültürünü, işine ve ilmine gösterdiği titizliğini, görgüsünü, birikimini, asaletini, beyefendiliğini, cömertliğini, şeref ve şanı devlet ricalinde değil de ilimde, sanatta ve doğrulukta aradığını, dünyalığa tamah etmediğini, alınganlığına, sivri diline rağmen hak için hakkı söy-

lediğini bildiklerinden bir İstanbul beyefendisi olan bu nevi şahsına münhasır şahsiyete derin saygı ve sevgi beslerlerdi. Muhabbetin Hz. Muhammed (s.a.v) ile geldiği, rûberû sohbetlerin gönülden gönüle akıp gittiği bu mecliste İbnülemin'in en çok sevdiği, anlamı, "doğru yolu terennüm eden, düzgün, gerçek" olan, kendi kişiliği ile özdeşleşmiş rast makamı eserler meşk edilirdi. Tarihte de "ümmül mâkamât" yani "makamların annesi" olarak anılan rast makamı; merhameti, sert ve sinirli kişiliğine galip gelen İbnülemin'de adeta vücut bulmuştu. Osmanlı'nın yıkıldığı Cumhuriyet'in kurulduğu, herkesin tutunacak bir dal aradığı bu sancılı geçiş döneminde İbnülemin, yetim kalan evlatlarını kucaklayan koca bir çınar gibi dimdik duruyordu. Kökü sapasağlam olan bu ulu çınarın gölgesi ister istemez herkesin üzerine düşmekteydi. Bunlardan biri de tam Batılılaşmayı savunan, toplumun selametini topluma rağmen dinsizlikte bulan çıkardığı İçtihat dergisinde fikirlerini hararetle savunan, Cumhuriyet'in ilke ve inkılaplarının çoğunun fikir babası olan Abdullah Cevdet'ti. Özellikle İslâm tarihini yanlış telkin eden *Reinhart P.A.Dozy'nin Essai sur I'Histoire deI'Islamisme* (Tarihi İslâmiyyet) adlı kitabın tercümesi Abdullah Cevdet tarafından yapılmış ve zamanına ve günümüze kadar süre gelen onulmaz yaraların açılmasına sebebiyet vermişti. Fakat Abdullah Cevdet (1869-1932) son zamanlarına geldiğinde, yürüdüğü bu yolun yanlış ve bozguncu olduğunu, tarihin onu muzır ve bozguncu göstereceğini anladığı için özellikle Son Asır Türk Şairleri Ansiklopedisi'ni kaleme alan üstat İbnülemin'e gelerek; hal tercümesine dinsiz yazılmaması için çok yalvarmış, onu ikna için huzurunda gözyaşları dökmüş, hatta samimi bir Müslüman olduğunu ispat etmek üzere de Farsça bir "Natı Nebevi" yazmış olduğunu da söylemiştir.

Farklı dünya görüşüne sahip kişilerin dahi sözüne itibar ettiği, isminin başındaki künyesinin hakkını veren güvenilir bir mümin. Kaderin sırtına yüklediği yükü kırıp dökmeden sarp yokuşlardan düze indirmeyi başaran seçilmiş bir âlim. Gölgesinde gölgelenenlerin huzur bulduğu vefalı bir dost. Işığının zamanımızı dahi aydınlattığı parlak bir zihin. Geçmişi geleceğe bağlayan sağlam bir köprü. İftiharlara malik olmuş, anlatmakla bitirilmeyen bereketli geçmiş bir ömür. Celali ve cemali arasında fazla mesafe olmayan nevi şahsına münhasır bir âdem. Karınca kararınca kendisinden bahsetmeye çalışıldığı zaman, karşınızdaymışçasına hürmet etme ciddiyeti veren irfan sahibi zat-ı muhterem. Uzaktan özlem duyanların keşke bir pazartesi akşamı o konakta biz de olabilseydik diye iç geçirdiği hüzünlü geçmişimiz; İbnülemin Mahmut Kemal İnal. Selam ola. Rahmet ola.

Yararlanılan Kaynaklar

Akgün, Ömer Faruk. *TDV İslâm Ansiklopedisi.*

Biçer, Dr. İsmail Alperen. «Son Osmanlı Âlimi İbnülemin Mahmut Kemal İNAL.» *Eskişehir Türk Ocağı.* https://www.youtube.com/watch?v=fbUPBc4yvaw.

Ergin, Osman. *Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti.* İstanbul: Kenan Basımevi,, 1942.

Gürlek, Dursun. *Ayaklı Kütüphanaler.* İstanbul: Kubbealtı, 2009.

«İbnülemin Mahmut Kemal İnan.» https://www.fatih.bel.tr/tr/main/read/dosyalar

İbnülemin Düşüncesinde Siyaset Sanatı

Gözde ÇİMEN

"Ne kimse kendine benzer, ne de kimse kendisine"

Osmanlı kültür ve medeniyet hayatının son dönemlerinde dünyaya gözlerini açan İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın şahsiyeti ve mizacı hakkında Süleyman Nazif'in bu müstesna beyti, kendisini henüz tanımayanlar için bile heyecanlı bir giriş yapmaya yeter. Dünya hayatına başladığı dönem ve aynı zamanda o dönemin toplumsal dinamiklerine baktığımızda, İbnü'l Emin'in geliş amacının gelenek ile gelecek arasında bir köprü kurmak olduğu açık. Kaderin kendisine çizdiği yolu iyi değerlendirmiş olacak ki, bütün hayatını devlet ve millet yeni bir döneme geçiş yaparken geleneği korumak, geleceğe doğru şekilde aktarmak ve var olan mirası düzenlemekle geçirmiş. Hayatı boyunca doğru olduğuna inandığı fikirleri karşısındaki kişi kim olursa olsun umursamayan bu huysuz ve aksi adamın, devletin ve toplumun en buhranlı döneminde "Kemâlü‟l-Kiyâse fî Keşfi‟s-Siyâse" adlı bir siyasetname yazmış olması sürpriz değil. Siyasetnamelerin amacı, tarih boyunca devlet adamlarına siyaset sanatı hakkında bilgiler vermek ve tekliflerde bulunmak olarak değerlendirilebilir. Mahmut Kemal İnal da bu zor zamanlarda elini taşın altına koymayı ihmal etmemiş ve siyaset sanatına dair, yöneticilere, topluma, devletin bürokrasisine bazı hatırlatmalarda bulunmuş. Bu hatırlatmaları da bölümlere ayırıp en önemli bulduğu konuları başlıklar halinde açmış.

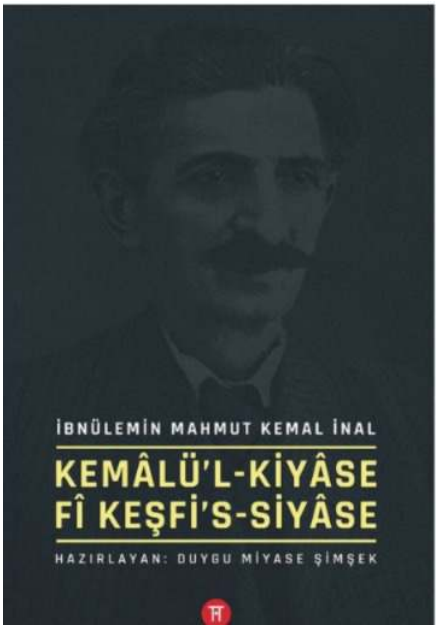

Birinci bab - tarih: İbnülemin'e göre tarihin ne olduğu, niçin gerekli olduğu, hakikate uyup uymaması, doğru olanın ve olmayanın temyizi, alıntılar ve yorumlar ile birliktedir. Yönetime talip olanların ise tarih ilmini bilmek, zaruretlerin başında gelir. İkinci bab tedbir-i mülktür; yani mülkün idaresi. Mülkün idaresinin kurucu unsuru ise akıldır. Çünkü devletin işlerinde ıslah, akıl ve akıllılarla mümkün olur. Mülkün idaresinde; din-ilim, tecrübeyle terbiye edilmişlik, maziden ibret almak, önceden tehlikeyi kestirip tedbir alabilme feraseti vardır. İbnülemin'e göre akıllı insan, yaşadıklarından ve işittiklerinden ibret alandır. Toplum halinde yaşamak akıl ve marifete dayalı olursa, toplumda saadet olur. Aralarında akil insan bulundurup bu insanlara kıymet verildiğinde ise yönetim ve beraberindeki toplum kemale erişebilir. Üçüncü bab ise ilimdir; ilim öyle bir güçtür ki toplumda saadeti oluşturacağı için, ilmin olduğu yerde kanuna bile gerek kalmaz. Mahmut Kemal İnal'a göre ida-

reden sorumlu olan kişiler çok iyi ilim bilmelidirler. Çünkü toplum, ahlak, tarih ve tedbiri mülk gibi bilimlerden doğar ve onların devamıdır. Toplumun tamamı bu bilimlerin hepsini bilemez, ama şahısları idare edenlerin bu konulara vakıf olması şarttır. Toplumların intizamı, memurların bilgi dereceleriyle doğru orantılıdır ve her şeyi bilmeyenler işlere kesinlikle karıştırılmamalıdır. Hatta memurların bilgileri, kendi memleketlerini aşan zemin ve zamana dayanmalıdır. İdare sanatının bir diğer meselesi, kalemin mi kılıcın mı ön plana çıkacağıdır ki; İbnülemin bu tartışmayı yersiz bulur çünkü ona göre bu iki alan birbirini tamamlayan unsurlardır bir diğeri olmadan diğeri zaten olmaz. Dördüncü bab ise adalettir. Bu kavramın içini toplumun kıvamını veren din, iddiasıyla doldurur.

Müslümanlar, tüm insanlığın mutluluğundan ve düzeninden sorumludur. Bir toplulukta hükmü adalet veriyorsa, orada başka bir güç aramaya gerek yoktur; ancak hükmü güçlü olan veriyorsa, insan nefsinin zaafiyetlerinden dolayı orada zayıf insanlar ezilmeye başlarlar. İbnü'l Emin, meseleyi güç kavramıyla ele alır ve mülkü muhafaza eden gücün kılıcın, kalelerin değil adalet olduğunu söyler. En gerçek kale, insanların kalbine giren muhabbettir. Saltanatın bekası, binanın temelinin sağlamlığına bağlıdır; gönül rızasıyla adaletle hüküm gören halk, temeli çok sağlam bir binadır, yıkılmaz. İdare sanatının beşinci unsurunu hüsnü tedbir olarak görür. Doğru tedbir, idare sanatını başarıya ulaştırırken, yanlış tedbir ise mahvolmaya sebebiyet verir. Tedbir ise ancak ilim ile olur. Doğru tedbir için kişi, teenni ile hareket etmeli, dostlarına ihsanla yaklaşmalı ve düşmana kendini kazandırmalıdır. Ahlaka halel gelmemesi şartıyla zamana boyun eğmek, önemli bir tedbirdir. Çünkü zaman, tehdidini gerçekleştirme gücü olandır ve onu gücendirmemek gerekir. Hem zamana hem ahlaka halel gelmemesinden sakınmak, ancak maarifle mümkündür. İdare sanatının altıncı unsuru temkindir. Bir yöneticinin tehlike görmemesi en büyük tehlikedir. Bu yüzden devlet yönetilirken ihtiyatlı davranılmalı, gurur ötelenmeli, herkese hüsnü zanla yaklaşıp dosta muhabbet beslenmelidir. Sırlar, en yakınlarından bile sakınılmalıdır. İnsana dair önemli bir hatırlatması işe şudur: Devlet yöneticileri, sır sayılamayacak bazı bilgileri yakınlarına sır gibi verirse, bu büyük bir basiret örneğidir. İdare sanatının yedinci unsuru tecrübedir. Tecrübe, akıbetin ve aklın aynasıdır, insanı aldatmaz. Maziden ibret alanlar sıkıntıya düşmezler. Tecrübe aynasına bakan, orada kendi aklını görür.

İdare sanatının sekizinci unsuru kanundur. Kanun daire gibidir. Hüsniyetle başlayan bir iş hayırla, suiniyetli başlayan iş ise şerle son bulur. Kanun yaparken de bu ilke ile hareket edilmelidir. Her milletin kendine özgü mizacı vardır; kanunlar yapılırken bu mizaç göz önünde bulundurulmalıdır. Ceza ve ödül sistemi, topluma korku ve ümit arasında bir duyguda bulundurulmalıdır. Geleceğin temini için de gençler, zamanın ihtiyacına göre terbiye edilmeli ve ona göre eğitim almalıdır. Hükümet sanatında bulunanların özellikleri arasında asalet olmalıdır. İbnü'l Emin'e göre insana asalet veren en önemli özellik, fiyat ve ehliyettir. Bu asil özellikler devleti yönetenlerde olursa, mutluluk olur. Hükümet sanatında olanların bir diğer özelliği, mülke siyaset edebilme kabiliyetidir. Yönetim makamındaki kişi, istihdam edebilen, askere hakim, memlekette kendisinden üst bir hakimin emri geçmeyen ve sınırları muhafaza gücüne sahip olmalıdır. İbnü'l Emin'e göre devletler uzun yıllar yaşayabilir, eğer yönetmenin çaresi gereği gibi araştırılıp sağlama yapılırsa kuvvet daima devam eder. Bu konuda, İbni Haldun'un "devletler doğarlar, büyürler, ölürler" tezine bir karşı tez sunulmakta.

Bu bahislerden sonra İbnülemin'in idare sanatında tarih ilminden sonra en önem verdiği konu diplomasidir. Ona göre diplomat, meseleleri savaşa gerek kalmadan çözecek olan kişidir. Bir diplomatta olması gereken özellikleri ise şöyle sıralamıştır: Temiz kabiliyeti olan, ilim ve marifet ehli, konuşurken düşünen, davranırken doğruyu tercih edebilen, galibiyeti iyi değerlendirip düşmanlığını bağırmayan kişi olarak tarif etmiştir. Kitap, bu alanda yazılan maddelerden çok daha fazlasına sahip elbette. Siyaset ve tarih geleneğine sahip bu önemli eseri sadece o dönemin sorunları ve çözümlerini içeren kitap olarak görmek yanlıştır. Yetiştiği ortam itibariyle bu konuların içinden gelen biri olarak İbnü'l Emin'in bu eseri, idare sanatı açısından hangi zamanda okunursa okunsun, istifade edilebilecek kapasiteye sahip değerli bir iştir. İnsanı ve devleti yönetmeyi sanat olarak gören bu değerli anlayış, yönetici olmak isteyen her birey için şuurlanması gereken bir öğreti olmalıdır.

Dârülkemâl'de Milli Şuur ve Tefekkür: İbnülemin'in Fikir Mirası

Şehnaz FINDIK İNAN

"En büyük zevkim, okumak, yazmak idi. Yaşım ilerledikçe babamın kitablariyle iktifa etmiyerek elime geçen para ile kitab alırdım. Hemen her gün kapalı çarşıdaki sahhaflara oğramak, bir kaç kitab almak benim için doyulmaz bir safa idi. İşte yar ve ağyarın 'Hazine' namını vererek mübalağa etdikleri kütübhane, o safanın mahsulüdür."[1]

Kendisi hakkında yüzlerce çalışma yapılan, çeşitli konularda eserler yazılan İbnülemin Mahmud Kemal İnal, çağının "çığır açan" öncü şahsiyetlerinden biridir. Kendisini ahlâk, fazilet ve görgü konularında tipik bir Osmanlı beyefendisi olarak yetiştiren bu muhterem zat, monografi, biyografi ve roman türlerinde ustalıkla ele alınmış onlarca eseri vardır. Kalemi kadar kelamı da sıkça konuşulan Mahmud Kemal Efendi, yetiştiği çevrenin aksine tefekküre, düşünceye, musikiye ve bilhassa millî şuur ve misyonun ifasına son derece düşkün bir isimdir. Bu yönüyle İnal'ın, Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan düşünce dünyasından birçok ilke ve soru çıkarmak mümkündür.

Bu yazıyı yazmaktaki muradım, kendisini çok sonradan tanımış olmama rağmen birçok konuda şuur ve azmini örnek aldığım Mahmud Kemal Efendi'nin; fakülte yıllarımda tanışıp talebesi olduğum İbnülemin Mahmud Kemal İnal Vakfı'nın örnek çalışmalarının hangi ilke ve sorular çerçevesinde şekillendiğini bir nebze olsun izah edebilmektir.

Şahs-ı muhterem İbnülemin Efendi'nin düşünce ve yaşantısına dair çıkardığım şu dört ilkeyi dikkatinize sunarım.

İbnülemin'in Düşünce Dünyasından Dört Temel İlke

1. İşin Ehli Olana Dek Azim ve Kararlılık

Aşılmaz sanılan birçok soruna erdem, hikmet ve realite nazarından bakabilen, çağının çok ötesinde bir anlama ve anlatma kabiliyeti olan İbnülemin Efendi, ortaya koyduğu her işte büyük emek sarf etmiştir. O, Süleyman Nazif'in ifadesiyle, "Ne kendi kimseye benzer, ne kimse kendisine" denilecek kadar engin bir dimağa sahipti. Yaptığı biyografik eserlerin çoğunda, biyografisini yazdığı zatın yakınında bulunmuş ve çalıştığı şahsiyet hakkında çeşitli gözlemler yapmıştır. Bu yönüyle, çok çalışmanın yanında doğru çalışma yöntemlerine de sahip olan İbnülemin, biyografi alanında otorite sayılan isimlerden biri olabilmiştir.

2. Tarihe ve Tarihi Şahsiyetlere Tanıklık

İbnülemin'in biyografi ve tarih yazıcılığı alanlarına yönlenmesinde, kendi kişisel ilgi ve merakı yanı sıra, bu alanlarda -Batılılara nazaran- Türk milletinde gördüğü ciddi bir eksiklik de sebep olmuştur. Kendi kişisel arşivini oluşturma ve hayatını kaleme aldığı şahsiyetlere yakın olma gibi nispeten avantajlı olduğu konuları sistematik şekilde ele alarak biyografi alanında otorite sayılacak kadar ilerlemiştir. Kaynak taraması, vesika okuması, mukayeseli ve eleştirel tahliller sunabilmesi gibi yetkinlikleri sayesinde böylesine çetrefilli ve sabır isteyen bir alana yönelebilmiştir. Tarihe ve tarihi şahsiyetlere tanıklık ederken, bunları kendi yaşadıkları dönemi anlama ve anlamlandırmada birer yaşayan numune olarak ele almıştır.

"Muhakkak biliyorum ki ben yazmasam kimse yazmayacak" diyen İbnülemin, sahip olduğu çevre, ilmi yetkinlik ve hafıza ile bu zorlu görevi kendisine gaye ve dava edinmiştir. Bilhassa Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok yönden ağır eleştiriler ve haksız ithamlara maruz kalmasına göz yummadığı gibi Cumhuriyet döneminin ekonomik ve toplumsal sorunlara karşı da çözümler

Aşılmaz sanılan birçok soruna erdem, hikmet ve realite nazarından bakabilen, çağının çok ötesinde bir anlama ve anlatma kabiliyeti olan İbnülemin Efendi, ortaya koyduğu her işte büyük emek sarf etmiştir. O, Süleyman Nazif'in ifadesiyle, "Ne kendi kimseye benzer, ne kimse kendisine" denilecek kadar engin bir dimağa sahipti.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, hayatı boyunca klasik Osmanlı kültürüne bağlı kalmıştır. Eserleri, yaşam tarzı ve sosyal ilişkileri daima bu kültürün üzerine oturduğu ahlaki zeminde hayat bulmuştur. Eminönü Mercan'da "Dârülkemâl" adı verilen konağında edebiyat, tarih ve İslami sohbetlerine, ilim ve düşünce meclislerine devam etmiştir. Buraya birçok önemli kimse girip çıkmış, Efendi'den bilgi ve hikmet namına çokça istifade edilmiştir.

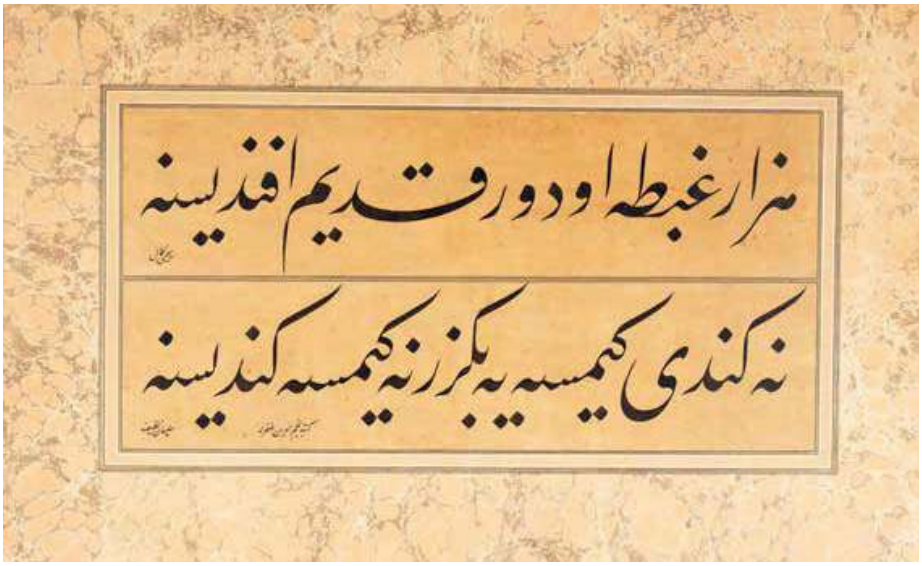

Hezâr gıbtâ o devr-i kadîm efendisine (Yahya Kemal Beyatlı)
Ne kendi kimseye benzer ne kimse kendisine (Süleyman Nazif)
Hat: Necmeddin Okyay

üretilebilmesinde tarihi bir rol üstlenmiştir. Bunları yaparken, ilim, erdem ve marifet sahibi kimselerin kapısının çalınmasının ne denli mühim olduğunu daima hatırlatmış; bu vesileyle dönemin Cumhurbaşkanlarının sık sık danıştığı ve kendisinden istifade etmek için müracaat ettikleri bir âlim olmuştur.

Zira İbnülemin, "Bir toplumun mârifet ve erdem sahibi kişiler yetiştirmiş olması kadar, toplumca onlara karşı gösterilen değerbilirliğin derecesini de bir medeniyet ölçüsü" saymıştır.

3. İlmin Hakkını Vermede Ciddiyet ve Asalet

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal, bilhassa yazı yazmayı bir ciddiyet nişanesi olarak görmüştür. Ona göre, zamanı, koşulları ve ilerlemeyi anlamada nitelikli isimlerin nitelikli eserlerini okumak elzemdi. İbnülemin, milli bir şuur ve dava ile kendi kültür ve medeniyetine karşı borcu olduğu düşüncesi çerçevesinde hep yazdı, yazmayı da okumayı da daima teşvik etti. 19 yaşından vefatına kadar neredeyse 60 yıl boyunca birçok türde eserler kaleme aldı. Osmanlı döneminde Tarîk, Mürüvvet, Tercüman-ı Hakikat, Asır, Mütalâa, Resimli Gazete, Beyânü'l-Hak; Cumhuriyet döneminde ise Türk Tarih Encümeni Mecmuası ve Vakit gazetesi gibi süreli yayınlarda dini, tarihi ve edebi konularda yazmayı sürdürdü. Tüm bu yazma serüveninde ortaya koyduğu özveri, birçok şair, yazar ve fikir insanına ilham oldu. Onun ilmin hakkını vermede ortaya koyduğu ciddiyet ve asalet hususunda Yahya Kemal'in kendisi için söylediği "Hezâr gıbta o devr-i kadîm efendisine" sözleri, onun kıymet-i şahsiyetine yönelik en bilindik ifadelerdir.

4. Ahlakı Sistemleştirmede Edebiyat ve Tefekkür

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, hayatı boyunca klasik Osmanlı kültürüne bağlı kalmıştır. Eserleri, yaşam tarzı ve sosyal ilişki-

leri daima bu kültürün üzerine oturduğu ahlaki zeminde hayat bulmuştur. Eminönü Mercan'da "Dârülkemâl" adı verilen konağında edebiyat, tarih ve İslami sohbetlerine, ilim ve düşünce meclislerine devam etmiştir. Buraya birçok önemli kimse girip çıkmış, Efendi'den bilgi ve hikmet namına çokça istifade edilmiştir.

Babası Emin Paşa dönemi de dahil konağa gelip gidenler arasında Ali Emirî Efendi, Said Halim Paşa, Münif Paşa, Hersekli Arif Hikmet Bey, Tanburî Cemil Bey, Mehmet Akif Ersoy, Süleyman Nazif, Abdülhâk Hâmid, Yahya Kemal, Mükrimin Halil Yinanç, Fuat Köprülü, Hasan Âli Yücel, Ekrem Hakkı Ayverdi, Süheyl Ünver, Ebu'l-Ûlâ Mardin, Fahrettin Kerim Gökay, Kâzım İsmail Gürkan, Sadettin Kaynak, Hakkı Tarık Us, Feyhaman Duran, Ahmet Hamdi Tanpınar, Kemal Salih Sel, Osman Nuri Ergin, Ekrem Karadeniz, Kâni Karaca, Alaaddin Yavaşça ve Nevzad Atlığ gibi alanlarında otorite kabul edilen pek çok tanınmış isim vardır.[2] Öyle ki, Mühürdar Emin Paşa Konağı'ndaki pazartesi sohbetlerinin müdavimlerinden biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar, İbnülemin için "Büyük bir muasır" veya "Cihan kaynanası" demiştir.

Bu konağa misafir olan şahsiyetlerin yetişmesinde, fikri münazaraların ve sohbetlerin neticesinde yeni bir dimağ kazanmasında, ahlak, erdem ve ibadet gibi büyük faziletlere mazhar olmalarında tefekkür ve edebiyatın yeri önemli olmuştur. İbnülemin, böylesi kıymetli bir meclise karargâh olarak kendi çevresi için bir çekim merkezi, adeta bir kutup vazifesi görmüştür. Tarihî, edebî ve ilmî sohbetlerin yanı sıra şiir ve musiki de belirli bir ölçü dâhilinde, İslamiyet'in maksad ve manasına yakışır şekilde icra edilmiştir. Bunun dışında, İbnülemin'in toplum nazarında en çok öne çıkaran yönlerinden biri olan onun kendine has latifeleri, şakacı ve eleştirel sözleri, yeni bir meclis adabı teşekkül etmiştir. Bu adabın bir tezahürü olarak, Konak'taki faaliyetler çerçevesinde edebiyat ve tefekkür, aydınlar arasında bir meclise aidiyet yönüyle güçlü bir ahlak ve erdem teşekkül etmiştir.

Bir aydın, âlim ve mütefekkirden halka intikal edecek faziletlerin inşasında, İbnülemin gibi zatların kurduğu bu meclisler, ahlakın sistematikleştirilmesinde hayati görev üstlenmiştir.

Bu konağa misafir olan şahsiyetlerin yetişmesinde, fikri münazaraların ve sohbetlerin neticesinde yeni bir dimağ kazanmasında, ahlak, erdem ve ibadet gibi büyük faziletlere mazhar olmalarında tefekkür ve edebiyatın yeri önemli olmuştur. İbnülemin, böylesi kıymetli bir meclise karargâh olarak kendi çevresi için bir çekim merkezi, adeta bir kutup vazifesi görmüştür.

1 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Cüz: 12, İstanbul, Maarif Matbaası, 1942, s. 2203.

2 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Fatih Belediyesi Sanat Yayınları no: 6, s. 87.

İbnülemin Kitaplığı

İNSİCAM

İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın ilk eserlerinden bugüne kadar yayınlanan eserlerinin büyük bir kısmını, TDV İslam Ansiklopedi'ndeki bilgiler ışığında yeniden derledik.

Böylelikle, eserlerin isimleri, yayınlandıkları yıllar ve muhtevaları hakkında teferruatlı bilgiler edinebiliriz. İbnülemin 'in bilhassa monografi, biyografi gibi alanlarda Türk yazın tarihinde önemli ve öncü bir şahsiyet olduğunu hatırlatır; eserlerine dair yazılan yüzlerce çalışmanın olduğunu da idrakınıza sunarız.

İlk Eserleri

1. *Hulâsa-i Zirâat* (İstanbul 1307): Önceleri makaleler şeklinde yayınlanan eser, sonradan kitaplaştırılmıştır. Türkiye'deki kalkınma hareketleri içerisinde ziraatın rolünü inceleyen eserde, birtakım fenni usullerin ne derece verimli olduğuna dair tespitler sunar.

2. *Ravzatü'l-Kemâl* (İstanbul 1308): Çok genç yaşta olmasına rağmen Doğu ve İslâmî kaynaklı kültürünün zenginliğini gösteren eser, deneme tarzı yazılardan meydana gelir.

3. *Ahlâk* (İstanbul 1308): *Tercümân-ı Hakîkat* ve *Mürüvvet* gazetelerine yazdığı makaleleri topladığı küçük hacimli bir kitaptır.

4. *Eser-i Kâmil Paşa* (İstanbul 1308): Kitapta, Yûsuf Kâmil Paşa'nın hal tercümesinin yanı sıra, bazı resmi yazıları, mektupları ve şiirlerinden derlenmiş örnekler yer almaktadır.

5. *Hulâsa-i Ticâret* (İstanbul 1309): Önce "Ticaret ve Erbâb-ı Ticâret" başlığı altında uzun bir makale olarak yayımlanan bu risâlede, ticaretin insanların refah ve saadetindeki yeri ve ülke kalkınmasındaki rolünü izah ederek birtakım teklifler sunar.

6. *Menâfiu's-savm* (İstanbul 1309): Orucun fazilet ve faydalarını İslâmî öğretiler çerçevesinde açıklayan eseridir.

7. *Feyz-i Cevâd*: İbnülemin, ilk eserleriyle tarihî ve biyografik çalış-

malarına geçiş niteliği taşıyan bu eserini, Sadrazam Ahmed Cevad Paşa'ya ithafen 1894'te kaleme almıştır. *Târîh-i Askerî-Osmanî* müellifi olmak sıfatıyla, askerlik, savaş ve savaş tarihiyle ilgili konulara ağırlık vermiştir. Adalet anlayışı yönünden İslâm medeniyetinin Batı'ya olan üstünlüğünü açıklayan bir önsözden sonra, ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların devletler hukuku bakımından çözümlenmesi, savaş hukuku, harp esirlerinin hukukî ve insanî statüsü, diplomasi, mütareke ve sulh prensipleri gibi konularla insan saadeti, cihad, vatan, asker kavramları üzerinde durur. (TDV İslam Ansiklopedisi)

Romanları:

1. *Sabîh: Târihe Müstenid Hikâye* (Selânik 1316): Nâmık Kemal'in Cezmi'sini örnek alan bu roman, üstün meziyetleriyle Halife Velîd b. Abdülmelik'in gözdesi olan Sabîh'in, yüksek bir vazifeye atanarak Horsan Valisi Kuteybe b. Müslim'in Asya'daki fetihlerine katılmasını konu alır. Sabîh, üstün yetenekleriyle bu fetihlerde büyük başarılar elde ederken idealist yolculuğu sırasında karşılaştığı zorlukları ve ideal yolunda başından geçen olayları anlatır.

2. *Bir Yetimin Sergüzeşti*: Romanla uzun hikâye arasında yer alan bu eserde, yetim bir çocuğun akrabaları tarafından varlıklarının ellerinden alınması ve annesiyle birlikte sefalet içinde sürüklenmesini anlatır. Ancak iyiliksever bir insanın onlara sahip çıkması ile nasıl mesut bir hayata kavuştukları hissî sahneler içinden çok dokunaklı bir tarzda nakledilir.

3. *Rahşan*: Bu romanda sadece zenginliğe değer veren bir anne ve babanın kızları Rahşan'ı sevdiği kişiden vazgeçirip zengin biriyle evlenmeye zorlamalarının nasıl bir son getirdiğini çok acıklı sahneler içinden hikâye eder.

Biyografi-Hatırat Alanındaki Eserleri:

1. *Hersekli Ârif Hikmet Bey*: Şair Ârif Hikmet Bey'in, esas kısmını sağlığında yazarak ölümünden yedi ay önce kendisine gösterdiği ve kontrolünden geçirdiği hal tercümesinin, ona dair hâtıraları ve dostlarının ona dair görüşlerini belirttikleri yazıları ile çok genişletilmiş şeklidir.

2. *Kemâlü'l-Kâmil*: 1905 yılı yazında tamamlanmasına rağmen yayımlanma fırsatı bulamayan bu eser, Sadrazam Yûsuf Kâmil Paşa'ya dair o zamana kadar yazılmış olan tek monografidir.

3. *Nûrü'l-Kemâl*: Yeni Osmanlılar'dan ve "Reji Komiseri" diye tanınan Yûsuf Paşazâde (Menâpirzâde) Nûri Bey'e dair, belirli kronolojik tarih ve vak'alara dayanan biyografi tarzından farklı olarak yazılmış bir monografidir.

4. *İzzü'l-Kemâl*: Memleketimizde sayıları gittikçe azalan namus ve fazilet erbabı, nâdir devlet adamlarından biri olarak gördüğü, babası Mehmed Emin Paşa'nın Bâbıâli'den elli beş yıllık dostu Ferid Paşazâde Ahmed İzzeddin'in hayat ve şahsiyetini anlatan bu monografi, onun ölümünden sonraki on iki gün içinde kaleme alınmış ve 5 Eylül 1908'de tamamlamıştır.

5. *Kemâlü'l-İsmet* (İstanbul 1328): Zamanının en salâhiyetli ve en geniş bilgili biyografi otoritesi sayılan müverrih Fındıklılı İsmet Efendi'ye dairdir.

6. *Kemâlü'l-kiyâse fî keşfi's-siyâse*: Siyaset ilminin bazı konularını, tarih felsefesine dair bazı meselelerle birlikte, belirli bir sisteme bağlı olmaksızın işleyen "infolio" 503 sayfalık bu eser, beş ana bölümden meydana gelmiştir. Eski siyâsetnâmelerin üslubuna benzer bir ad taşıyan ve telifi 1906-1908 yılları arasında süren bu eserde, sırasıyla tarihin lüzumu ve faydası, tarihî eserlerde gerçek ve gerçek dışılık, tarihte gerçek olanın gerçek olmayandan nasıl ayırt edileceği, siyaset ilminin önde gelen konu-

Sahici Kitab
İbnülemin Kemalin
"Son Türk Sadrıazamları"
Kızıl Vazo

ları ve ilkeleri, devletler hukukunun bazı meseleleri, sefirler ve bunların siyaset ve milletlerarası münasebetlerdeki rol ve fonksiyonları, hukuk ve politika bakımından askerlik ve harp konusu gibi meseleler işlenir.

7. *Kâmil Paşa'nın Sadâreti ve Konak Meselesi* (İstanbul 1328): Tarihçi Abdurrahman Şeref Efendi'nin "Fuad Paşa Konağı Nasıl Maliye Dairesi Oldu?" adlı makalesinde, Fuad Paşa'nın sarayın Bâbıâli üzerindeki nüfuzunu kırmak için kendi istifasıyla birlikte Âlî ve Yûsuf Kâmil paşaların da istifa edip Abdülaziz tarafından vâki olacak sadâret teklifini hiçbirinin kabul etmeyip hükümdarı bazı hususları kabul etmeye zorlamak üzere yapmış oldukları ahde vefasızlık ile, Yûsuf Kâmil Paşa'nın kendisine teklif olunan sadâreti hemen kabul ettiği ve daha sonra Fuad Paşa'nın Beyazıt'ta inşa ettirmekte olduğu konağın Abdülaziz tarafından elinden alınarak Maliye Nezâreti'ne verilmesinde onun teşvikinin rolü olduğu yolundaki iddialarını cevaplandırmak üzere kaleme alınmıştır.

8. *Kemâlü's-Safvet*: Yorgancı esnafından sarhoşun biri iken devrinin sayılı şairleri arasında yer alabilmesinin ve gördüğü orijinal birkaç manzumesinin, özellikle Fransız şairi Jean de Béranger hakkında, bu şairin vefatında Fransız hükümeti ve halkı tarafından gösterilen değerbilirlik ile bizde herhangi bir şairin mâruz kaldığı aşağılayıcı muamele arasındaki farkı göstermek üzere, yazdığı "Beranje" adlı şiirinin uyandırdığı ilgiyle hayatını ve eserlerini meydana çıkarmaya çalıştığı şair Mustafa Saffet hakkında Fatîn tezkiresindeki birkaç satırlık bilgiyi çok ileriye götüren ve mevcuda yeni bilgiler ilâve eden, önsözü 1 Temmuz 1913 tarihli bir araştırmadır. (TDV İslam Ansiklopedisi)

9. *Gelenbevî*: XVII. asrın ünlü riyâziye ve mantık âlimi İsmâil Gelenbevî'nin biyografisidir.

10. *Şeyhülislâm Yahyâ Divanı ve Mukaddimesi* (İstanbul 1334): Hiç baskısı yapılmamış olan divanın, nüsha farkları ile karşılaştırılmış metnini kazandırmasının yanı sıra, Şeyhülislâm Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi'nin hayatı ve şahsiyeti hakkında o zamana kadar yapılmış en geniş çalışma olan altmış beş sayfalık mukaddimesi ilgi ve takdirle karşılanmıştır.

11. *Hersekli Ârif Hikmet Bey Divanı ve Mukaddimesi* (İstanbul 1334): Bu neşir de, İbnülemin'in diğer metin neşirlerinde olduğu gibi, Hersekli hakkında etraflı bir monografi ile zenginleştirilmiştir.

12. *Leskofçalı Galib Bey Divanı ve Mukaddimesi* (İstanbul 1335): Leskofçalı Galib'in, 1875 yılından bu yana basılmasına birkaç defa

صبيح
تاريخه مستند حكايه
محرری :
ابن الامين
محمود كمال
سلانيك
١٣١٦

teşebbüs edilmiş, ancak gerçekleştirilememiş divanını, 1917'de tamamlanmış şairin biyografisiyle birlikte ilk defa neşredilmiştir.

13. *Evkāf-ı Hümâyun Nezâretinin Târihçe-i Teşkîlâtı ve Nüzzârın Terâcim-i Ahvâli* (İstanbul 1335): Evkaf müessesesini çeşitli yönlerden tetkik edip buna göre eserler hazırlamakla görevlendirilmiş encümenlerden "terâcim-i ahvâl" komisyonu başkanı olarak, aynı komisyondan Hüseyin Hüsâmeddin (Yasar) ile birlikte kaleme almıştır.

14. *Menâkıb-ı Hünerverân* (İstanbul 1926): Türk Tarih Encümeni Külliyatı içinde yayımlanmak üzere hazırlanması kendisine havale edilen eserin tenkitli metniyle müellifi Mustafa Âlî'nin hayat ve eserlerine dair kaleme aldığı monografiden (s. 3-133) meydana gelir.

15. *Tuhfe-i Hattâtîn* (İstanbul 1928): Müstakimzâde Süleyman Efendi'nin, bizde esas ağırlığı Osmanlı hattatları olmak üzere yazılmış teliflerin bu sahada en

mufassal ve en mükemmeli olan eserinin Türk Tarih Encümeni adına, İstanbul kütüphanelerinde rastlanan hepsi de hatalı üç, bir de hususi eldeki nüsha üzerinden, Murad Molla nüshasını esas alarak İbnülemin büyük bir vukufla yaptığı düzeltmeler, sabırla yürüttüğü karşılaştırmalar sayesinde güvenilir ve sağlam metnini ortaya koyduğu gibi, Müstakimzâde Süleyman Efendi'nin hayat ve eserlerine dair kazandırdığı zengin monografiyle

değerini daha da arttırır. İbnülemin 'in bu kitabı Türkiye'de eski harflerle basılmış son kitaptır.

16. *Türklerin, Arap Harflerini Tanzim ve İhya Etmek Suretile İlme ve Medeniyete Hizmetleri* (İstanbul 1932): Arap harfli yazının doğuşu ve gelişmesini, içinden çıkan yazı çeşitlerini, bunların Türkler'in elinde nasıl yüksek sanat seviyesine eriştiğini, hat sanatının çeşitli Türk ülkelerinde Türk hükümdarları tarafından nasıl himaye ve teşvik gördüğünü belirten umumi bir tablodan sonra, sülüs, nesih, celî üstatlarından olmak üzere Şeyh Hamdullah, oğlu Mustafa Dede, Derviş Ali, Hâfız Osman, Ağakapılı İsmâil, Yedikuleli Seyyid Abdülhak, Şekerzâde Seyyid Mehmed, Eğrikapılı Mehmed Râsim, Mustafa Râkım Efendi dahil on ikisinin; ta'lik hattatlarından da Abdülbâki Ârif, Abdullah Vassâf, Veliyyüddin, Kâtibzâde Ahmed Refi' ve Mehmed Esad Yesârî efendiler dahil sekizinin üzerinde durduğu terkibî bir icmaldir.

17. *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul 1930-1942): Fatîn tezkiresine zeyil olmakla beraber, başlangıcı bazı hal tercümelerinde bu çerçeveyi geriye doğru aşarak 1800'lü yıllara ve daha da öncesine çıkan, son sınırı ise 1941'e kadar gelen bir zaman içindeki şair mevcudunu içine alır.

18. *Osmanlı Devrinde Son Sadrıazamlar* (İstanbul 1940-1953): Otuz yedi sadrazamın hal tercümesiyle birlikte, son bir asırlık siyasî tarihimizin panoramasını da veren 2192 sayfalık bu büyük eser, vezîriâzamlar hakkındaki biyografi geleneğinin yolunu açan Osmanzâde Ahmed Tâib'in *Hadîkatü'l-vüzerâ*'sına yapılmış zeyil-

lerin sonuncusu ve arkası getirilmemiş olan Ahmed Rifat Efendi'nin *Verdü'l-hadâik*'ına zeyil olmak üzere hazırlanmıştır.

19. *Son Hattatlar* (İstanbul 1955): Osmanlı hattatları hakkında en zengin biyografi kaynağı olan *Tuhfe-i Hattâtîn*'in sonrası getirilmediği için, onun telif tarihi 1760'tan 1953'e kadar olan süre içinde gelmiş geçmiş hattatların hal tercümelerini tesbit maksadıyla, onun zeyli olarak yazılmış eserde, on biri kadın, 329 hattatın, şöhret sahibi oldukları yazı şubesine göre sınıflandırılmış hal tercümeleriyle yazılarından seçilmiş örnekler yer almaktadır.

20. *Hoş Sadâ: Son Asır Türk Musikişinasları* (İstanbul 1958): İbnülemin, elli yıl boyunca konağında ihya ettiği mûsiki geceleriyle klasik Türk mûsikisini içinden ve en üst seviyesinde yaşamıştır. Dolayısıyla kendisi için bu denli önemli olan musiki simalarını da araştırmış ve bu musiki üstatlarının çoğunun hayat hikâyesine erişerek, zor da olsa kitabında yer verebilmiştir.

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal Anma Programından Notlar

Reyhan ÖZSOY

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal Vakfı, Biyografi Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği, İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın vefatının 66. yıl dönümü anma programına katılan konuşmacıların, İbnü'l Emin'in fikrî ve hükmî şahsiyetine dair konuşmalarından bir derleme yapmak istedik.

Biyografi Enstitüsü'nün bir çalışması olan *İbnü'l Emin Videoları Serisi* için hazırlanan kolajın ilk gösterimi de bu anma programında yapılmıştır. Seçkimizde, İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın hayatını tematik olarak ele alan bu video serisinden izlere de yer verdik. Anma programı ve video serisinden yola çıkarak, İbnü'l Emin'in nevi şahsına münhasır yönlerini Prof. Dr. Abdullah Uçman'ın anlatımıyla tanımaya başlayalım.

"İbnü'l Emin, hakikaten eskilerin tabiriyle "nevi şahsına münhasır", çok farklı bir şahsiyet. Tabii onun doğduğu, yetiştiği ortam, bugünden çok farklı bir ortam. Osmanlı kültür ve medeniyet hayatının son dönemlerinde, 1871 yılında dünyaya gelmiş. Onu tanıyanların değerlendirmelerinden öğrendiğimiz kadarıyla, sinirli bir nizaca

sahip, çok alıngan bir kişi; ama bütün bunlarla beraber de çok hassas bir kalbi olan bir kişilik... Herkesten, çevresinden saygı ve hürmet bekliyor. Hatta 1935 yılında yaş haddinden emekli olduktan sonra birisi gelmiş ve onunla röportaj yapacak. "Vaktinizi nasıl geçireceksiniz?" diye bir soru soruyor. Hemen hiddetleniyor, "Boş geçirecek vakit mi var?" diye böyle hiddetlerini beyan etmiş... İbnü'l Emin'in söylediği bir söz vardır: "Önemli olan güzel yaşamak değil, (kendisinden sonra) ölümünden sonra hayırla yad edilmektir."

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın hayatına dair kısa bir pasajı da programın sunucusu Fatih Demir'den dinlemekteyiz. Kendisi İbnü'l Emin'i şu şekilde takdim etmektedir:

"Devlet adamı, tarihçi, biyograf, bibliyograf, hat ve ebru sanatı uzmanı, mûsikîşinas İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde,17 Kasım 1871'de İstanbul'da dünyaya gelir. Babası Mühürdar Emin Paşa'nın teşvikiyle din, tarih ve edebiyatla meşgul olur. Devrin önemli hocalarından dersler alır. Zekâsı, hafıza gücü ve çalışkanlığı ile ömrüne yeri doldurulamayacak eserler sığdırır. İki dönemi birbirine bağlayan bir köprü vazifesi görür. Onu tanıyanlar için Bingül Emin yaşayan bir tarih ya da edebiyatımızın bir hülasasıdır."

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın fikri hayatına yönelik bütüncül bilgiyi ise video serisindeki anlatımıyla Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk bizlere vermektedir:

"Şiirleri söz konusu olduğunda divan edebiyatı etkisindedir. Özellikle Abdülhamit döneminde, Tanzimat sonrasında divan edebiyatının bir yükselişini görüyoruz. Tanzimat'ın ilk dönemlerinde çok ilgi görmemekle beraber, özellikle Abdülhamit döneminde biraz da Muallim Naci'nin tesiriyle şairler ve yazarlar divan edebiyatı vadisinde eserler vermişlerdir. Bununla beraber İbnü'l Emin'in divan edebiyatına yönelmesinde bir geleneğin devamı olması, yani bir saray ve konak geleneğinin bir parçası olması da etkili olmuştur. Ayrıca halk şiiri tarzında da hece ölçüsünü kullanarak yazdığı şiirler söz konusudur. Şiirin yanında, döneminde özellikle Servet-i Fünun edebiyatının etkisiyle de çeşitli roman denemelerine giriştiği, bunları gazetelerde neşredip arkasından kitap haline getirmesi söz konusudur. Bu noktada yaz-

Devlet adamı, tarihçi, biyograf, bibliyograf, hat ve ebru sanatı uzmanı, mûsikîşinas İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde,17 Kasım 1871'de İstanbul'da dünyaya gelir. Babası Mühürdar Emin Paşa'nın teşvikiyle din, tarih ve edebiyatla meşgul olur. Devrin önemli hocalarından dersler alır. Zekâsı, hafıza gücü ve çalışkanlığı ile ömrüne yeri doldurulamayacak eserler sığdırır. İki dönemi birbirine bağlayan bir köprü vazifesi görür. Onu tanıyanlar için Bingül Emin yaşayan bir tarih ya da edebiyatımızın bir hülasasıdır.

Mahmud Kemal İnal'ı Anma Programı 2023

İbnü'l Emin ve İstanbul Üniversitesi deyince konuyu aslında iki ana başlık altında değerlendirmek gerekir. Birincisi, sağlığında, özellikle Edebiyat Fakültesi hocalarının Tarih ve Türk Dili Edebiyatı Bölümü hocaları başta olmak üzere, pek çok konuda danıştığı, fikir aldığı, hatta belge aldığı, çalıştıkları konularda belge temin ettiği önemli isimlerin başında İbnü'l Emin gelmiştir.

dığı en önemli metin 'Sabih' adlı romandır. Küçük yaşlardan itibaren Arapça, Farsça ve Türkçeyi çok iyi derecede bilmesi ve bunu yazı sanatı halinde ifade edebilmesi, onun edebiyatta da başarılı olmasında, ayrıca daha sonra kaleme alacağı biyografi türünde metinlere yönelmesinde de etkili olacaktır. Bu sanatın dili başta edebiyat olmak üzere biyografi kitaplarında, Son Asır Türk Şairleri'nde, Son Sadrazamlar'da başta olmak üzere yazdığı eserlerde de bu dilin yansımalarına usta bir şekilde kullanılmasını görmemiz, takip etmemiz mümkündür."

Anma programına da bilfiil katılan Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk, salonda yaptığı kısa bir sunumla İbnü'l Emin ile İstanbul Üniversitesi arasındaki ilişkiye değinmektedir:

"İbnü'l Emin ve İstanbul Üniversitesi deyince konuyu aslında iki ana başlık altında değerlendirmek gerekir. Birincisi, sağlığında, özellikle Edebiyat Fakültesi hocalarının Tarih ve Türk Dili Edebiyatı Bölümü hocaları başta olmak üzere, pek çok konuda danıştığı, fikir aldığı, hatta belge aldığı, çalıştıkları konularda belge temin ettiği önemli isimlerin başında İbnü'l Emin gelmiştir. Onun konağına, o meşhur Dar'ül-Kemal olarak nitelendirilen konağına devam edenler arasında İstanbul Üniversitesi hocaları da bulunmaktadır... İkinci önemli husus, devamlı suretle zikredilen ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde muhafaza edilen İbnü'l Emin evrakı, İbnü'l Emin'den kalan eşyalardır. İbnü'l Emin, vefatından önce, 1949 yılında bu eşyaları, kitapları, eşi benzer olmayan had defası ve bugün antika değerinde olan ev eşyalarını İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamıştır."

Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk'un sunumunun ardından, anma programının sunucusu Fatih Demir, İbnü'l Emin'in cömertliğini şu şekilde vurgulamaktadır:

"Eli sıkıydı, yemezdi, içmezdi ve giyme kuşama para harca-

Halit Ziya Uşaklıgil, Hasan Âli Yücel, Mehmet Emin Yurdakul ve İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Eminönü Halkevi'nde, jübile hatırası olarak Hakkı Tarık Us tarafından hazırlanan 50 Yıl Albümü'nü inceliyorlar. (İÜ İbnülemin Arşivi)

mazdı ama bir ömür boyu sabırla, cömertlikle topladığı kitapları üniversiteye ve biriktirdiği altınları yalnız hayır işlerine bağışlayacak kadar asil bir cömertlik göstermiştir."

Son olarak, İbnü'l Emin'in hayır işlerindeki cömertliğini destekleyen bir diğer isim ise Prof. Dr. Mustafa Bilge olmuştur. Onun, İbnü'l Emin'in vakfiyesine dair söylemi şu şekildedir:

"İslami doğrultuda eğitim yapan, ama sadece İslami okullarda değil, üniversitelerde vesairede eğitim yapan Müslüman çocuklara yardımcı olmak, mali açıdan eksikliği olan aile çocuklarına yardımcı olmak ve böyle bir nesil yetiştirebilmek idi İbnü'l Emin'in vakfiyesi. Tamamen eğitim üzerine odaklanmış bir vakfiyedir."

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal Vakfı, Biyografi Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği, İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın vefatının 66. yıl dönümü anma programından derlediğimiz bilgiler, İbnü'l Emin'in şahsi ve fikri hayatına dair anekdotlar sunmaktadır. Bu anekdotlar, Mahmud Kemal İnal Efendi'nin bir bilgi ve hikmet hazinesi olduğunu açıkça göstermektedir. Eserleri ve fikirleri, yaşadığı dönemdeki birçok aydına rehberlik etmiş, onların yolunu aydınlatmıştır.

Başta İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal olmak üzere, kültür hayatımıza şekil veren ve katkı sunan şahsiyetlerimizin ruhları şâd, Fâtiha'larımız hediye olsun.

İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal Vakfı, Biyografi Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği, İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın vefatının 66. yıl dönümü anma programından derlediğimiz bilgiler, İbnü'l Emin'in şahsi ve fikri hayatına dair anekdotlar sunmaktadır. Bu anekdotlar, Mahmud Kemal İnal Efendi'nin bir bilgi ve hikmet hazinesi olduğunu açıkça göstermektedir. Eserleri ve fikirleri, yaşadığı dönemdeki birçok aydına rehberlik etmiş, onların yolunu aydınlatmıştır.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın İstanbul Üniversitesi'nde Yaptığı Konuşma

6 Şubat 1943

İNSİCAM (ALINTI)

"Üç aydan beri hasta idim. Tamamiyle kesb-i afiyet edemediğim halde kıymet bilen kıymetli gençlerimizin lütfen tertip ettikleri bu toplantıda bulunmağı vecibe addettim. Aziz vatandaşların, bilhassa ilim ve irfanıyla milleti tenvir edecek olan münevver gençlerin sevgisine nâil olmak, en büyük şeref iken böyle bir toplantı tertip edilmesini, istihkakımın fevkinde bir iltifat olarak telakki eylerim ve kadirşinas gençlerimize ve beni tatyib için teşrifeden zevat-ı kirama teşekkürler ve dualar ederim. Müddet-i ömrümde bir kürsiye çıkıp hitabet etmeğe nefsimde salahiyet ve liyakat tasavvur etmemişken bugün bu kürsüde arz ve cidde mecbur oldum. Söz söylemeğe, liyakatim gibi sıhhatim de pek müsaid olmamakla beraber söylemeyi, söylememeye tercih ettim. Malumdur ki bir ferd, bir cemiyyet, kıymet-şinaslığı nispetinde yükselir. Kıymet bilmeyenler, yükselmekten mahrumdurlar. Kıymeti olanları yahud benim gibi kıymetli zannolunan acizleri takdir ve tevkir idenler

"Kadr-i dürr ü gevheri âlem bilir
Âdemi ammâ yine âdem bilir"

fehvasınca hakikatde kendi kıymet ve meziyyetlerini göstermiş ve millete hidmet etmiş olurlar. Kendilerini herkesin üstünde farz ettikleri halde tevazu' perdesine bürünerek bazı hodpesendlerin ihtiyar ettikleri riyakârlığa ve cali tevazua benzetilmemesini reca ederim, ben nefsinde meziyyet tecelli eden hayal-perestlerden değilim. Haddini bilenlerdenim. Bu sebeple hakkımda gösterilen teveccühü meziyyete haml etmekten teeddüb ederim. Vaktiyle

Kaynak
İbnülemin Mahmud Kemal İnan, Fatih Belediyesi Sanat Yayınları No:6

**Metinde İbnülemin tarafından üstü çizilen yerler çeviri yazıya alınmamıştır.*

**Metni yeni yazıya aktaran:*
Dr. Fatih Tığlı

“İlmine hükm ettiren insana fart-ı cehlidir
Ehl-i irfan cehlini âlim olunca anlıyor”

demiştim. Başkalarının ne fikirde olduklarını bilemem. Ben, kendi halimi ve benimle hem-hal olanları nazar-ı dikkate alarak söylüyorum, ilim sahasında ilerledikçe cehlimizde kani‘ olarak kendimizi âlim addetmekten utanıyoruz. Beğenerek yazdığımız eserleri bir zaman sonra beğenmiyoruz. İlmimize hükm etmek cehaletini kabul etsek beğenmemek mümkün olmaz. Her şeyimizi beğeniriz, kendimizi her şeye layık görürüz. Benim beğenilecek bir şeyim olmadığını samimi bir lisan ve vicdan ile itiraf etmekle beraber müteselli olduğum yalnız bir cihet vardır ki pek genç yaşımdan beri aziz milletin maarifine âcizane hidmet etmeğe çalışmışımdır. Muvaffak olunursam şükrederim, olamıyorsam kusurumun hulus-i niyetime bağışlanacağını ümid ederim. Babam merhum, bana iffet ve namustan başka miras bırakmadı. Ben ise kazanmanın yolunu hiçbir devrde öğrenemediğimden servet sahibi olamadım. Cenab-ı mürebbi-i âlem “Rızkın hayırlısı kifayet edendir” buyurduğundan bana isabet ve kifayet eden rızka kanaat etdim ve bu kanaati mahza saadet addeyledim. Çünki en büyük servet ve saadet kanaatdir. Allaha hamd ederim ki nefismce maddi bir emelim ve kimseden dileğim yokdur. Bütün servetim, kitaplarımdan, yazı koleksiyonumdan ve müzelik ufak tefek bazı şeylerden ibaretdir. Evlad-ı vatanı nefsime tercih ettiğim için servetimi memnuniyetle onlara teberru’ etdim. Üniversite senatosunca lütfen müsaade edilmesi üzerine merkez binasında -nâm-ı âcizaneme izafetle- bir kütübhane tesis olundu. Pek kıymetli mühendislerimizden Ekrem Hakkı, üniversitenin eski muhasebe müdiri Asım Vehbi ve genç yüksek mühendis İlhan Tevfik Beyler bu hususta pek ziyade muavenet etdiler. Kendilerine müteşekkirim. İnşaallah gayretli gençlerimiz ve ilim ile iştigal eden diğer vatandaşlarımız, naçiz kütübhanemden müstefid olurlar ve üniversite idaresi kütübhanenin muhafazasına itina eder de kitab hayatım hitam bulduktan sonra ruhumu şâd ederler. Eski büyük şairlerimizden Taşlıcalı Yahya’nın

“Kaşki sevdiğimi sevse kamu halk-ı cihân
Sözümüz cümle hemân kıssa-i cânân olsa”

demiştir. Ben de

“Kaşki yapdığımı yapsa bütün ehl-i kitab
Kârımız cümle hemân millete hidmet olsa”

derim. Vatanını sevenler, onun uğrunda sevdikleri şeylerden feda etmekten çekinmezler. Mahabbet lafla değil, fedakârlıkla isbat olunur. Vatana hidmet itmek ehl-i vatan içün en mühim borcdur. Borcı eda etmek ise hakikatde bir meziyyet sayılamaz. Ben de bir meziyyet ibraz etmedim, borcumu eda etdim. Bu toplantıyı tensib ve tanzim eden ve müstehak olmadığım sözlerle bana kıymet vermek isteyen -müsecca’ olarak söyleyeyim- Fen sahasında projektör-Üniversitede kıymetli doktor-üstad Kâzım İsmail Beyefendiye ve hakkımda şitayiş-kârâne kelam eden zevat-ı muhteremeye bilhassa teşekkür ederim. Pek uzayan söze nihayet vermeden evvel teveccühlerinin müteşekkiri olduğum kadir-bilir gençlerimizin bu gün hakkımda izhar etdikleri samimi mahabbet ve riayeti, yaşadığım müddetçe unutmayacağımı, kendilerinin de ayni suretle izaz ve taltif edilmelerini ve mesleklerinde tefeyyüzle devlet ve millete arz-ı hıdmete muvafık ve dünya ve ukbada mamur olmalarını eltâf-ı ilahiyeden temenni ederim.”

Suriye: Dönen Hesaplar, Beklentiler ve Sahadaki Gerçeklik

Yusuf YAZAR

Ortadoğu –Değişen Dengeler- (1991), Ortadoğu'nun Son Yüzyılı (1901-2017) –Ateş Sarmalında Kaosun Yükselişi- (2017) ve Başlangıcından Bugüne Ortadoğu –Önemli Dönüm Noktaları Üzerinden- (2020) kitaplarının yazarıdır.

Türkiye dışında, dünyada olup bitenlere dair bir dikkati ve hassasiyeti bulunan, "zulüm ile âbâd olunamayacağı" gerçeğine inanan kesimler, Suriye'ye dair görüşlerini -eğer daha öncesinde değilse - 1982 Şubatındaki Hama katliamı ile netleştirmiştir. Bu kesimler, azınlık desteğine sahip Esed rejiminin uzun süre pâyidâr kalamayacağı ve kalmaması gerektiği kanaatine çok önceden ulaşmıştır. Mamafih, çifte standartları artık kanıksanmış olan Batılı devletler ve Rusya'nın politikaları ile onların etkin olduğu uluslararası sistemin kol kanat germesi sayesinde, kendi halkının kanını dökmeyi îtiyat hâline getiren Baas rejimi bugüne kadar varlığını sürdürebilmiştir.

Son 12-13 yıl içinde yaşananlarsa, mevcut uluslararası sistemin etkin güçlerinin kendi pozisyonlarını koruma adına sürdürdükleri politikaların bir yansımasıdır. Bu politikalar, genellikle onlara "bahar" bize ise "kış" olan süreçleri tetiklemiştir. Bunun çarpıcı örneği, kendi ihdas ettikleri bir terör örgütüne (DAEŞ) karşı sözde mücadele gerekçesiyle bir başka terör örgütüne (PKK/PYD) inanılmaz boyutta silah ve eğitim desteği vermeleridir. Aslında bu destek, İsrail ile eşgüdüm içinde, bölgeyi kendi menfaatleri doğrultusunda biçimlendirme hedeflerine ulaşmak için oldukça kullanışlı bir enstrüman oluşturmaktan ibaretti.

Suriye'de, Aralık ayı başlarında rejimin devrilmesiyle sonuçlanan ve Batı menşeli 100 yıllık hesabı kapatmanın adımlarından biri olarak görülebilecek olan devrim gerçekleşmeden önceki süreçte, bölgeye ilişkin denklemlerde Müminler açısından şaşırtıcı ve dikkat çekici uzlaşmaların varlığı sır değildi. Bu uzlaşmaların en dikkat çekici olanları şunlardı: ABD'nin tutumu. Esed rejiminin yıkılmasını uygun gören ABD'nin, Rusya'nın desteğine sahip olan kanlı Esed rejiminin kendisine en yakın ve güvenilir vekil olarak gördüğü PKK/PYD örgütüne sınırsız destek sunması nasıl açıklanabilir? Bir diğeri ise, İran ve Hizbullah'ın burada aldığı pozisyondur: İran destekli ve kendilerine "Allah yanlısı" ya

da "Allah'ın askerleri" gibi isimler yakıştıran Hizbullah örgütünün (ve dolayısıyla İran'ın), PKK/PYD ile Suriye denkleminin aynı tarafında yan yana bulunması nasıl mümkün olabilir? Dolayısıyla, İran'ın ve Hizbullah'ın, kendi Müslüman halkının düşmanı ve katili Esed ailesi ile olan ittifakı açıkça sorgulanabilir bir duruma getiriyor. Unutmamak gerekir ki, PKK en başından beri Esed ailesinin himayesine sahip olmuştur; Esed ailesi de İran'ın desteğine.

Bugün gelinen noktada, kibirle davranmadıkları sürece İran'ın, Rusya'nın ve ABD'nin çıkarabileceği dersler olduğu açıktır. Üstelik bu dersler, kelimelere dökülmeyi bile gerektirmeyecek açıklıktadır. ABD kendini "büyük güç" olarak görebilir ve kendi perspektifinden her yaptığı eylemi haklı ve doğru kabul edebilir; zira, büyük güçler için "mümkün olan meşrudur" ve geri kalan sadece detaydır. Ancak, bölgesel aktörler için durum farklıdır. Bu aktörler, kimlerle yan yana durduklarına, attıkları adımların kimin çıkarına hizmet ettiğine dikkat etmeyeceklerse hangi iddianın sahibi olabilirler? Suriye'de kaybeden taraflardan biri olduğu açık olan İran'ın, gelişmelerden uygun ve doğru dersler çıkarması gerekmektedir. Bu, İran'ın, Türkiye ile arasındaki ilişkilere Batılı güçlerin (ve İsrail'in) sürekli hayalini kurduğu türden bir rekabet perspektifiyle yaklaşmaması açısından son derece önemlidir. Türkiye açısından olduğu kadar, bölgenin istikrara kavuşması açısından da önemli hususlardan birisidir.

İlk haftalardaki gelişmeler, ABD'nin belli bir tutum değişikliği içinde olduğu izlenimini verse de, bu konuda net bir kanaate varmak için biraz daha zamana ihtiyaç olduğu açıktır. Trump'ın ilk demeç ve değerlendirmeleri, ABD'nin Suriye'de kullanışlı bir terör devleti oluşturmak yerine, Türkiye'nin bir "müttefik" olarak kalmasını çok daha stratejik bir tercih olarak gördüğünü göstermektedir. Ayrıca, tasavvur edilen bu kullanışlı terör aparatının, Türkiye karşısında ABD'nin silah ve eğitim desteğine rağmen kayda değer bir varlık göstermesinin mümkün olmadığını fark ettiğine dair işaretler bulunmaktadır. Bununla birlikte, ABD yönetim çevrelerinden PKK/PYD konusundaki tutuma ilişkin gelen mesajların çelişkili olmaya devam

ABD kendini "büyük güç" olarak görebilir ve kendi perspektifinden her yaptığı eylemi haklı ve doğru kabul edebilir; zira, büyük güçler için "mümkün olan meşrudur" ve geri kalan sadece detaydır.

etmesi, bu konuda ABD tutumunun netleşmesinin zaman alacak olduğunu göstermektedir.

Nitekim Esed rejimini hızla alt eden ve Fırat'ın batı kesimini hızla kontrol alan yeni yönetimin, Fırat'ın doğusuna yönelik beklenen harekâtlarında temkinli ve ağırdan alan bir tutum sergilemesi, ABD'yi karşısına alacak bir görüntü vermemeye yönelik dikkat ve hassasiyetinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Mamafih, haritalarda "sarı bölge" olarak da bilinen PKK/PYD işgali altındaki Fırat'ın doğusundaki bu hareketsizlik, doğal olarak bazı soru işaretlerin artırmakta ve çeşitli sspekülasonlara zemin hazırlamaktadır. Bu durum, neredeyse kaçınılmaz bir biçimde, bölgede asıl belirleyici ve oyun kurucu gücün ABD olduğu ve diğer aktörlerin rollerinin bu güç tarafındann sınırlandırıldığı yönündeki komplocu yaklaşımların güçlenmesine neden olacaktır. Günümüzde ve özellikle Suriye gibi Ortadoğu'nun sadrı gibi görülebilecek bir coğrafyada tesadüflere yer olmadığı gerçeği ise komplocu yaklaşımlara kolaylıkla hak verdirecek bir durum oluşturmaktadır.

Bizim kanaatimiz ise, mevcut gelişmelerin ve konjonktürel şartların, Türkiye ve ABD'yi Suriye'de bir kez daha birbirine yaklaştırdığı ve hatta birbirlerinin desteğini aradığı bir ortam oluşturduğu şeklindedir. ABD'nin de, muhtemelen küresel düzeyde gözetmek istediği dengeler nedeniyle bu durumdan rahatsız olmadığı gözlemlenmektedir.

ABD yönetiminin, daha önce PKK/PYD'nin varlığını meşrulaştırmak için gerekçe olarak sunduğu DAEŞ tehdidi konusunda farklı bir tutum benimsediğine işaret eden demeçleri, Türkiye'nin Suriye üzerinden maruz kaldığı terör tehdidi endişelerini teskin etmeye yönelik bir yaklaşım içinde olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Böylesi bir tutum, bölge barışı ve istikrarı için önemli olabilecek gelişmelerin ipuçlarını içermektedir. Böyle bir izlenim ediniyor olsak da, hatırlanması gereken bir diğer husus, PKK/PYD'nin bölgedeki varlığının himayecisi diğer bir aktörün de İsrail olduğudur.

İsrail ve Batılı aktörlerin, Türkiye'yi yalnızca itibar kurtarmaya yeterli birkaç başarı sayfasıyla yetinmek durumunda bırakmayı hedefleri açıktır. Bu bağlamda, ortamı soğutmak isteyecekler ve yeni yönetimi, kendisiyle ilgili var olan terör bağlamlı istifhamları silmeye odaklanmaya yönlendireceklerdir. Bununla beraber, yerel grup liderlerinden bazısının ihtiraslarının göğermesini ve "küçük olsun, benim olsun" tohumlarının yeşermesini umacaklardır.

Türkiye'nin yükselen etkisinin, bölge istikrarını tehdit eden "Arz-ı Mevud" ideali doğrultusunda hareket eden İsrail'in sert politikalarını dizginlemede olumlu bir rol oynayabileceği beklentisi, boş bir hayal olarak değerlendirilmemelidir. İsrail'in varlığı artık tartışma konusu olmaktan çıkmış olsa da genişleme çabalarının durmayacağı gerçeği de sır değildir. Bu bağlamda, İsrail'in Suriye toprakları üzerindeki girişimleri, özellikle Şam ve çevresini besleyen Barada Nehri'nin de kaynağının bulunduğu Doğu-Lübnan Dağları'nın doğu kesimlerinde sınırlarını kuzeye doğru genişletme çabası, görmezden gelinemeyecek önemdedir. Ayrıca İsrail'in, Suriye'de rol oynayabilecek aktörler nezdinde Türkiye aleyhtarı bir orkestrasyon faaliyeti içinde olduğunu düşünmek komplocu bir yaklaşım olarak değerlendirilmemelidir. Türkiye'nin Suriye'de İran'ın rolünü almış olduğu görüntüsünün ve Şam-Ankara yakınlaşmasının İsrail'i rahatsız etmediğini düşünmek pek mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, Katar dışındaki Arap ülkelerinin yeni Şam yönetimine güçlü bir destek göstermemesi de İsrail'in bu orkestrasyon faaliyetinin bir sonucu olabilir. Bu orkestrasyon faaliyetinin önde gelen hedefinin Şam'ın Ankara karşısında mesafeli bir tutum takınmasını temin etmek istemesi olasıdır. Şam yönetimindeki lider kadronun, üzerlerindeki "terörist" damgasını silmek için Batılı ülkelerden destek arayışı içinde olması, Batılı aktörler tarafından kullanılabilecek önemli bir manivela olarak ortada durmaktadır. Özetle, Türkiye'nin Şam'daki görüntüsünün Batılı ülke yönetimleri için olduğu kadar Arap ülkeleri yönetimlerinde de bir hazımsızlık faktörü olarak rol oynaması muhtemeldir.

Rusya'nın Suriye'deki nihai tutumunun irrasyonel olmadığını kaydetmek mümkündür. Himayesi altındaki Esed rejimini koruma çabasıyla yaptığı hava bombardımanları, saha gerçekliği karşısında etkisiz kalmış ve bu girişimler, Moskova'nın kendi siciline olumsuz notlar düşmesine neden olmuştur. Ancak Rusya, bu müdahalelerini irrasyonel bir tutuma taşımamış ve durumu doğru okuyarak stratejik bir manevrayla geri çekilmiştir. Kendi halkının katili Esed ve çevresini, yüz

milyar dolarlara baliğ olan zenginlikleriyle ülkesine taşımakla yetinmiş ve böyle yaparak, Suriye'de oluşacak yeni yönetimle kendisi arasında kurulabilecek ilişkilere de kapalı olmayacak olduğu mesajını vermiştir.

Bundan sonraki aşamada Batılılar (özellikle Avrupalılar) muhtemelen bir taraftan ülkelerine olan göçmen iltica talebi baskısının azalmasını umacaklar ve bir taraftan da Suriye'nin yeniden inşasında rol ve pay sahibi olmak isteyeceklerdir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgedeki stratejik ve etkili pozisyonu Batılılar için dikkat çekici bir model olabilir. AB'nin, Türkiye'nin bu avantajlı konumundan yararlanmak istemesi muhtemeldir. Eğer bugünkü küresel şartlar ve siyasi gelişmeler ışığından hâlâ bir önemi bulunuyorsa, bu durum Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatabilecek bir dinamik oluşturabilir.

Önümüzdeki dönemde, Suriye'de tarihsel olarak zaten gelenekleşmiş bir tutum olan "birlikte varoluş" anlayış ve idrakinin geliştirilmesinde ve Suriye'nin her anlamda yeniden yapılanmasında Suriye'ye Türkiye'den ve diğer Avrupa ülkelerinden geri dönecek olan mültecilerin önemli bir rol oynaması küçümsenmeyecek bir ihtimaldir. Suriye'nin yeni yönetimini oluşturacak yerel aktörlerin Türkiye'nin rehberliğini önemsedikleri görülmektedir. Bu durum, yeniden yapılanma sürecinde Türkiye'nin etkisinin ve işbirliği potansiyelinin dikkate değer olduğunu göstermektedir. Mülteciler, benimsedikleri kültürel değerler ve sosyal alışkanlıkları Suriye'ye taşıyarak, muhalif gruplar arasında çıkabilecek olası çatışmaları zayıflatabilir, hatta tamamen önleyebilir. Suriye'ye geri-dönüş göçü bağlamında söylenebilecek bir diğer husus da, Körfez ülkelerinin yeni yönetime sağlayacakları parasal desteğin Suriye'nin yeniden inşasına olduğu kadar, bu geri dönüş hızına da önemli bir katkı yapacak olduğudur.

Günümüz dünyasında büyük güçlerin artık belirli "Grand Strateji" peşinde olmadığı, bunun yerine daha dinamik, değişken ve kırılgan stratejilerin benimsenebildiği bir dönemdeyiz. Bu benimsenen politikaların oldukça konjonktürel ve öngörülemez olduğu, uluslararası ilişkilerin büyük ölçüde fiilî durumlar üzerinden yürütüldüğü hareketli bir ortam yaratmıştır. Bu koşullar altında, dış ilişkilerde iki kere ikinin artık dört etmiyor olduğu oldukça kesindir. Bir diğer kesin gerçekse, uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin ağırlığının giderek daha fazla hissedildiği ve artmaya devam ettiğidir.

Yeni Suriye yönetiminin önde gelen liderlerinin ilk demeçleri incelendiğinde, ülkedeki terör örgütlerini dışarıda tutan ve hedef alan, aynı zamanda yeniden yapılanmada tüm etnik ve dini yapılarla *birlikte varoluş*u ihmal etmeyen bir yaklaşımın benimsenmesi beklentisi doğmaktadır. Bu süreçte, devletin temel unsurlarının oluşturulmasında Türkiye'nin rehberliğinin göz ardı edilemeyecek olduğudur. Bu bağlamda, ABD'nin de mutabakatına işaret eden şeyse Trump'ın, Suriye'de gerçekleşecek olanların anahtarının Türkiye olduğu şeklindeki beyanatlarıdır.

Gelişmeler, Türkiye'nin 900 kilometrelik sınır boyunca ve teskin edici makul bir derinlikte güvenli kuşak oluşturma talebinin, kısa sürede büyük ölçüde gerçekleşme umudunu doğurmuştur. Bu talep, aynı zamanda bölge barışının anahtarlarından birisidir. Türkiye'nin bu talebi, Suriye'nin yeni yönetiminin dilinde, ülke sınırları içinde resmi silahlı kuvvetler dışında herhangi silahlı bir grup ya da örgütün varlığına izin vermeyecek oldukları şeklinde yansımış durumdadır. Mamafih, Türkiye ve yeni yönetim sıklıkla vurgulasa da, Suriye'nin "toprak bütünlüğü"nün ne ölçüde sağlanabileceği konusu, önümüzdeki haftalarda netlik kazanabilecek bir konu olarak görünmektedir.

Hama'nın Dinmeyen Acısı

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

Yıllardır içimiz kan ağlayarak hatırladığımız, ciğerimizi dağlayan Hama katliamı sebebiyle, Suriye'nin özgürlüğüne sevinmekten korkar hale geldik. Bu sürecin zorluğunu ve tehlikelerini tam anlamıyla kavrıyoruz; önümüzdeki günlerde ne olacağını bilmiyoruz. Ancak bütün bu belirsizlikler, bizi Halep'teki, Şam'daki, Hama'daki kardeşlerimizin sevinçlerini paylaşmaktan alıkoymamalı. Zira biliyoruz ki, zalimler ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, Allah her şeyi kuşatandır. Evet, onlar plan kuruyor, tuzak kuruyor olabilirler ama: "Onlar tuzak kurar, Allah da tuzak kurar. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır." (Âl-i İmrân, 54). Sayın Cumhurbaşkanımızın şu sözü de Suriye'nin geleceği için umutlarımızı yeşertiyor: "Çakal ne kadar hile bilirse kurt da o kadar yol bilir...''

Hama; Halep ile Humus arasında, hac yolunda bir merhale, Asi nehrinin iki yakasında su dolaplarının:

"Suyum alçaktan çekerim
Dönüp yükseğe dökerim
Görün beni neler çekerim
Derdim vardır inilerim"
diyerek inleyen, ruhen ve madden sımsıcak bir şehir.

1946'da Fransızlar Suriye'den çekildikten sonra, 1949'da başlayan ve 10 kez tekrarlanan darbelerin ardından, genç yaşlardan itibaren partide faaliyet gösteren Beşşar Esed'in babası Hafız Esed, 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrası Suriye kamuoyunda oluşan olumsuz havayı iyi değerlendirerek kısa zamanda ordunun büyük bir bölümüne hâkim olmayı

başardı. 1970 yılına gelindiğinde yaptığı bir darbeyle iktidarı ele geçirdi. 1970'te parti içinde bir darbe daha yaparak iktidara tek başına hâkim oldu ve 1971'de kendini ülkenin devlet başkanı ilan etti. Hafız Esed'in iktidara gelmesinin ardından ülkede baskı ve zulüm dönemi başladı. Azınlığın çoğunluğa tahakkümü sebebiyle Suriye'de barış ve huzur sağlanamadı. Tüyler ürperten kanlı olaylar, tarihin en acımasız katliamları ve büyük yıkımlar yaşandı. Müslümanların sığınağı olan Hama, bu tahakküm ve zulme boyun eğmedi; şehit kanlarıyla sulanan Gülistan'a döndü. Şairin dediği gibi:

Âşık, karalı mısın, candan yaralı mısın?

Nedir sendeki bu hâl, yoksa Hamalı mısın?

Hasan el-Benna'nın öğrencisi Mustafa es-Sıbai önderliğinde, 1946 yılında Hama'da faaliyet göstermeye başlayan Suriye Müslüman Kardeşler hareketi, Sünni eşrafın çoğunlukta olduğu Halep, Humus ve Hama gibi kentlerde yoğun destek buldu. Mustafa Sıbai, gerek aktif politikada izlediği yöntemde gerekse teşkilatın sistematik oluşumunda, en yakın dostu ve hocası Hasan el-Benna'nın yolunu takip etti. Sıbai, her şeye rağmen kendi ideolojisinden asla taviz vermeyen bir ilim adamıydı ve şu sözleriyle bunu açıkça ifade ederdi:

"Biz, Sovyetler Birliği ile dostluğumuzu inkâr etmiyoruz ve buna sıkı sıkıya bağlıyız. Fakat bu, komünizme karşı olmadığımız anlamına gelmez. Komünizme karşıyız çünkü sömürgeci düzenle siyasi ve toplumsal olarak mücadele etmemizde en önemli silahlarımız olan İslam inancımızı ve Allah yolunda cihadı engellemek istiyor. Ülkemizde bulunan komünizm yanlısı taraflar İslam'la savaşarak Siyonistler ve sömürgeci güçlerle yan yana durmaktan çekinmiyor. Bu nedenle komünist düzenle savaşımız devam edecektir." (Abdul Aziz el- Hac Mustafa, Mustafa es-sibai Reculu Fikr ve Kaidu Da've, Amman, Darul Ammar, 1984, s. 35)

Hama, ilk defa 1964 yılında, Suriye'de 1963 darbesi ile iktidara gelen Baas partisi ile Müslüman Kardeşler arasında çatışma ve isyan çıktı. 70-100 Müslümanın öldürülmesiyle sonuçlanan bu isyan, Hama şehrindeki bazı mahallelerin harap olmasına neden oldu. 1964'ün kanlı olayları, Mervan Hadid gibi bir kahramanı ortaya çıkardı. Mervan Hadid, 1976 yılının Haziran ayında Şam'daki Mezze Askeri Cezaevi'nde işkence altında hayatını kaybetti.

1964 hadiselerinden sonra yeni bir organizasyona giden Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'nın Hama Şubesi'nin başına, Mısır'dan yeni dönmüş olan Abdülkerîm Osman seçildi. Fakat kısa süre sonra, ülkeyi terk etmesi istenince yerini Saîd Havva'ya bıraktı. Bu dönemde teşkilatın programını hazırlama görevi Saîd Havva tarafından üstlenildi. Saîd Havva'nın hedefleri; Müslümanların birliği, tek bir devlet altında toplanarak hilafet makamının tesis edilmesi, sünneti ihyası, Allah yolunda cihad etmek ve cihadın Müslüman'ın ana hedefi olmasıydı.

1980'li yılların başlarında Müslüman Kardeşler'in birleşmesi için yoğun çaba sarf eden Said Havva, Uluslararası Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'nın kuruluşunda ve yönetiminde önemli bir rol oynadı. Adnân Sa'deddin ve Muhammed Ebû Nasr el-Beyânûnî ile birlikte el-Cebhetü'l-İslâmiyye fî Sûriye'yi kurdu. Hâfız Esed rejiminin halk üzerindeki baskılarını iyice artırması üzerine, Saîd Havva ilk defa silahlı mücadeleye onay verdi.

Müslüman Kardeşlere en büyük darbe, 7 Temmuz 1980'de Halk Meclisi tarafından alınan karar oldu. Meclis, bir kararname imzalayarak, Müslüman Kardeşler

Sosyalist görünümlü Baasçı rejim, şehirlerin ve köylerin taranması başlığında İsrail'den öğrendiği bir çeşit terör ve baskı şekli icat etti. Tarama adı altında şehir ve köyler tanklar, toplar ve özel birlikler tarafından kuşatılıyor; evlerin mahremiyetine tecavüz ediliyor, mal ve mülkler gasp ediliyor, cinayetler işleniyor, halkın namus ve mukaddesatı çiğneniyordu. Bu zulüm, işkence ve katliam 1982 yılına kadar devam etti.

örgütü üyeliğine, 30 gün içinde pişman olup mensupluktan ayrılanların affedilmesi şartıyla beraber, ölüm cezası getirdi. Madde 1: "Müslüman Kardeşler üyesi olan herkes suçlu sayılır ve idamla infaz edilir." ifadelerine yer veriliyordu.

Hafız Esed'in kardeşi Rıfat Esed'in liderlik ettiği ve ordudan büyük oranda özerk bir yapı arz eden Savunma Birlikleri ile Suriye ordusu içerisinde en önemli tümenlerden biri olan, başında Esed'in çok güvendiği Nusayri asıllı Ali Haydar'ın bulunduğu Özel Kuvvetler, 1980-1981 yılları arasında rejim muhalifleri bastırmaya yönelik çok sayıda kanlı faaliyet ve katliam gerçekleştirdi.

Sosyalist görünümlü Baasçı rejim, şehirlerin ve köylerin taranması başlığında İsrail'den öğrendiği bir çeşit terör ve baskı şekli icat etti. Tarama adı altında şehir ve köyler tanklar, toplar ve özel birlikler tarafından kuşatılıyor; evlerin mahremiyetine tecavüz ediliyor, mal ve mülkler gasp ediliyor, cinayetler işleniyor, halkın namus ve mukaddesatı çiğneniyordu. Bu zulüm, işkence ve katliam 1982 yılına kadar devam etti.

1982 yılının 2 Şubat'ında, Hafız Esed'ın emriyle kardeşi Rıfat Esed komutasındaki Suriye ordusu, Hama kentini muhasara altına alarak havadan ve karadan bombalamaya başladı. Bu bombardıman, iki düşman ordu arasında savaş esnasında yapılmış olsaydı bile tüyler ürperticiydi. Şehrin elektrik, su ve telefonları kesildi, bölgeye gazetecilerin girişi engellendi. Müslüman Kardeşler, cami minarelerinden cihad ilan edip Hama'yı korumaya çalıştı.

Hama'ya giremeyen Suriye ordusu, uçaklarla ve kimyasal silahlarla şehri bombalamaya devam etti. Rejim güçlerinin düzenlediği bu saldırılar ve tonlarca bombanın etkisiyle Hama adeta yerle bir edildi. Kırk bin insanın can verdiği katliamda, en az 17 bin sivilden bir daha haber alınamadı.

Uluslararası Af Örgütü'ne göre, Suriye rejimi piyadelerin ve tankların dar sokaklara rahatça girebilmesi için önce eski şehrin

merkezini havadan bombaladı. Ardından binalar tanklarla yıkıldı ve eski şehir neredeyse tamamen yok edildi. Rejim, yıkılmış binaların içinde saklanan insanları öldürmek ya da ortaya çıkarmak için zehirli gaz kullandı. Hama'yı yerle bir ettikten sonra şehre giren Suriye ordusu, sağ kalan masum halkı askeri kamplara ve stadyumlara topladı; günlerce aç bırakıp işkencelerden geçirdi. Şehir, ceset kokularıyla kaplandı. Nüfus cüzdanında Hama yazan insanlar, ülkenin neresinde yaşarsa yaşasın tutuklandı. Kadınlara tecavüz edildi, çocuklar açlık ve korkudan hayatını kaybetti. İnsanlar günlerce yaralı ve cesetlerle beraber yaşadı. Hama faciası 1982 katliamıyla sınırlı kalmadı. Facianın ızdırabı ve acısı her yere bulaştı. Zulmün kâbusu, tüm dehşetiyle Hama'nın üzerine çöktü. Suriye'nin diğer şehirlerinden de 800 bin insan ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. Kırk bin insanın can verdiği, en az 17 bin sivilden haber alınamayan katliamda 88 cami ve çok sayıda tarihi eser tahrip edildi. Yabancı bir diplomat, Hama yıkımını "2. Dünya savaşından sonra Varşova'nın yıkımına" benzetmişti.

Cahit Zarifoğlu, Hama katliamını anlayabilmemiz için şöyle der:

«İşte bütün bunların ne demek olduğunu iyice anlamak için, baba ve analarınız, kardeş ve bacılarınızla dolu bir şehrin, kendi şehrinizin, aynı şekilde, onlar uyuyor, namaz kılıyor, çocuklarını emziriyor ve Kur'an okurken bombalanıp yok edildiğini düşünün. Israrla düşünün, zira Hama'da katledilenler bunlardan başkaları değildi.»

Hama Katliamı, yalnızca Müslüman Kardeşler'i ve diğer İslamcı muhalefeti Suriye politikasında uzun bir süre etkisiz hale getirmekle kalmadı, aynı zamanda rejimin tüm ülkedeki otoritesini 'kanlı' bir şekilde teyit etti.

Mart 2011'de, Arap Baharı'nın savurduğu rüzgârların Suriye'de esmesiyle birlikte, Hama'da özgürlük ve diriliş umutları yeşerdi ve bütün Suriye'yi sardı. 'Su alçaktan çekilip yükseklere döküldü.' Ve dökülmeye devam ediyor. Allah (cc.), Suriye'de zulmen katledilen şehitlerimize rahmet eylesin.

Not: Bu yazı Rahmetli İsmail KAYA hocamın İsmail AĞAOĞULLARI müstear ismiyle -Arapça tercümelerini yaparak katkıda bulunduğu, "HAMA AH…'' -Haziran 1985 tarihinde basılan- kitaptan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Hama Katliamı, yalnızca Müslüman Kardeşler'i ve diğer İslamcı muhalefeti Suriye politikasında uzun bir süre etkisiz hale getirmekle kalmadı, aynı zamanda rejimin tüm ülkedeki otoritesini 'kanlı' bir şekilde teyit etti.

Şam İnkılabı ve Sednaya

Mucahid YILDIZ

Son yüzyılımızın en mühim iki hadisesinden birisi "Aksa Tufanı", diğeri de "Şam İnkılabı"dır. Yarım yüzyıldan uzun süredir Esad rejiminin zulmünü yerle bir eden bu taarruz, Mekke'nin fethine benzer bir görüntü sergilemiştir. Büyük çatışmalar yaşanmadan, fazla kan dökülmeden, sadece 12 gün gibi kısa bir sürede muhalif güçler Şam'ı da düşmandan temizlemeyi başarmışlardır, elhamdülillah.

Acizane bu ordunun adının ‹İslam Ordusu' olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü Allah Rasulü'nün geçmiş savaşlarda olduğu gibi, Mekke'nin fethinde olduğu gibi emrettiği rükünlara harfiyen uyarak, karşılarına çıkanlara ya da çıkmayanlara zerre kadar zulüm yapmadılar. "Kaçanları görmezden gelin, kimseye zulmetmeyin" emrini bizzat başkomutan Ahmed el-Şaraa (namı diğer Culaani) vermiştir.

Müslümanlığın gereği olan bu şerefli duruşu, 7 Ekim'de "Aksa Tufanı"nı gerçekleştiren Hamas'a bağlı Kassam Tugaylarının şerefli erlerinde de gördük. Küfür ehli, medya ve diğer tüm araçlarıyla *katil, tecavüzcü, vahşi, barbar insan* gibi asılsız ithamlarla dünyayı kandırmaya çalışsa da yüce Rabbimize şükürler olsun ki buna muvaffak olamadı. Kendi yaptıkları korkunç zulüm ve işkencelerin Hamas tarafından yapıldığına dair en ufak bir delil bile bulamadılar, gösteremediler. Ancak Filistin'in farklı bölgelerinde ve özellikle Gazze'de siyonist rejimin vahşeti, tüm dünyanın gözleri önünde canlı yaşanmaya devam ediyor.

Ya Şam'da ele geçirilen Sednaya hapishanesine ne demeli? Vahşetin ve barbarlığın en akıl almaz, korkunç işkencelerinin yapıldığı, rivayet-

lere göre Suriye'deki 60'tan fazla hapishaneden sadece biri. Esad rejiminin korkunç cinayetleri ve zulümleri günbegün daha fazla gün yüzüne çıkmakta. Suriye'de binlerce insanın ömrünün yok edildiği, kadın ve çocukların dahi bu cinayetlere maruz bırakıldığı gerçekler artık tüm dünyanın gözleri önünde sergilenmektedir.

Suriye'de olduğu gibi, Müslümanların baskı altına alınarak adalet ve hak yolundaki kıyamlarının engellenmesi için birçok bölge ülkesinde benzer zindanların bulunduğundan kimsenin şüphesi olmasın. Bunların en başında

elbette siyonist İsrail gelmektedir. Ortadoğu'da halkın özgürce yaşayamadığı herhangi bir ülkeye bakıldığında, benzer Sednaya'ların orada da bulunduğu muhakkaktır.

Bu bölgenin biraz daha doğusuna gittiğimizde, hâlâ Hindistan işgali altındaki Keşmir'de Mossad destekli Hint ırkçı rejimine karşı cihad eden yiğitlerin esir edildiği zindanların, Sednaya'dan hiç de farklı olmadığı görürüz.

Yaşı müsait olanlar hatırlayacaktır. 1979'da İran'da İslam Devrimi yapıldığında, insanları dehşete düşüren istihbarat örgütü Savak'ın meşhur Evin hapishanesi boşaltılmış ve burada yapılan işkenceler tüm dünyaya anlatılmıştı. Ancak ne yazık ki İran rejiminin aynı hapishanede muhaliflerine yıllardır benzer zulümleri yaptığını duymaktayız. Suriye'de idareyi ele geçiren Müslümanlar, Sednaya'yı müzeye çevireceklerini bildirdiler. İnşaallah bu sözlerine sadık kalırlar. Bu, her Müslümanın canı gönülden arzuladığı bir durumdur.

Aynı şekilde, ceberut bir diktatörün darbe ile yönetime el koyduğu ve halkın ilk defa seçtiği bir başbakan olan Muhammed Mursi'nin idamla yargılandığı Mısır'da da durum farklı değildir. Bilindiği üzere, daha sonra Muhammed Mursi mahkeme sırasında hayatını kaybetmiştir.

İsrail siyonist rejiminin işkencehaneleri ise tüm dünyadaki vahşet dehlizlerine örnek teşkil etmektedir. Dünyanın neresinde bu zulüm ve işkenceler yapılıyorsa, orada mutlaka bir siyonist danışman bulunduğundan hiç şüphemiz olmasın.

Şimdiye kadar Suriye'deki gelişmeler hepimizin yüzünü güldürüyor. Evvela İslam dünyasında, saniyen tüm insanlık için Aksa Tufanı ile birlikte bir umut kaynağı olmuştur.

Suriye halkının ataları sayılan Asurlular hakkında, Roger Garaudy'nin *İlahi Mesajlar Toprağı Filistin* isimli kitabının 16. sayfasındaki şu ifadeler, Şam İnkılabı'nın insanlara karşı tavrını görünce daha çok dikkatimi çekti: "Asurlular gerçekten mağlub ettikleri kavimlerin saraylarını ve kalelerini yıkıyorlardı, ama mabedlerine, dillerine ve kültürlerine dokunmuyorlardı. Dahası onlardan mirası devralıyor ve yayıyorlardı."

Geride bıraktığımız yüzyıllık yakın tarihte, başta kendi memleketimiz olmak üzere Müslüman halk, bizdenmiş gibi görünenler tarafından aldatıldı. Sonuçta yine Batı'nın sömüren, çalıp çırpan ve zulmeden sistemine teslim edildi. İnşaallah aynı sükût-u hayali Suriye'de yaşamayız.

Bir Gecenin Şahitliği: Umudun ve Gözyaşının Hikâyesi

Nuran ÖNDEŞ

Arş. Gör. FSMVÜ İslami İlimler Fak.

O gece her zamankinden farklıydı. Odamı paylaştığım Suriyeli arkadaşımın gözlerinde tarifsiz bir karmaşa vardı: endişe, umut, korku ve sabırsızlık... Sanki bir fırtına, tüm duygularını aynı anda sarıp sarmalıyordu. Gece boyunca haber kanalları arasında mekik dokuyordu. Bir şey söylemeden ekranı izliyor, ardından derin bir nefes alıyor ve sonra tekrar gözlerini uzaklara dikiyordu. Her yeni haber, onun yüreğini biraz daha sıkıştırıyor, bakışlarındaki endişeyi derinleştiriyordu. Korku ile umut arasında gidip geliyordu. Her zamankinden farklıydı bu gece; sanki tüm hayatının düğümü bu birkaç saate sığdırılmıştı. Başta arkadaşım olmak üzere, tüm Müslümanlar için bu gece sıradan bir gece değildi. Suriye için yeni bir başlangıcın habercisi olabilirdi. O gece, ne kadar uzak olursak olalım, insanların acılarının ve umutlarının nasıl birleşebileceğini bir kez daha anladım.

Gece ilerledikçe sabırsızlık yerini çaresiz bir bekleyişe bıraktı. Dualarımız bir bir dudaklarımızdan dökülüyor, «Allah'ım, bu geceyi hayırlı sabahlara eriştir!» diyorduk. Nihayet, yorgunluktan ikimiz de uyuyakaldık. Sabah olduğunda, içimde bir huzursuzlukla telefonuma baktım. İşte o an... Rejimin düştüğü haberi gözlerimin önünde belirdi. Onu hemen uyandırdım. Haberi paylaştığımda gözleri doldu. Önce sessizce ağladı, sonra bana sarıldı. Sevinçle gözyaşı birbirine karışıyordu; hem ağlıyor hem de gülüyordu. *«Elhamdülillah! Şükürler olsun Allah'ım!»* diye mırıldandı defalarca. Sevincimizi kelimelere dökemiyor, birbirimize sıkıca sarılıyorduk. Bu anı unutamayacağım; çünkü o, hayal kırıklıklarıyla dolu bir coğrafyanın üzerindeki kara bulutların bir anlığına dağılmasını izler gibi bir mutluluk yaşıyordu.

Bu mutluluğu paylaşmanın bir yolu vardı: başkalarına da tattırmak. Aceleyle üzerini giydi ve tatlı almak için dışarı çıktı. O, bir halkın sevincini küçücük bir tatlı kutusuna sığdırmak için dışarı koşarken ben, odada kalıp sessizce düşündüm. O gece, yalnızca bir rejimin düşüşü değil; yıllardır süren bir zulmün, bir halkın onurunu ezmeye çalışan bir karanlığın sona erişiydi. Ve içimden dua ettim: «Rabbim, bu sevinci daim kıl ve zulmün son bulduğu nice sabahlar nasip eyle!»

Bir süre sonra başka arkadaşlarla Fatih'e gitmeye karar verdim. Oraya vardığımda gördüğüm manzara beni derinden etkiledi. Bu kutlu habe-

rin ardından Müslümanlar, sokaklarda toplanarak sevinçlerini paylaşıyordu. Bu mutluluk, yalnızca bir halkın değil, ümmetin ortak sevinciydi. Zor zamanlarda gösterilen sabrın ve yapılan duaların sonunda gelen bir müjdenin ifadesiydi. Herkesin ellerinde bayraklar, yüzlerinde buruk bir mutluluk vardı. O an, bu insanların tüm acılarına rağmen umutlarını kaybetmediklerini görmek, bana tarifsiz bir huzur verdi.

Bir köşede durup kalabalığı izlerken, arkadaşımın da oraya geldiğini duydum. O da başka bir grupla birlikte oradaydı, insanların mutluluğuna ortak olmuştu. Bu, sadece bir halkın sevinci değildi; bu, zulmün son bulduğu, umudun ve özgürlüğün kazandığı bir geceydi.

Fatih'teki o sabah, yalnızca bir zaferin kutlandığı bir an değil, bir halkın dirilişine, sabrına ve Allah'a olan teslimiyetine şahitlik ettiğim bir hatıra oldu. O gece, dualarımız gökyüzüne yükselirken yüreklerimizde iman ve umut vardı. Ve biliyorum ki, Rabbim o duaları kabul etmişti.

O gece yaşadıklarımızın yankısı ertesi gün okula da taşmıştı. Sabah olduğunda içimde hâlâ bir huzur ve heyecan vardı. Okula adım attığımda ise karşılaştığım manzara tarifsizdi. Suriyeli hocalarımın ve arkadaşlarımın yüzlerinde bambaşka bir sevinç vardı. Sanki yıllardır omuzlarına çöken yük bir anda kalkmış, yüreklerini sıkan prangalar kırılmıştı.

Okul adeta bayram yerine dönmüştü. Herkes birbirine güzel haberleri anlatıyor, gözler yaşlı ama mutlulukla doluydu. Bir hocam, gözlerindeki sevince rağmen derin bir tevazu ve şükürle «Elhamdülillah, Rabbim mazlumun duasını kabul etti.» diyordu. Diğerleri ise sık sık «Bu, Allah'ın bir lütfu!» diyerek sevinçlerini paylaşıyordu.

Arkadaşlarım birbirlerine sarılıyor, sevinçlerini dualarla ifade ediyordu. Bir kardeşim, gözleri dolu dolu, «Bu, yıllardır hayalini kurduğumuz bir gündü.» dedi. Hep birlikte ayakta kalmanın, sabrın ve direncin ne denli kıymetli olduğunu bir kez daha anlamıştık. Herkesin dilinde, kalbinde, gözyaşlarında Rabbimize hamd ve mazlumların duasını kabul ettiği için şükür vardı.

Bu, sadece bir halkın sevinci değildi; bu, zulmün son bulduğu, umudun ve özgürlüğün kazandığı bir geceydi.

Teoman Duralı'nın Felsefe-Bilim Görüşü Etrafında

Durmuş GÜNAY
Prof. Dr., Maltepe Üni.

Giriş

Ş. Teoman Duralı, felsefe-bilimi bir toplumun/milletin beyni mesabesinde görür. Duralı, çalışmalarının odak noktasına felsefe-bilimi koymuştur. Felsefe alanında, özellikle felsefe-bilim alanında teorik düzeyde ortaya koyduğu çok sayıda eserinin yanı sıra, felsefe-bilimin kurumsallaşmasına yönelik bir vakıf kurulması için hazırlık çalışmaları yapmıştır. "*Kutadgubilig Türk Felsefe-Bilim Araştırma Merkezleri Birliği Vakfı*" adıyla bir vakıf senedi taslağı hazırlamış ve yayımlamıştır (Duralı, 2002, s.243-248).

Duralı, verdiği bir röportajda konuya dair şunları ifade etmiştir (N'aber, 2009): "*En önemli ülküm, idealim Türkiye'de, başkalarının 400 yıl önce oluşturdukları bir şeyin kurulmasıdır. Bir felsefe-bilim akademisinin meydana getirilmesidir. Bir toplumun, bir milletin en önemli işi felsefe-bilimdir. Bunu iyi başardığımız takdirde, bunu yoluna koyduğumuz taktirde, sanatımız da ilerleyecek teknolojide de iş göreceğiz demektir. O olmadığı taktirde beynimiz yok demektir. Her şeyi dışardan alıyoruz, taklit yoluyla alıyoruz, teknoloji olsun sanat olsun bilimin kendisi olsun taklit yoluyla alıyoruz. O da pot oturuyor, eğreti oturuyor. Birinci derecede ihtiyaç duyduğumuz böyle bir kurumu oluşturmaktır. Yıllardır bu konuda kafa ve çene yoruyorum.*"

Bu çalışmada, Duralı'nın bir millet için önemini ısrarla vurguladığı felsefe-bilimi, kendi eserlerinden hareketle anlamaya çalışacağız.

1. Felsefe-Bilim Nedir?

Felsefe-bilim, uygulama ve yarar gayesi söz konusu olmayan, "*yalnızca bilmek uğruna bilgi edinmeği istemek*" gayesini güden teorik ve sis-

temli bir etkinliktir. Uygulama ve yarar gayesi taşımayan etkinlik, teoriktir. Mantık düzeni içinde yürütülen etkinlik sistematiktir. Felsefe-bilimin kurucusu Aristoteles'tir (Duralı, 2017, s.13).

Felsefe-bilim, hem bilimin hem de felsefenin araçlarını bir arada kullanarak insanlığın bilgi arayışında daha bütünsel bir anlayış geliştirmeye çalışır.

Bilgeliğin kendinden fışkırdığı pınar, aklıselimdir. Aklıselim, aklın, tecrübelerden hareketle duyu verileri arasında geniş kapsamlı ilişkiler kurarak onları aşan sonuçlar çıkarabilme niteliğidir. Aklıselim; akıl, tecrübe, duyuş ve sezişin sentezinden oluşan bir kılavuzdur. Felsefe-bilimin felsefi boyutu, bilgelikten tezahür eder. O halde, bilgelik çıkışlı felsefenin ilk ve asıl belirleyicisi aklıselimdir (Duralı, 2017, s.14). Özellikle M.Ö. üç yüzlerde Aristoteles'in elinde felsefe, annesi bilgelikten, dolayısıyla aklıselim uzaklaşmaya koyulup aklın biçimselleştirici etkisini benimser olmuştur. Aristoteles, bu felsefeden bilimi inşa etmiştir.

"Bilimin dinamosu, bilimin güdücüsü, bilimi yürürlüğe koyan duyu insanda meraktır. İnsanlar dünyaya baktılar, şaştılar diyor Aristoteles, felsefe-bilimin kurucusu. Hayrete kapıldılar ve bu hayretin cevabını aradılar" (Duralı, 2022, s. 272). Şaşmak, hayranlık ile merakın sonucudur

"Felsefe-bilim tarihinin ana durakları olarak kabul edebileceğimiz **Aristoteles, Descartes ve Kant** nezdinde, biçimselleştirme işleminin müellifi salt akıl, zaman ile mekana aşkın olup insanlığın ortak paydasıdır. Salt akıldan kalkıp yine ona doğru kulaç atan felsefe, biçimselleş/tir/me işleminin doruğunu oluşturan sistem denilen binanın mimarıdır." Biçimselliği vazeden salt akıl, duyu verilerinin izini taşıyan tasavvurları barındırmayan ve duygulardan tecrit olunmuş düşünceler demek olan fikirlerin müellifidir. Fikirler salt düşüncelerdir (Duralı, 2017, s.14).

Hikmet mistik bilgeliktir. Mistik(lik): Duyu ve akıl yoluyla erişilemeyen; ilahi-uhrevi (dini) ya da metafizik bağlamda, doğrudan sezgi, ilham veya içsel deneyim yoluyla kavrayışa işaret eder. Bilgi hiyerarşini göz önüne alırsak, hikmetin altında, aklıselimden fışkıran **bilgelik** vardır. Onun da altında hikmet aşkı taşıyan **filo-sofiya** yer alır. Aristoteles, *filo-sofiya*'yı biçimselleştirerek, yani aklın düzeni anlamına gelen mantığın süzgecinden geçirerek, **felsefeyi** kurmuştur. Bu felsefeden **bilim** doğmuştur. Felsefe ve bilimden felsefe-bilim çıkmıştır. O halde bilgi hiyerarşisi şu şekilde sıralanabilir: *Hikmet, bilgelik, filo-sofiya, felsefe, ve bilim*.

Aklın ve gönlün hikmet ateşiyle yanıp tutuşması, *filo-sofiya*dır. Felsefenin kendisinden neşet ettiği menbâ, ilahi-dini kaynaktır. Ancak 1600'lerden sonra, Yeniçağ dindışı Batı Avrupa ve Çağdaş küresel İngiliz-Yahudi medeniyetleri çerçevesinde felsefe, *filo-sofiya* kökünden kopartılmış, tam anlamıyla biçimselleştirilmiştir (Duralı, 2017, s.15).

Teoman Duralı, felsefe-bilimin felsefe bileşeni olarak *filo-sofiya*'yı esas almıştır. "İmdi, biz de burada kadim felsefe yapma usulü ile üslubuna geri dönüyor, felsefemize *filo-sofiyayı* esâs alıyoruz. *Filosof*luk inayetine mazhar olmadığımızdan, *filo-sofiya* âlemine, tabii ki, girmiyoruz, giremiyoruz. Ama yapmağa, kurmağa gayret gösterdiğimiz felsefenin membaı olarak *filo-sofiya*'yı görüyoruz. O halde *filo-sofiya*mızın kendisinden çıktığı, bittiği İslam dini ile klasik medeniyeti (İslam Medeniyeti) felsefemizin de neşvünema bulduğu topraktır, zemindir (Duralı, 2017, s.15,16).

Bu, şu anlama gelmelidir: Teoman Duralı'nın felsefesi, hikmet aşkı taşıyan özgün bir felsefedir; *filo-sofiya*dır. O halde Duralı'nın ortaya koymaya çalıştığı felsefe-bilimin felsefe bileşeni *filo-so-*

fiya salt akıldan değil, İslam dini ve İslam Medeniyetinden neşvü nema bulmaktadır. Bu felsefeden çıkan bilim, Aristoteles'in ve Yeniçağ felsefe-bilimlerinkinden esastan farklıdır. Yeniçağ bilim-felsefesi, Tanrı ile bağları koparmıştır. Duralı'nın, felsefe-biliminin ontolojik zemini ise; yaratıcıyı, fizik evrenini, dini-manevi alemi ve insanı birlikte kuşatan bir tasavvura dayanır.

Felsefe tarihinden biliyoruz ki: Felsefe sözcüğünün çıktığı *filo-sofiayı* ilk kullanan Pitagoras (MÖ 580-500), kendine *filo-sofos* (filozof) dermiş. Neden sofos değilsin? Denilince, sofos tanrılara özgüdür cevabını verirmiş. Felsefenin kökü, menbaı ilahi-dini kaynaklıdır (Duralı, 2017, s.14-15).

**(Tablo 1)*

Duralı'nın felsefe-bilimi *filo-sofiya*'ya ve spekülatif olmayan metafiziğe dayanmaktadır. Özgünlüğü de buradan kaynaklanır.

Duralı'da felsefe-bilimin açımlanması için onun yaklaşımında şu soruların cevapları ortaya konulmalıdır: *Metafizik* nedir? *Spekülatif olmayan metafizik* nedir? *Filo-sofiya* nedir?

Hikmet aşkı olan *filo-sofiya*, bilgelik yahut hikmet (mistik bilgelik) pınarından doğar. Hikmet; inanç, hüner ve sezginin sentezidir (Duralı, 2023, s.11). "Dinden kaynaklanan ahlâkın esası edeptir. Bu, aynı zamanda Bilgeliğin/Hikmetin de 'öz suyudur. Annesi bilgeliğe sırtını çevirmemiş her felsefe ve onun evlâdı durumundaki bilimin dokusu edep tarafından sevk ve idare olunur. Edepli yaşayışsa, ilahi-uhrevi sese kulak vererek yaşamaktır. Böyle yaşayan, haddini bilendir. Haddini bilmeyen kibirlidir. Buysa, kötülüklerin hem başı hem sonudur." (Duralı, 2023, s.12)

**(Tablo 2 ve Tablo 3)*

Eflatun (MÖ 427-347), ilahi-uhrevi hikmetten ilham alarak felsefeyi tesis etmiştir. Hocası Eflatun'dan sonra, felsefeyi "sistemli düşünüşün örnek yapısı" haline getiren Aristoteles'tir. "O, felsefe sistematiği çerçevesinde bilimi oluşturmuştur. Böylece ortaya çıkan eskiçağ felsefe-bilim sistematiğidir. Yeniçağa değin sürüp gelmiş olan bu sistem geleneğinin beyni, yüreği durumundaki metafiziğin besin kaynağı din olmuştur." (Duralı, 2023, ss.12)

Eskiçağ Aristotelesçi fiziğin aksine, yeniçağ fiziğinin odağında canlı varlık yoktur.

"On sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, başta İngiltere olmak üzere Batı Avrupa'da ortaya çıkan yeniçağ felsefe-bilim sisteminde din ile canlı inkar edilir olmuştur. İdeolojisi ve teknolojisi ile din dışı maddeci-mekanikçi yeniçağ felsefe-bilim sistem geleneği, tarihte örneğine rast gelmediğimiz bir çığır açmıştır." (Duralı, 2023, s.12)

2. Sonuç

Beşer, Latincede *homo sapiens*

TABLO 1

Bilgi Hiyerarşisi ve Kaynağı		
Hiyerarşi	**Bilgi**	**Kaynağı**
1	Hikmet	Mistik bilgelik
2	Bilgelik	Aklıselim
3	***Filo-sofiya***	***Hikmet aşkı***
4	Felsefe	Biçimselleştirilmiş filo-sofiya
5	Bilim	Biçimselleştirilmiş felsefeden doğmuştur.

TABLO 2

Tarih Boyunca Felsefe-Bilim sistemleri		
Hangi Felsefe-Bilim	**Kurucusu**	**Tarih**
Eskiçağ Felsefe-Bilim Sistematiği	Aristoteles (MÖ.384-322)	Aristoteles'ten Yeniçağa kadar.
Yeniçağ Felsefe-Bilim	Newton (1642-1727)	18. Yy. ikinci yarısından günümüze kadar.
Duralı Felsefe-Bilimi	Teoman Duralı (1947-2021)	*21.Yüzyıl Filo-sofiya* esaslı

TABLO 3

Felsefe-Bilime ilişkin kavramlar		
Kavram	**Kaynağı**	**Esası**
Ahlâk	Felsefe, Akıl	Hukuk/Ödev: Felsefe
Ahlâk	*Din*	Edep: *Filo-sofiya* esaslı
Edep	*Hikmetin Özsuyu*	İlahi-uhrevi: *Filo-sofiya* esaslı
Edepli Yaşayış	*İlah-uhrevî yaşama*	Haddını bilmek: *Filo-sofiya* esaslı

sapiens olarak ifade edilir. Bu terimin Türkçeye "bilgisi üstüne katlanarak bilen beşer" şeklinde çevrilebilir. Filosof ise bilgiyi ve bilginin yapıtaşı durumundaki kavramı konu edinen kişi olarak *sapiens sapiens*'tir. Ancak ahlak varlığı olması dolayısıyla, *homo,* yani beşer değil *humanus,* insandır. Çünkü beşer, ahlak kazanımıyla insan olur. Bu ilişki şu şekilde formüle edilebilir:

İnsan = Beşer + Ahlak

"Bilgi üreten bilim, bilimin ürettiği 'bilgiler' üzerinde düşünen de felsefedir. İkisinin bir arada temsil ettiği kudret böylelikle olağanüstüdür (Duralı, 2023, s.12).

"Felsefe-bilim doğru ve meşru esaslara dayandığında, sağladığı manevi ve fikri değerler ile bunların maddi verimleri, başka hiçbir insani başarıyla ölçülemeyecek raddede yüksek ve yücedir. Ama bunun tersi vuku bulduğunda da, ortaya çıkan zarar feci denilebilecek boyutlardadır." İnsanlık yeniçağ felsefe-bilimi içinde debelenmektedir. Yeniçağ felsefe-bilimi ve onun yaydığı dünya görüşüne ve ideolojiye yahut ideolojilere karşı seçenek geliştirebiliriz." (Duralı, 2023, s.13)

Şu noktayı vurgulamak gerekir: Yeniçağ felsefe-biliminin yol açtığı feci akıbetin bertaraf edilmesi cihetiyle, ya da doğru ve meşru esaslara dayalı felsefe-bilimin sağladığı, başka hiçbir insan başarısıyla ölçülemeyecek raddede yüksek ve yüce maddi ve fikri değerler cihetiyle olsun, her durumda, Duralı'nın dile getirdiği *alternatif bir felsefe-bilim sisteminin* geliştirilmesinin zarureti ortaya çıkmaktadır. Teoman Duralı Hocanın hazırladığı "Kutadgubilig Vakıf Senedi'nde" belirtilen Türk Devletleri ve toplumlarında yapılan felsefe-bilim çalışmaları için öngörülen eşgüdüm, İslam Ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilebilir.

Referanslar

1. YouTube, N'aber: 12.11.2009 Tarihli Program, Program Konuğu: Teoman Duralı.

2. Duralı, T., (2002). Genel Yayım Yönetmeni, Kutadgubilig Felsefe Bilim Araştırmaları, Sayı: 1, s.243-248. İstanbul: Dergah Yayınları

3. Duralı, T. (2017). *Sorun Nedir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

4. Duralı, T. (2023). *Felsefe Bilim Nedir?*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 7. Baskı

5. Duralı, T. (2022). *Din ve Felsefe-Bilim Açısından Doğu ve Batı Medeniyetleri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Beşer, Latincede homo sapiens sapiens olarak ifade edilir. Bu terimin Türkçeye "bilgisi üstüne katlanarak bilen beşer" şeklinde çevrilebilir. Filosof ise bilgiyi ve bilginin yapıtaşı durumundaki kavramı konu edinen kişi olarak sapiens sapiens'tir. Ancak ahlak varlığı olması dolayısıyla, homo, yani beşer değil humanus, insandır.

Gufraneke Ya Rahman: Gassal Üzerine

Mehmet YETİM

Malumunuzdur ki son günlerde yayınlanan ve başrolünde Ahmet Kural'ın olduğu *Gassal* dizisi, ülke gündemini epey meşgul etti. Dizide Ahmet Kural'ın oyunculuğunun getirdiği etki bir hayli yüksek. Bu işin hakkından fazlasıyla geldiği açıkça görülüyor. Dizi, TRT'nin *Tabii* platformunda yayınlandı. Senaristi olan Sümeyye Karaarslan Hanım, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sinema ve Televizyon Bölümü'nden mezun olmuş ve ardından da Marmara Üniversitesi'nde Din Psikolojisi alanında yüksek lisans yapmış.

Gelgelelim diziye. Üzerinde konuşulmayı çokça hak ettiği kesin. Dizinin baş kahramanı, gassallık yapan Baki isminde bir genç. Belli ki ismi özenle seçilmiş bir karakter. Sözlükte, "sebat ve devam etmek, kesintiye uğramadan geleceğe doğru sürüp gitmek" anlamındaki **bekā** kökünden türeyen bir sıfat. Esmâ-i hüsnâdan biri olarak "gelecekte varlığının sona ermesi düşünülemeyen" anlamına gelir ki bu, "Allah'tan başka her şeyin gelip geçici olduğu" mânasını ifade eden **fânî**nin zıddı.

Dizide isimlendirmelerinden kurgusuna kadar tür olarak kara mizah baskındır. Yönetmen Selçuk Aydemir'in önceki yapımlarından da bu konudaki mahareti bilinmektedir. Kara mizah, toplumsal olarak bazı şeyleri aşmak için pekâlâ kullanılabilir. Evrensel bir insan tepkisi olarak farklı kültürlerde, aşılması güç ve acı verici durumlarla başa çıkmanın bir yolu olarak ortaya çıkan kara mizah, insanlığın ortak bir dili olabilmektedir. İnsanın olduğu yerlerde sorunlar da aşağı yukarı aynıdır; bağlamları farklılaşabilir, ancak en nihayetinde aynı kalır.

Kendi toplumsal dinamiklerini yönetmek bakımından İngiliz kara mizahını bir kenarda tutabiliriz. Bu mizahların kökenlerine baktığımızda, İngiltere'nin sert toplumsal eleştiriler içeren edebiyatına ve tiyatrosuna dayandığı görülür. Bu anlamda gerek sözlü kültürden gerek yazılı kültürden ilhamla bizler de kendimizdekini, bizden olanı ve değerlerimizi kara mizah ile içselleştirebilir ve dahi kendi sorunlarımızın dün gibi tekrarlanmasının önüne geçebiliriz. Bu tür işleri sivilleştirebildiğimiz, özgünleştirebildiğimiz kadar da toplumla daha sağlıklı bağlar kurabiliriz. Aşacağımız, aşabileceğimiz çok şey olduğunu düşünüyorum. Ölüm, ayrılık, aşk, Doğuluk kompleksi, Müslüman görünme kaygısı gibi sayabileceğimiz birçok içkin konuyu böylelikle işleyebiliriz.

Diziye geri dönecek olursak, bir hidayet dizisi olarak abartmayacağımız gibi ölüm bilincini, ölüm gerçeğini herkesin gözleri önüne sermesi bakımından özgün bir deneme olarak yerini aldığını rahatlıkla ifade edebiliriz.

Ölüm, dikkatini yitirmeden dünyanın ve iç dünyamızın ayartıcılarına tam anlamıyla kapılmamıza engel olur. Bunun farkında olarak çarklarını döndürmek isteyen sistem, ölüm düşüncesini hayatın büsbütün dışına atmak için elinden geleni yapıyor. Bunu yapamadığında ise ona alışmamızı ve sıradan bir hadise olarak yorumlamamızı istiyor.

Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü kitabında: *"Ne var ki kapitalizmi, bu denli yıkıcı kılan akıldışı büyüme zorlamasını neyin açığa çıkardığı sorusu yanıtsız kalmaktadır. Kapitalizmi kör bir sermaye birikimine zorlayan şey nedir? Burada* ölüm gündeme gelir. Kapitalizm ölümün *olumsuzlanmasına dayanıyor. Sermaye mutlak bir kayıp olan ölüme karşı biriktirilmektedir. Üretim ve büyüme zorlamasını meydana getiren şey ölümdür"* diyen Chul Han, ölüm bilincinin kapitalizmin önündeki en büyük engel olduğunu söyler. Bu çarklar arasına bir çomak gibi giren dizinin hakkını teslim etmemiz gerekir.

Çünkü artık hayatlarımızda ölüm yok. Hayatla ölümün tevhidi bozulmuştur. Memurlaşan modern insana ölüm hiçbir şekilde hatırlatılmamalı, karşısına dahi çıkartılmamalıdır. Ölüm bilincinden ayrı yaşayan insana, ölüm düşüncesinin hayatın bütün katmanlarından dışlayan zihniyete karşı dizi, modern bir hatırlatma yaptı.

Dizinin ölüm sahnelerinde de bir gerçeği görüyoruz. İnsanlar ölümün kendilerinden başkası için olduğuna o kadar kanıksamış ki, ölenin ardından özneyi hiçbir zaman kendisi yapmıyor, yapmıyoruz. Esasında yapayalnız hesap verecek olan insan için dünyayı ve kendini algılama biçimi, bir mümin olma haysiyeti içermiyor artık. Lacan'ın bahsettiği ''yasın kıskançlığı'' teriminde de görüleceği üzere, modern insan kaybın "gerçek yasını" bir kenara bırakarak, ''yasın gösterişi'' için yarışıyor. Bu anlamda nesneleşmiş, memurlaşmış bir insan var artık.

Dizide absürt komedilerde göreceğimiz türden sahneler geçiyor. Cenaze sahnelerinden anlaşılacağı üzere, dini bir kaygı, bir öte dünya hissiyatı, hesap verme ve mevtanın ulaşacağı ahiret hayatından çok, kültürel olan sere-

Diziye geri dönecek olursak, bir hidayet dizisi olarak abartmayacağımız gibi ölüm bilincini, ölüm gerçeğini herkesin gözleri önüne sermesi bakımından özgün bir deneme olarak yerini aldığını rahatlıkla ifade edebiliriz.

Çünkü artık hayatlarımızda ölüm yok. Hayatla ölümün tevhidi bozulmuştur. Memurlaşan modern insana ölüm hiçbir şekilde hatırlatılmamalı, karşısına dahi çıkartılmamalıdır. Ölüm bilincinden ayrı yaşayan insana, ölüm düşüncesinin hayatın bütün katmanlarından dışlayan zihniyete karşı dizi, modern bir hatırlatma yaptı.

moniler yer alıyor. Dizi, modern insanın yaptığı gibi kendisini toplumsal olarak konumlandırdığı figüranlığını absürt bir şekilde yapıyor. Yönetmen, ölünün son yolculuğuna giderken, dünya hayatındaki hikâyesine ortaklık edenlerin "elalemin ne diyeceği" kaygısından dolayı, hayatlarımızın kanıksanmış absürtlüklerini kara mizah ile gösteriyor. Ölüm ve ölüye bakış, gayet halkçı ve biraz da oturmayan dünyevi bir gözle ele alınıyor. Adeta önemli olanın ölüm sonrası olmadığı, herkesin rolü ve elalemin ne dediğine göre şekillenen formların önemli olduğu işleniyor. Dizinin dışarıdan denildiği gibi dindar yönünün ağır bastığını söylemek zannımca hatalı olur. Sadece, ne kadar kaçsak da farklı döngülerle insanın gerçekliğini gözler önüne seriyor.

"Hepimiz ölecek yaştayız."

Birilerimizin de en kıymetlilerini bulan ölüm, soluk kesiyor. Kendi gassalinin ölümünü gören Baki, Ahmet'in çocuklarının en sevdiği, ciğerpareleri olan kuşun ölümü ve Baki için en önemli, onu hayatta en çok düşünen Neslihan ve Ahmet çiftinin ölümü her şeyi sessizleştiriyor.

Dizinin başkarakterine gelecek olursak;

"Kabul et beni ey sevgi ve merhamet dolu Ölüm; anne öpücüğü tatmayan, kardeş yanağı dokunmayan, bir annenin öpücüğünü tatmayan dudaklarıma dudaklarınla dokun. Gel ey sevgili Ölüm, gel ve al beni." (Şairin Ölümü Hayatıdır – Halil Cibran)

Gassal Baki, "annem yoksa ben de yokum" diyerek pesimistliğin içinde yüzen bir adam. Her duruma karşın hazırcevap olması, yersiz çıkışları ve köşeli sitemleri aslında kocaman bir yalnızlığın içinde olmasıyla bir o kadar da sevgisiz hissetmesiyle alakalı. Yüz hatlarına kadar sinmiş, sesinde dahi tezahür eden acı bir yalnızlığı yaşadığını herkesin yeterince hissettiğini düşünüyorum. Ruhu bir yerde asılı kalmış, onun varlığını, neşesini arayıp duruyor gibi. Tam da diziden bahsederken aklıma geldi, bu yıl TDK tarafından 2024 yılının kelimesi olarak "kalabalık yalnız" kelimesi seçilmişti. Tevafuk ya. Zaten modern insanlar olarak hepimizde temayüz eden bir gerçeklik artık yalnızlığımız.

Buraya kadar dizinin kısmen felsefi yönü ve muhtevasına giydirilmiş kavramları gördük. Şimdi ise yapımın senaryo ve işleyişine bir bakalım.

Cahit Zarifoğlu'nun *Anlamını Arayan İnsan* kitabını okuyan Baki, bu depresifliğin içinde kendince bir anlam arar. Daima onun iyiliğini düşünen dostları Neslihan-Ahmet çiftinin tavsiyeleriyle evlenmek için arayışlarda bulunur. Baki, içindeki bu derin yaradan kurtulmanın yollarını arayıp durur.

Baki'nin evlenmek niyetiyle görücü gittiği kızın annesiyle bir karşılaşmasında *"Ölü yakınları daha çok pişmandırlar, meftayla daha çok konuşmadıkları, daha çok görüşmedikleri ve daha çok onları mutlu edemedikleri için"* sözleri ibretliktir. Burası bence çok önemli. Bireyselleşmenin dramatik bir şekilde arttığı bu zamanda hepimiz çabuk yoruluyor, hayata karşı hemen zayıf düşüyoruz. Cennete nereden yakınsak orada bulunmamız

icap ediyor. Dostlarımızın, kardeşlerimizin yanında olmadan, onların sıkıntılarını dinlemeden bu dünyayla başa çıkabileceğimizi çok düşünmüyorum. En az günah işlediğimiz zamanlar dahi Müslümanlarla beraber olduğumuz, salih dostlarımızla geçirdiğimiz, kendimizi yoğurduğumuz bir hayatta vuku buluyor.

En son, 1 Ocak sabahı Galata'da yürüyüş yaparken bir arkadaşım, meydanda dağıtılan aperatif şeylerden almamız gerektiğini, Müslümanların yediği/içtiği ikramları yememiz gerektiğini tavsiye etmişti. Şimdiye kadar hiç böyle düşünmemiştim. Bu yaklaşım, gönül olarak bizi birliyordu. Böyle dostların varlığı bizler için şükür sebebi. Gassal Baki de galiba hayatında onu düşünen, dert edinen Neslihan-Ahmet çiftinin ölümüyle en yıkıcı olayını yaşamıştır. Bir nebze olsun onların varlığı yüreğini rahatlıyor. Bakalım şimdiye kadar bebeklere dokunmayan Baki, sürekli soğukluk içinde yüzdüğü hayattan bebeğin sıcacık ve taze hayat kokan tenine temasıyla bazı şeyleri aşacak mıdır?

Diziyi izledikten sonra ve bu soruyu sorarken Hüseyin Etil'in "Hüzünden Eylem Çıkar mı?" adlı uzunca yazısını tekrar okumak istedim.

"Acı ile kimlik arasındaki özdeşlik parçalanmadığı takdirde 20. yüzyılımız da öncekine fazla benzeyecektir. Büyük atılım, büyük keşifler, büyük tutkular, büyük siyasetler adına sökülüp atılması gereken, ağırlık vererek paramparça edilmesi gereken özdeşlik, kimliğin acılı kurulumudur. Güneşli yirmilerden acılı otuzlara artık varmak istemiyorsak, güneşli günler görmek, sabahın erken saatlerinde büyük bir coşkuyla uyanmak niyetinde isek güneşli yirmiler acılı otuzlar döngüsünü kırmak zorundayız. Aksi halde edebiyat, sanat, müzik, siyaset, düşünce her alanda yükseliş ve kabarış anlatılarına hiçbir şekilde varamaz, marazi bir duyarlılıkla geleceğimizi geçmişimize benzetiriz. Yeni bir iklim oluşturmak mecburiyetindeyiz."

Bu konuyu konuşmamız gerektiğine inanıyorum. Etil'in bahsettiği gibi, 'dünyaya müdahale yeteneğini yitirmiş insan tipi' yaygınlaşmakta. Bu, üzerinde uzunca durulması ve düşünülmesi gereken bir konu olarak duruyor. Ele aldığımız, dokunduğumuz her meseleyi cevhere değil, hüzne çeviriyoruz. Bakalım, Gassal Baki hüzünlü, sitemkâr, güçsüz, umutsuz, yetersiz, iradesiz, pasif ve miskin bir ruh halinden çıkabilecek mi?

Bakalım şimdiye kadar bebeklere dokunmayan Baki, sürekli soğukluk içinde yüzdüğü hayattan bebeğin sıcacık ve taze hayat kokan tenine temasıyla bazı şeyleri aşacak mıdır?

Toprağımızın Kokusu

Elif ATABAŞ

Viyana Ekonomi Üniversitesi mezunu. İşine ara vermiş tam zamanlı bir anne ve ev hanımı. Okumayı ve yazmayı seven bir blog yazarı.

https://balkandays.blogspot.com/

Kenize Mourad'ın bu kıymetli çalışmasının Fransızca orijinalindeki ismi *La Parfum De Notre Terre*. Türkçeye "Toprağımızın Kokusu" olarak çevrilmiştir. Kitabı bugüne kadar defalarca okudum ve tahlillerine katıldım. Fakat nedendir bilinmez, en son okuyuşumda, kitapta geçen ve boş zamanlarında parfüm yapan imamı ilk defa anımsadım. Paris'ten gelen esansları karıştırıp parfüm yapıyordu. Sonra, acaba yazar da kitabına bu imamdan ilhamla mı "La Parfum De Notre Terre" dedi diye düşünmeye başladım. Yazar, kitabın ismini hangi ilhamla koydu, bilmiyorum; ama benim için "parfüm" yerine "koku" kelimesi çok daha anlamlıydı.

Toprağımızın Kokusu... Yağmurdan sonra içimize işleyen o muhteşem toprak kokusu gibi...

Kitaba ve öncesinde de yazarımızın kitap kadar değerli ve hüzünlü hikâyesine geçmeden, bu kitapta anlatılan hangi hikâye sizi en çok etkiledi, derseniz; öncelikle eğitim için verilen çabalar ilk sıralarda olur. Eğitimin her kademesinde, her yaşta öğrencinin okumak, anlamak ve hikâyesini anlatmak konusundaki azmi, soykırımın devam ettiği şu günlerde beni en çok ayakta ve diri tutan nedenler arasında geliyor. Çocuk bir gece, kendisine yatmadan önce hikâyeler okuyan babasına sorar: "Babacığım, neden bütün masallarda aslanlar tavşanları yer." Babasının cevabı, soru kadar anlamlıdır: "Tavşanlar da bir gün kendi masallarını yazana dek bu böyle olacak..." Filistin, taşıyla, toprağıyla ve olmayan şartlarda eğitime var gücüyle sarılan gençleriyle tüm dünyaya hikâyesini haykırmaya devam edecek. Bu konuda, kitabın içinde çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınmış eserleri ve yine haksızlığa sessiz kalmayan sanatçılar tarafından çekilmiş filmleri bulacaksınız. Örneğin, babasının yanında sessizce cennete uçan Muhammed'in fotoğrafını çeken İsrailli gazetecinin çalışmaları gibi.

Kenize Mourad, 33. Osmanlı Padişahı V. Murat'ın torunu Selma Sultan'ın kızıdır. Ailenin diğer üyeleri gibi Hatice Hanım Sultan da babası-

nın Çırağan Sarayı'ndaki 28 yıllık sürgün hayatına eşlik eder. Ardından, ailenin makus kaderi bir kez daha devreye girer; tüm Osmanlı hanedanı bir gecede yurtdışına sürgüne gönderilir. Hatice Hanım Sultan, kısa sürede geri dönme umuduyla Lübnan'a gider. Maalesef işler planladığı gibi olmaz. Bu süreçte, Hatice Hanım Sultan'ın oğlu bu acıya daha fazla dayanamayarak intihar eder. Kızı Selma Hanım Sultan ise Hindistan'a gönderilir. Hindistan'da bir raca ile evlenen Selma Sultan, çeşitli sebeplerden ötürü Paris'e gitmek ister. Sene 1938'dir. Eşi de ardından gitmeyi planlarken, Hindistan'da başlayan bağımsızlık mücadelesi ve ardından patlak veren II. Dünya Savaşı nedeniyle bu mümkün olmaz. Selma Sultan, hâlâ Paris'tedir ve burada Kenize Mourad'ı dünyaya getirir. Eşiyle buluşma ümidi taşırken, Selma Sultan kızıyla bir müddet rahat bir hayat sürer. Lakin bu hikâye, Kenize Mourad'ın bir, bir buçuk yaşlarında olduğu yıllarda; fakirlik içinde, ucuz bir otel odasında sona erer. Kenize Mourad, önce İsviçre Konsolosluğuna, ardından Katolik bir yetimhaneye verilir ve en son Fransız bir aile tarafından evlat edinilir. Babası, birkaç kez onu bulmak için Paris'e gelse de yetimhane görevlileri tarafından saklanır ve kendisine teslim edilmez. Yıllar sonra babasıyla buluşması, kendisinin Hindistan'a gitmesiyle gerçekleşecektir. Yine yıllar sonra çalıştığı işler vesilesiyle Türkiye'ye de gelen Kenize Mourad, nihayetinde gazeteci ve savaş muhabiri olarak hayatına devam eder. *Toprağımızın Kokusu* kitabını II. İntifada döneminde, 2002 yılında gittiği Filistin'de kaleme almaya başlar. Kitabı ilk okuduğumda beni derinden etkileyen ilk şey, özellikle o dönemlerde birçok gencin gitmek ve hatta orada yaşamak için can attığı Paris'te iyi bir eğitim aldıktan sonra, üstelik savaş muhabiri olarak Ortadoğu coğrafyasına gitmesiydi. Kitabın özelinde ise oldukça tehlikeli şartlarda (kitabı okuduğunuzda göreceksiniz), söz konusu röportajları gerçekleştirmiş olması beni etkileyen bir diğer unsurdu. Nedenini yazarımızdan dinleyelim:

"Fransa'da, sürgünde doğdum. Ama kendimi hep bir yabancı gibi hissettim. Lisanım, tahsilim, düşünce tarzım tamamıyla Fransız olmasına rağmen; kalbim Türkiye ve Ortadoğu için çarpıyor."

Yine bir röportajında ise şunları dile getirir:

"Asıl ailemi, evlatlık verildiğim aileye ve onlar gibi Batılı olanlara anlatmak istiyorum. İki dünya arasındaki köprüde, bir taş olmak istedim."

2002 yılında Kudüs'e giden Kenize Mourad, bölgenin sorunlarını anlatmanın ve anlamanın en iyi yolunun, orada yaşayan herkese söz vermekten geçtiğine inanır. Bu düşünceyle, bölgede bulunan tüm gruplarla röportajlar yapar. Bunu da şöyle ifade eder:

Kitapta bölgedeki çoğu aktörü bulmanız mümkün; Filistinli ve evi 3 kez yıkılan Müslüman bir babadan, evleri yıkılan Filistinlilere yardım eden İsrailli Jeff'e; tamamen dini saiklerle "Kutsal Topraklar" ın onlara ait olduğuna inanan yerleşimciden, o topraklarda doğup büyüyen Rahip Bernand'a; savaşmayı reddeden İsrail askerinden, intihar komandolarına; babasının kolları altında katledilen küçük Muhammed ve babasının fotoğrafını çektiği için topa tutulan Fransız asıllı İsrailli gazeteci Charles Erlerlin'den, Filistinli çocuklara kadar...

"Eğer Filistinli olsaydım yapılanları ben de haksızlık olarak görürdüm. İnsanlar evime geliyor ve benden onlara bir oda kiralama mı istiyorlar; kiralıyorum. Sonra benden bir oda daha istiyorlar, onu da kiralıyorum. Bu şekilde bütün evi kiraladıktan sonra, sonunda evi elimden alıyorlar ve beni kovuyorlar."

"Ben bu bölgeye, siyasi analizlerden ve yüksek mercilerle yapılan görüşmelerden sakınarak, "sıradan insanlara", İsrailli ve Filistinli, kadın, erkek ve çocuklara söz vermek için geldim."

Kitapta bölgedeki çoğu aktörü bulmanız mümkün; Filistinli ve evi 3 kez yıkılan Müslüman bir babadan, evleri yıkılan Filistinlilere yardım eden İsrailli Jeff'e; tamamen dini saiklerle "Kutsal Topraklar" ın onlara ait olduğuna inanan yerleşimciden, o topraklarda doğup büyüyen Rahip Bernand'a; savaşmayı reddeden İsrail askerinden, intihar komandolarına; babasının kolları altında katledilen küçük Muhammed ve babasının fotoğrafını çektiği için topa tutulan Fransız asıllı İsrailli gazeteci Charles Erlerlin'den, Filistinli çocuklara kadar...

Geçen ayki yazımda Afganistan göçünden bahsederken, *"içinde göç edenin olmadığı bir göç hikayesi eksik kalır"* demiştim. Burada da Kenize Mourad, olayların merkezinde yer alan ve bizzat Filistin'de yaşayan insanlara söz vererek aslında çok kritik bir boşluğu dolduruyor. Bu nedenle, içinde sosyolojinin ve toplumun olmadığı bir tarih anlatımı eksik kalacaktır demek, yersiz olmaz sanırım.

"Eğer Filistinli olsaydım yapılanları ben de haksızlık olarak görürdüm. İnsanlar evime geliyor ve benden onlara bir oda kiralama mı istiyorlar; kiralıyorum. Sonra benden bir oda daha istiyorlar, onu da kiralıyorum. Bu şekilde bütün evi kiraladıktan sonra, sonunda evi elimden alıyorlar ve beni kovuyorlar."

İsrailli sinemacının bu çok yerinde tespiti, bana Antik Yunan'da anlatılan Theseus'un Gemisi hikayesini hatırlattı. Aidiyet üzerine birçok yorum yapılan bu hikâyede, benim değerlendirmem şöyle: İsrail, Filistin gemisinin her bir parçasını değiştirse bile, o toprakların Filistin halkına ait olduğu gerçeğini değiştiremeyecektir.

"Filistinlilerle yapağım görüşmelerde, bana hikâyelerini anlatan insanları korumak amacıyla, kişi ve yer adlarının çoğunu değiştirdim. Bazen bunu yaptığımda, bana buna gerek olmadığını, yaşamlarının zaten ölümden farksız denebilecek kadar çekilmez olduğunu söylediler."

Kenize Mourad'ın bu sözleri, 23 yıl önce yazılmış bir kitaptan alıntı. Ne yazık ki, bugün hâlâ Gazze halkının haykırışlarını dile getiriyor...

Son olarak, yine belirtmek isterim ki bu kitabı defalarca okudum, ama ilk defa Zahide Tuba Hoca'nın Ortadoğu derslerinde, belli makale ve videolar eşliğinde okumuştum. Bunları meraklılarıyla paylaşmak istiyorum. Kitabı daha iyi anlamanıza ve yorumlamanıza olanak tanıyacak ilk video serisi:
Filistinlilerin Gündelik Hayatı.

https://www.youtube.com/watch?v=KCm4tAyXK8Y&ab_channel=B%C4%B0SAVTV

Bir diğeri ise kitapta da röportajı bulunan İsrail askerleri hakkında çekilen El-Cezire belgeseli. Bu belgesel, bize satır aralarında İsrail'in kendi halkına da neler yaptığını gösteriyor: **İsrail'in Askerleri**

https://www.youtube.com/watch?v=QsoGJXruDSM&ab_channel=AlJazeeraTurk

"Kenize Mourad, 15 yıl boyunca Ortadoğu muhabirliği yaptı. Gazeteciliğe ara verdiği bir dönemde, annesi Selma Sultan'ın hayatını anlattığı *Saray'dan Sürgüne* adlı kitabını yazdı. Bu roman Fransa'da milyonlar sattı ve yirmiye yakın ülkede yayımlandı. Daha sonra kendi hikayesini kaleme aldığı eseri de Badalpur'un Bahçeleri olarak Türkçe'ye kazandırılmıştır."

Burada yazımı, yazarın kitabın 7 Ekim 2023'ten sonraki baskısına eklediği önsöz ile bitirerek, sizi eserle baş başa bırakıyorum:

"Hamas'ın 7 Ekim 2023 tarihli eylemi, birilerinin inandırmak istediği gibi, açık havada gökten düşen bir yıldırım gibi gerçekleşmemiştir. Filistin halkı, 1948'den beri, yani 75 yıldır, şiddet kullanılarak yurdundan kovulmuştur ve 1967'den beri, elinde kalan küçücük toprak parçası İsrail tarafından hukuka aykırı olarak işgal edilmiş olup İsrail, 60 kadar Birleşmiş Milletler kararına rağmen bu toprağı geri vermeyi reddetmektedir. Bu kitap, Filistinlilerin, acımasız bir işgal altındaki günlük hayatını tasvir ediyor. Günlük baskı, terör, keyfi tutuklamalar, sakatlamalar (Başbakan Şaron, «Filistinlileri sakat bir millete dönüştüreceğine» söz vermişti) ve erkekleri, kadınları ve çocukları hedef alan sayısız cinayetle dolu bir hayat. Fakat kitap, adil ve insaflı insanlardan oluşan küçük bir azınlığa da işaret ediyor: Bu İsrailliler, barbarlığı reddederek Filistinlilere yardım etmeye çalışıyorlar. **Yirmi yıl önce yazılmış olan bu kitap, bugün de yazılabilirdi. Değişen şu ki; durum daha da vahim bir hal aldı.** Batı Şeria'da, halkın yaşamını sürdürmekte giderek daha çok zorlandığı, konfeti parçalarına indirgenen Filistin topraklarını kemiren İsrail yerleşimlerinin sayısı ölçüsüzce çoğaldı. "Açık hava hapishanesi" olarak nitelendirilen Gazze, her gün biraz daha boğuluyor. İsrail'in amacı, Filistinlilerin hayatını tahammül edilmez hale getirerek sonunda ülkelerini terk etmeye zorlamaktır; böylece Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne uzanan Büyük İsrail rüyaları gerçekleşmiş olacaktır. Bu amaca ulaşmayı beklerken, Filistinlileri korku yoluyla dize getirerek ucuz iş gücü stokuna dönüştürmeyi umuyorlar. Daha önceden de yazdığım gibi, Filistinliler güç kullanma yoluyla asla dize gelmeyeceklerdir**. "Gelen yeni nesiller, her seferinde daha şiddetli biçimde mücadeleyi yeniden başlatacaktır, zira ölüler ve acılar biriktikçe nefretler pekişir".** Bu çatışmada şiddet ve savaş hiçbir işe yaramaz, mümkün olan yegâne zafer gerçek müzakerelerden gelecektir. Bazı çözümler önerilmiştir, ama bunları geliştirme iradesi ve hayata geçirme cesareti lazım." (Everest Yayınları- Aralık 2023)

"Gelen yeni nesiller, her seferinde daha şiddetli biçimde mücadeleyi yeniden başlatacaktır, zira ölüler ve acılar biriktikçe nefretler pekişir"

Madrid Deyince Yahut Endülüs'ten Bir Parça

Zübeyir ŞEKERCİ

Endülüs yolculuğumuzun son durağı olan Madrid'e doğru yola koyulmuştuk. Üç saatlik tren yolculuğunun ardından şehre varmıştık. Şehrin ulaşımı biraz karmaşık; metro ve tren hatları farklı sistemlere ve ücretlendirmelere tabi. Bu sebeple, kalacağımız yere gitmek için önce tabelaları takip edip nihayetinde görevlilere danışarak epey vakit harcamıştık. Ardından trenle bir durak gittikten sonra, kalacağımız yere bir süre yürüdük. Şehre dair ilk gözlemim, Paris sokaklarına olan benzerliğiydi. Ancak Madrid'in sokakları görece daha genişti diyebilirim. Kaldığımız yer eski ve asansörü olmayan bir oteldi. En az üç dört katı çıktıktan sonra, oda kaydımızı yaptırdık ve yorgunluğumuzu atmak için bir saat kadar dinlendik.

Madrid/Mecrit, denildiğinde akla futbol ve İspanya Krallığı geliyor olabilir; ancak bu şehir, bize Endülüs'ten kalan bir mirastır. Endülüs'ün Hıristiyan birliklere karşı tampon bölge olmasının yanı sıra, valiler döneminde Endülüslü âlimler için de önemli bir merkezdi. Nitekim uhdesinde, muhaddis Said bin Salim es- Sağri ve matematik ve astronomide öncü isim olan muhtesis Ebü'l-Kāsım Mesleme b. Ahmed el-Mecrîtî âlimler yetişmiştir. Mecrit'in etimolojisine dair rivayetlerden biri, "suyun bol olduğu yer" anlamına gelen "mecra" kelimesinden türetildiğidir.

Şehir, diğer Endülüs şehirlerine göre "İslami" hafızadan oldukça uzaktı. Bugün şehri gezen birisi, burada bir zamanlar kocaman bir cami olduğunu ve bu caminin bünyesinde büyük âlimlerin yetiştiğini idrak ede-

meyebilir. Çünkü Reconquista sonrası cami yıkılmış, yerine bir kilise inşa edilmişti. Akabinde, İspanya'nın başkenti olması hasebiyle şehir, "öteki" unsurlardan büyük ölçüde arındırılmıştı. Otelden çıkıp Retiro Parkı'na doğru yürüdüğümüzde, Avrupa mimarisinin baskın tonunu hissettik. Halka açık olan park oldukça büyük ve farklı kuş türlerine ev sahipliği yapıyor. Aslında kimseler yokken tabiatı dinlemek açısından daha ideal olurdu, ancak kısıtlı vaktimizden ötürü bu mümkün değildi. Parkta piknik yapan insanlar, sokak müzisyenleri, yüzücüler ve dahası. Çimenlere oturup bir şeyler atıştırırken etrafı seyrediyorduk. Akşam namazı vakti girince çimenlerde namazımızı kıldık ve parkı gezmeye koyulduk. Parkta muhtelif heykeller, süs çeşmeleri ve büyükçe bir gölet bulunuyordu. Daha önceleri kraliyet mülkü olmasından ötürü park, kendi içinde bir şaşa ve ihtişama sahipti. Göletin dibinde yürürken keman çalan bir hanımefendiye kulak verdik. Oldukça iyi çalıyordu. Göletin kenarında bir süre durup dinledikten sonra yürüyüşe devam ettik. Göletin karşı tarafındaki heykellerin bulunduğu kısma geçip merdivenlere oturduk. Ancak, insanoğlunu hayvandan ayıran "iffet"in bu denli zedelenmesi bizi rahatsız etmişti. Bu yüzden oradan ayrılmak durumunda kaldık.. Tabiatın güzelliğine doyamamanın yanı sıra, mezkûr insan manzarasından ötürü kirlenmeye icbar edilen gözlerimizin pasını yemek yemeye gittiğimiz işletmenin sahibi silmişti.

Yarım saate yakın yürümenin ardından "helal" bir restorana varmıştık. Yemek yerken, işletme sahibinin Türk olduğunu fark ettik. Sonradan, isminin Abdülhakim olduğunu öğrendik. 18 yıldır burada yaşayan Adıyamanlı Abdülhakim abi, önce çay ve akabinde ithal muz ikram ederek bizi gönülden ağırladı. Hesabı öderken kısa bir sohbet etme fırsatı bulduk önce halleştik ardından ismen dualaştık. Oldukça hoş sohbet ve Allah kelamını önemseyen Abdülhakim abi gün boyu maruz kaldığımız "günah" atmosferinin içinde, Rabbimizin bir lütfu gibiydi. Bir zamanlar İslam ahkâmının hâkim olduğu Endülüs'e, hoş bir seda ile veda edecektik.

Şehir, diğer Endülüs şehirlerine göre "İslami" hafızadan oldukça uzaktı. Bugün şehri gezen birisi, burada bir zamanlar kocaman bir cami olduğunu ve bu caminin bünyesinde büyük âlimlerin yetiştiğini idrak edemeyebilir. Çünkü Reconquista sonrası cami yıkılmış, yerine bir kilise inşa edilmişti. Akabinde, İspanya'nın başkenti olması hasebiyle şehir, "öteki" unsurlardan büyük ölçüde arındırılmıştı.

Sürgün Dergisi 10. Sayısı Çıktı

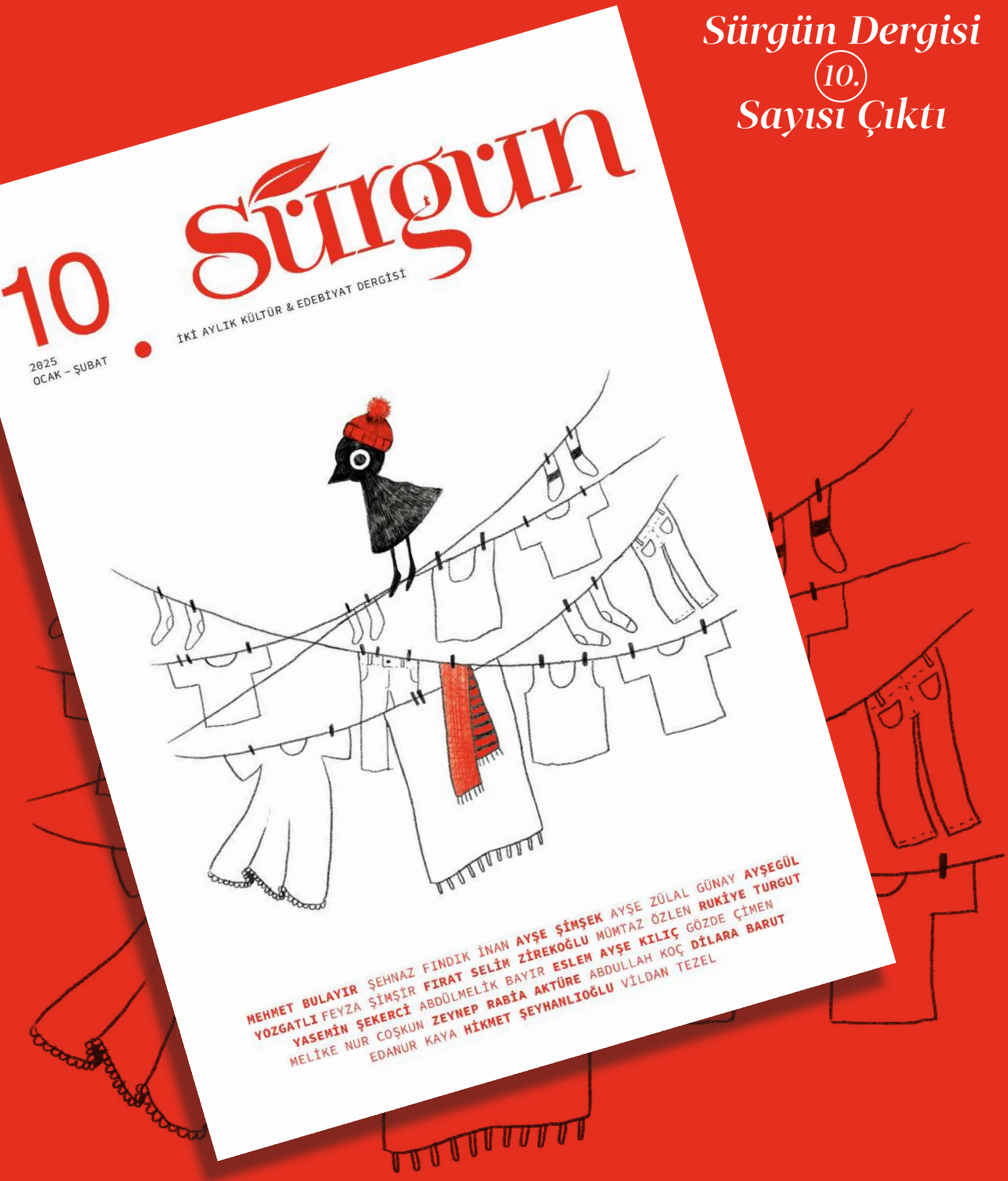

www.surgun.net